

Danny

2²⁰⁰³

Společnost Josefa Škvoreckého

---

21. října se významného životního jubilea dožívá členka souboru Sedmikrásy Jana Honzlová (na snímku s kyticí). Blahopřejeme!

Foto z archivu Olgy Menšíkové

Obsah

Josef Škvorecký:	
Brunhilde Brunnenschatten	2
Dříví do lesa	11
Vzpomínka na konec války	14
Odkud všechny ty knihy?	16
Jan Jandourek: Zdena	
Salivarová a její knihy	21
Zdena Salivarová: Únorová	
vzpomínka	24
Olga Menšíková: Sára	26
Jarmila Emmerová:	
Milá Zdeno!	29
Lubomír Dorůžka: O Zdeně	
(navzdory její dobré radě)	30
Věra Rollerová: Sedmdesát?	35
František Knopp: Výběrová	
bibliografie Zdeny Salivarové	38
Kateřina Bláhová:	
Rok Zbabečů	49
Události: Literární akademie	
vydá knihu Heleny Koskové	
– Nový studijní obor na LA –	
Josef Škvorecký věnoval LA část	
své předemigrační knihovny	60
Kronika	62
Recenze:	
Aleš Haman:	
Klasikova temná hříčka	64
Věra Rollerová:	
Malá pražská matahára	66
Vladimír Novotný: Škvorecký	
napsal filmový scénář	67

Milí čtenáři,

nové číslo Dannyho Vám – jak už se stalo téměř zvykem – představuje novou, dosud ne definitivně dokončenou knížku Josefa Škvoreckého. Tentokrát jde o „novelu pro věrné čtenáře“ Obyčejné životy, která nás znovu přivádí do protektorátního Kostelce; tentokrát ovšem není v centru autorovy pozornosti ani Irena, ani Marie, ani přátelé z kapely, nýbrž Dannyho spolužáci z kosteleckého gymnázia. Vzhledem ke zřejmé souvislosti zařazujeme i již publikované autorovy články připomínající onu nelehkou dobu nikoli v Kostelci, nýbrž v Náchodě... Další tematický blok je věnován Zdeně Salivarové a jejímu kvapně se blížícímu životnímu jubileu. Přinášíme v něm kromě dvou převzatých textů také vzpomínky několika autorčiných přátel a zejména výběrovou bibliografii jejího literárního díla a podstatných publicistických prací. Studie Rok Z/zbabečů připomíná nejen nadcházející 45. výročí prvního vydání prvního Škvoreckého románu (1958), ale především události literárního života v roce následujícím. Obsah čísla doplňují stále rubriky, v nichž se dočtete o tom, co se děje na Literární akademii, a v nichž najdete informace o nejnovějších ohlasech díla Josefa Škvoreckého.

Přejeme Vám příjemné čtení.

Danny 2/2003

V říjnu 2003 vydala Literární akademie ve spolupráci se Společností Josefa Škvoreckého. Číslo připravili Michal Příbáň a Václav Křištof. Adresa: Malovická 2751, 141 00 Praha 4-Záběhlce; telefony: 272 773 045; 272 772 003; fax: 272 763 020. E-mail: lit-akad@lit-akad.cz. Web: <http://www.lit-akad.cz>. Technická spolupráce: EkoCentrum Brno. ISSN: 0862-772X.

BRUNHILDE BRUNNENSCHATTEN

Ukázka z Obyčejných životů, novely pro věrné čtenáře

Toho dne Lexa málem položil pana inspektora Seppa Dietricha Wenera na lopatky. Vyšel na to výnos: u vchodu každého gymplu musela stát dvoučlenná studentská stráž, která nesměla pustit do ústavu nikoho, pokud se nelegitimoval, byť byl stráži osobně znám, a k tomu nestačil ani pavouk na klopě, protože to mohl být, slovy pana inspektora, *ein Trick des Feindes, der nie schläft*. Výnos sepsaný nějakým protektorátním úředníkem pan inspektor vylepšil v dokumentu sice neuvedeným, ale inspektorem Wernerem vyžadovaným fyzickým zápasem v případě, že vstupující, byť byl stráži znám ještě líp než inspektor Werner, odmítne se legitimovat. Takže zápasit s inspektorem se muselo. Bázliví strážní si to odbyli tím, že se dali potupně srazit k zemi jedinou ranou paže dobře vytrénované dlouhými lety v *Turnerverreinu* v Aši, jenže tím se Wernerovi zhoršila nálada tak, že explodoval už než dorazil do první třídy a pak došlo k řetězové reakci detonací v nezvykle velkém počtu tříd, na jejímž konci někdy čekalo gestapo. Nikoli na členy neschopné stráže, ale na některého z profesorů, který se panu inspektorovi, uvedenému malým odporem strážných do nadlidské ráže, nezalíbil. Několik nešťastníků tak přišlo o život v některém z mnoha k tomu účelu zřízených zařízení: proto taky Werner po válce visel. Legenda pravila, že na jeho býčí šíji oprátka nestačila a kat ho musel vlastníma rukama zaškrtnit. Asi jenom legenda.

A tak Lexa, dobře informovaný hrůznými zkazkami o té podivné nestvůře, použil k zápolení všemožných chvatů jiu jitsu, které se doma učil z knížky, a Sepp Dietrich Werner se málem ocitl na lopatkách. Málem. Co by následovalo, kdyby na ty lopatky inspektora opravdu položil, nešlo odhadnout. Třeba by Lexa dostal Svatováclavskou orlici za vzorně splněný rozkaz, anebo by pan inspektor celou naši budoucnost nařídil zavřít a všechny kantory poslal tam, kde se pozbývalo veškeré naděje. To si Lexa nechtěl vzít na svědomí, a tak zničehož nic zoufale vzdychl a dal si od pana inspektora nasadit dvojité nelson, který mu málem zlomil vaz, zato pana inspektora uvedl do neslýcha-

ně dobré nálady. Nevrazil do prvních dveří vlevo, kde měla prima B matematiku a za nimiž profesor Bivoj ztratil už dvě kila úzkostným potem, ale vydal se briskním krokem do druhého poschodí, kde paní profesorka Čvančarová z cyklostylovaných skript učila naši třídu německé ideologii.

Werner vstoupil, paní profesorka pozdravila nejspíše árijským pozdravem, my jsme vstali a rovněž jsme různými způsoby zahajlovali. Inspektor Werner srazil paty, vzorně předvedl árijské pozdravení a my čekali, že zařve „*Weitermachen!*“. K našemu překvapení však Werner pravil téměř vlídně „*Weitermachen!*“ a vydal se po stupních vzhůru do poslední lavice, kde se tetelila Ička a Gerta Wotická byla na omdlení. Bylo to brzy po zřízení proktorátu, židi ještě nemuseli nosit žluté hvězdy a z gymplů je zatím nevyházeli.

A inspektor si rázně sedl zrovna vedle Gerty, podíval se na ni a rasoový instinkt mu řekl, že s touhle studentkou něco není v pořádku. Tak by to popsal on. Ve skutečnosti Gerta vypadala, jako by seděla modelem ke karikaturám malíře Rélinka, kterých byly plné noviny. Werner na ni chvíli podmračeně zíral, potom se však rozjasnil a zaposlouchal se do výkladu německé ideologie paní profesorky Čvančarové. Paní profesorka si po každém slově odkašlávala a bylo znát, že v ústech má Saharu.

„*Der Führer und Reichskanzler des Grossdeutschen Reiches,*“ říkala líbezným hlasem, který se klepal jako osika, a pravou sudeťáckou výslovností, „*wurde in Braunau geboren. Er kämpfte als Frei-*“

„*In Braunau am INN!*“ přerušil ji Werner vlídně. Věděl jistě, že ačkoliv se jmenuje tak nepěkně, má pod tím krásně německé jméno rovnou z Nibelungů. „*Sonst,*“ pokračoval stále vlídně, „*möchten Ihre Studenten denken der Führer sein ein böhmischer Freiter. Das wäre ein Irrtum! Ein GROS-SER-*“ uchechtl se, „*-Irrtum, Frau Professor!*“ a rozchechtal se smíchem snad Belzebuba.

To byla historická událost. Inspektor Werner se chmuřil, mračil, křičel a řval, ale pokud paměť studentů i profesorů sahala, nikdy se nesmál, natož chechtal.

Ve třídě bylo ticho, v jehož akustice inspektorův zupácký chechtot nenesitelně rezonoval. Paní profesorka se opřela zády o katedru a štíhlé nohy se jí zřetelně třásly. Podivný randál trval neskutečně dlouho, ale byla to možná jenom psychologická iluze, neboť inspektor Werner se v kvartě B chechtal snad poprvé v životě.

Když se uklidnil, všem nám povolily svaly. „*Also,*“ pravila příšera, „*das haben wir den Führer. Jetzt könnte uns jemand über Herrn Reichsmars-*

chall Hermann Göring was erzählen!“ Panoramaticky se rozhlédl po třídě a upoutala ho přiblondlá hlava Jiří Horáka. Byla ve skutečnosti kaštanová a na ježka, přiblonďlost představovalo jenom pár žlutých pramínků, jež bylo v Jířově strništi sotva vidět. Inspektora však Jířova hlava upoutala, snad ideologicky díky árijsky vyhlížejícímu odstínu pramínků, nebo spíše ježkem, který zalahodil jeho vojáckému vkusu. „*Sie!*“ pravil, pořád docela vlídně, a ukázal na Jiří. Jiří ho neviděl, protože se v první lavici krčil k inspektorovi zády, a byl z něho vidět právě jenom ten ježek: možná že se tak cítil jak pštros s hlavou dobře schovanou v písku. Ale paní profesorka si odkašlala a chraptivě řekla: „*Horák, fangen Sie an!*“

Inspektor se nemohl trefit líp. Jeho mateřštinu Jiří ovládal na pětku. Přesto vstal a pravil:

„*Der Fýrer wurde geboren.*“

Tečka. Dál nic. Zřejmě nerozuměl inspektorově otázce, Werner však zase neporozuměl jeho zájmu o Vůdce.

„*Nein, nein!*“ zvolal, stále beze vzteku. „*Über den Führer haben wir schon gehört. Wer will was über den Herrn Riechsmarschall erzählen?*“ Další panoramatický pohled, další hluboké mlčení, ačkoliv některé holky to měly našprtané a Ruda Ceeh si to pamatoval. Hlásit se dobrovolně bylo příliš jako zahrávat si s čertem. Inspektor se rozhlížel, až mu zrak přitáhla neárijská tvářička Gerty Wotické a na té se ustálil. Gerta, jakoby zhyponotizovaná hadem, vstala a koktavě, leč bezvadnou němčinou, spustila:

„*Herr Reichsmarschall Hermann Göring hatte sich im ersten Weltkrieg als Jagdflugzeugführer ausserordentlich ausgezeichnet. Er...*“ a drmolila dál a dál, tvář pana inspektora však neprojevovala spokojenost nad dokonale zvládnutou německou ideologií, nýbrž se chmuřila, chmuřila, až se náhle pan inspektor zeptal šeptem:

Taky historická událost. Nikdy předtím. Zeptal se:

„*Bist du eine Jüdin?*“

Gertička se zapotácela, pípla:

„*Ja, bitte...*“

A tu se Werner vztyčil do celé své šíře a zařval jako tur:

„*Heraus!!*“

Gerta Wotická omdlela.

„*Weg mit ihr!*“ zabručel Werner a ukázal na Ičku a na Dadku Habrovou, která seděla v lavici před ní. Holky sebraly omdlelou Gertu a odvěkly ji na chodbu k vodovodu, kde ji začaly křísit. Inspektor Werner spochodoval po stupních dolů ke katedře a pravil podivně vážným hlasem paní profesorce:

„*Kommen Sie mit!*“

Poté vypochoďoval z hlubokého ticha třídy, v němž bylo slyšet jen dupot jeho okovaných bot a t'ukání stře'ivíčků paní profesorky Čvančarové.

*

Na velebného pána Melouna podvod se sňatkem Hanky Weissové s Tondou Novotným nakonec prasknul, ale přepsané matriční knihy, na nichž jsme s Rostou Pittermannem pracovali nedlouho potom celou noc, našťestí zůstaly v tajnosti. Nikdo nás neudal. Udání přišlo jenom na Hanku Weissovou a Tonu Novotného a říkalo se, že je práskla Tondova bývalá, Antonie Šavrdová, s kterou Tonda chodil sedm let, než mu padla do oka Hanka. Na Tonce to ulpělo po celou válku, takže se jí lidé vyhýbali, i kluci, ačkoliv za hřích stála, jenže i hříšek se dal interpretovat jako sexuální skorokolaborace, a tak se Tonka ze zoufalství začala tahat – tak zněl dobový termín – s německými vojáky. Když říše v květnu skončila, ostříhali ji dohola, ale našťestí pro ni vyšlo z gestapáckých archivů najevo, že velebného pána udal nenápadný pan Malina, který psal články do Árijského boje pod pseudonymem Franz Sauer. Když Tonce vlasy zas narostly, bylo jí už pětatřicet let, a že se tahala s Němci, lpělo na ní pořád. Tak se nevdala a stala se domovní důvěrníci v znárodněném činžáku pana Moutelíka, kde si hořkost života vylejvala na partaje.

Sňatek Hanky Weissové s Tondou Novotným přísně vzato podvod nebyl, protože, jak to správně řekl pan biskup velebnému pánovi, v Německu se to už nesmělo, ale v Protektorátu na to zatím zapomněli. V den sňatku si na to však vzpomněli, pan Malina alias Franz Sauer to oznámil, takže se první obětí gestapa v Kostelci stalo trio velebný pán Meloun a Hana a Antonín Novotných. Manžele poslali do Aušvicu, kde dva roky nato zahynuli, velebný pán se octnul v Dachau a přežil. Místo něho poslali na děkanství novosvěcence Brejchu, jenž nebyl z rodu mučovníků.

To jsem se dozvěděl od Bertu Moutelíka, když jsem ho jednou v noci potkal v lese. Seděl jsem v zákoutí, kde kolem kulatého stolku stály tři lavičky, na nichž, dokud bylo světlo, mazali penzisti karty, a léčil jsem se měsíčním světlem z lásky k Ireně. Bylo už po jedenácté, tma, penzisti dávno odešli domů, v lese nebyla ani noha. A najednou se křovím kolem toho zákoutí někdo začal prodírat, až se prodral a já poznal Bertu Moutelíka a za ním Gertičku Wotickou. Když mě v tom romantickém světle romantické hodiny spatřili, kde mě nečekali, Gertička vyjekla a utekla. Berta zůstal nerozhodně stát, pak vyrazil „Počkej tady!“ a pádil za Gertičkou. Prodral jsem se křovím a viděl jsem je utíkat po lesní cestě k městu. To už Gertička bydlela v domku

po svářeči Lopatkovi, otci sedmi malých dětí, který se přestěhoval do vilky pana Steina, neboť ta se místním Němcům a prej-Němcům nezdála dost reprezentativní, takže ji použili k sociálnímu účelu. Do Lopatkova domku přemístili tři židovské rodiny s dětmi, mezi nimi i rodinu Wotických.

Sedl jsem si na stráň nad cestou a noční příhoda mi Irenu vyhnala z hlavy, takže mi bylo dobře. Taky jsem byl zvědav. Bertu jsem měl rád, kamarádili jsme od dětství, kdy mi dovoloval projíždět se kolem náměstí ve svém karosovaném šlapacím autíčku, které se dalo přepnout i na benzin. Taky jsme k němu, spolu s Rosťou a Lexou, chodili hrát Business, hru, kterou jsme poznali v penzionu Onkla Otty, kam nás rodiče poslali zdokonalit se v němčině, jakou nás oba naučil pan učitel Neu. Zdokonalili jsme se hlavně v prodávání a kupování nemovitostí. Berta měl svůj vlastní pokoj, to neměl nikdo z nás, v něm krásnou školní lavici z leštěného dřeva a tahací harmoniku, na kterou se chodil učit k panu kapelníkovi Mrštinovi.

Myslel jsem na Irenu a najednou se na cestě objevila Bertova silueta.

Vyškrábal se po stráni nahoru, sedl si vedle.

„To chodíš na rande v noci?“

„Seš blbej? Copak můžu ve dne? S Gerti?“

To nemoh. Pak mi na té stráni, pod měsícem, jehož neubývalo, jenom se pomalu přetahoval mrakem, vyprávěl, jak nás chtěl s Kučerou jako partnerem napodobit, protože to hrdinství, moje a Rosťovo, vešlo mezi kosteleckými židy ve známost, ale když s tím přišel na faru, novosvěcenec Brejcha zesinal. Uznejte, to už opravdu nejde, kdyby to bylo někde jinde, ale ne tady, v Kostelci, vždyť víte, že důstojného pána Melouna zatkli, no ne, za tohle ne, pravda, ale za něco podobného, a v Kostelci, a novomanžele taky, na tohle teď budou dávat moc pozor. Novosvěcenci se udělalo nevolno, odešel. Berta s Gertičkou seděli v bývalé pracovně velebného pána, kde novosvěcenec udělal jakž tak pořádek, tolik knih se tam už nepovalovalo po stole, po židličkách, celé hory na kanapi i na zemi, novosvěcenec se vrátil s lahví mešního vína, ale přines tři skleničky, nakonec to vytvořilo iluzi, že ono to nějak dopadne dobře, i když matriky už falšovat nejdou, ale Bůh nedopustí. . .

Pak jsme zas seděli na té stránce, jenom ve dne, ulili jsme se ze školy, za náma v křoví pleskali penzisti kartami a Berta mi řekl, jak Gertička koukala z okýnka vagónu a plakala a já, čče, taky brečel, ty bys byl taky, kdyby – v dálce zahoukala lokomotiva, asi jiná, ale stejně – jenže Irena nebyla židovka, nemusela ve vagónu přečpaném lidmi odjet do Terezína, prý ghetta, ve skutečnosti, židi to věděli, nebo tušili, nebo o tom byli v nejistotě, ale spíš v nejisté jistotě – a Irena přešla dole pod náma se Zdeňkem za ručičku, takový svět. Berta.

Věděl jsem, jak to bylo. Jak to začalo. Jak doktor Schmidt řekl: „Milostivá, otěhotnět. Pan Souček je znalec. Jedině otěhotnět.“

Paní profesorka Brunnenschattenová – pro mě platilo pořád jméno z Nibelungů, i když už se tak nejmenovala – se nervózně usmála. Já se podivil, čím může Součkovy znalosti paní profesorce prospět, a Čvančara řekl, jako by se omlouval:

„Chtěli jsme s – rodinou – počkat, až bude po válce. Chápete, až nic nebude vadit...“

„Chápu, přirozeně,“ pravil doktor Schmidt. Obrátil se na paní profesorku. „Opravdu vám dal ultimatum?“

Přikývla.

„Já se v jejich právu nevyznám,“ pravil Dr. Schmidt. „Ale jste si jistá, paní profesorko, že má skutečně takovou moc?“

Do hovoru se nyní vmísil Souček. Říkali jsme mu detektiv Babočka, protože věděl všechno o věcech, o nichž nikdo nic vědět nepotřeboval. Donedávna. Teď se Babočkovy znalosti zřejmě hodily, a zrovna, zdálo se, paní profesorce.

Seděli jsme kolem stolu v kuchyni, já, Dr. Schmidt, můj otec a Babočka, a podle jeho pokynu jsme hráli bridge. Navrhl to Dr. Schmidt, který byl anglofil a mermomocí chtěl zvládnout hru anglické aristokracie. Mně to moc nešlo a otec byl úplně levý. Hráli jsme v zatemněné kuchyni, pod nízko staženou kuchyňskou lampou jako v amerických filmech, ale teď do té atmosféry vniklo něco cizího. Souček řekl:

„O tom nepochybuje, pane doktore. Paní profesorka se – z jejich hlediska – provinila tak zvanou *Rassenschande*, to jest tím, že se provdala za Čecha. My jsme sice také považováni za árijce, avšak, myslím, pouze po dobu trvání války. V každém případě jsme árijci nižšího typu. Dalo by se to spravit, kdyby pan účetní,“ kývl hlavou k Čvančarovi, „přijal německou národnost, jak mu to bylo nabízeno.“

„Já tomu nerozumím,“ přerušil ho Čvančara. „Moje žena se dopustí rasového přestupku, ale moje rasa se optimálně vylepší, když já se dopustím národní zrady?“

„Nežijeme teď v demokracii,“ pravil Babočka. „A vaše rasa se optimálně nevylepší. Jenom případ paní profesorky nebude tak křiklavý.“ Pak dodal: „A vás odvedou na vojnu.“

Čvančara pohlédl na svou ženu, ona na něho. Mlčeli jsme. Babočka mlčení přerušil:

„Nejlepší řešení – z jejich hlediska, to zdůrazňuju – by bylo dát se rozvést...“

Paní profesorka i její manžel energicky zavrtěli hlavou.

„Paní profesorka by patrně byla v bezpečí, ovšem pan účetní – pokud by nepřistoupil na jejich nabídku...“

„Na národní zradu,“ pravil s odporem Čvančara. „Mimoto mi to nabízeli čistě jen kvůli Brunce. Pak už by mě do spolku nezvali a nejspíš bych se vez.“

„Máte možná pravdu,“ řekl zamyšleně Babočka. „Proto navrhuju to druhé řešení.“

Manželé se na sebe opět podívali, pak na Dr. Schmidta. Dr. Schmidt pravil:

„Bude to nejlepší. Vy na to máte téměř ideální věk, paní profesorko, a vaše zdraví znám. Taky ideální.“

Všichni jsme vstali, manželé se loučili. Babočka pitomě poznamenal:

„Jen aby se vám to povedlo.“

Dr. Schmidt na něho káravě pohlédl, Babočkovi došlo, co řekl, a zrudnul. Dr. Schmidt se obrátil k manželům:

„O tom nemám z biologického hlediska nejmenší pochyby. A kdyby se vás někdo ptal, paní profesorko,“ oslovil ji důvěrně, „jste v druhém měsíci.“

Paní profesorka kývla, ale náhle se zarazila:

„Ale co bude – potom?“

„Potom?“ zeptal se Dr. Schmidt.

„Dítě mi vezmou a pošlou mě – jak mi vyhrožuje Werner.“

Dr. Schmidt se – dost nejistě – usmál.

„Do té doby bude všechno vypadat jinak. Bude už podzim, oni budou mít jiné starosti. V nejhorším případě...“ podíval se na účetního, ale rychle dodal: „a potom bude paní profesorka kojít a to se dá doporučit až na dva roky – no a potom, to už...“

„Doufám, že máte pravdu,“ vzdychla paní profesorka, aby mu pomohla. „Kéž máte pravdu, pane doktore.“

*

Mně to nebylo úplně jasné, ale Dr. Schmidt se zasmál:

„Víte, jak na to pan Souček přišel?“

„Na to přišel Bab – Souček?“

Ukázalo se, že tohle vědecké řešení napadlo Babočku, když ho poslali do Vídně na nějakou konstrukci, a on se šel podívat do biografu na německý film *Die Goldene Stadt*, protože ten v protektorátu z neznámého důvodu zakázali. Zákaz Babočka pochopil po zhlédnutí díla. Z hlediska cenzury

rozhodlo, že ve filmu vystupoval český svůdce německé panny a cenzoři usoudili, že to by v protektorátě mohlo vyvolat bouři mezi obyvatelstvem. Vzhledem k dosavadní německé zkušenosti v protektorátě to bylo sice krajně nepravděpodobné, ale v zhoršující se válečné situaci úřady snad nemínily nic riskovat. Německá panna, stejně jako český svůdce, však rovněž neunikla odsouzení. Spáchala totiž sebevraždu utopením, ačkoliv pod srdcem nosila sice pouze poloviční, ale přece jen také německé dítě. Hrála ji Švédka Christine Söderbaumová, stoprocentní a nordická árijka, mimoto posvěcená sňatkem s režisérem *Žida Süssa*. Mezi německým lidem se jí říkalo *Reichswasserleiche*, neboť sebevraždu utopením spáchala v několika filmech svého muže, i když při tom nezpůsobila smrt skorněmeckého dítěte.

Když se Babočka od Dr. Schmidta, který kamarádil s Čvančarou, dozvěděl o problému mladých manželů, vzpomněl si na *Zlaté město* a začal o případu ideologicky uvažovat. Vycházelo mu, že německé úřady nepošlou do koncentráku, tedy na smrt, ryze německou ženu, která pod srdcem nosí zpola německé, a umoudří-li se otec, potom úplně německé dítě. Mimoto bude otec mít devět měsíců na rozmyšlenou a zachráněné dítě bude nakonec možná Němec jako poleno.

S touhle teorií se Babočka svěřil Dr. Schmidtovi a ten paní profesorce navrhl, aby se z těchto snad ideologických důvodů dala otěhotnět.

*

Dítě se narodilo v jedenáctém měsíci, ale toho už si nikdo nevšiml. V Kostelci nebyl německý duchovní, snad jen v kasárnách Horsta Wessela, tam paní profesorka nechtěla, ačkoliv dítě bylo skoro německé. V paní profesorce se probudila zbožnost, nebo byla možná vždycky zbožná, chodila ke sv. Vavřinci, což u studentstva velebný pán Meloun nerad viděl, protože my jsme měli vysvěcenou aulu přímo v budově gymplu. Taky to byla možná tradice, ale ať to bylo, co to bylo, novosvěcenec Brejcha se opět zděsil, tentokrát podle očekávání, jistě věděl, že paní profesorka by byla dávno v Ravensbrücku, nebýt toho dítěte, v ustrašené hlavě se mu všechno popletlo, pokřtít dítě, jehož matka měla být a nyní asi bude v Ravensbrücku, bál se, taky to bylo po Heydrichovi, vylouval se, paní profesorka seděla s dítětem v peřince, hádal se Čvančara, ale s knězem nehnul. Visel nad ním pořád mrak strachu z červených plakátů, které vylepovali denně, byl od přírody ustrašený, historická situace z něho udělala zbabělce a přes své nedávné svěcení zapomněl na to, že je kněz a co to je být kněz. Čvančara s ním nehnul, nakonec vstal, paní profesorka taky, dítě se rozbřečelo a Čvančara, který chtěl udělat nějaké gesto, rouhačsky popadl plechový krucifix a mrštil jím

po více méně cenném barokním obraze Utrpení sv. Štěpána od italského mistra Bonatella a udělal v malbě díru.

Pak se s brečícím dítětem odebrali přes celé město do Sboru církve evangelické, ale tam se setkali taky se strachem, tentokrát asi oprávněným. Syn reverenda Hejdy byl už šest měsíců v Buchenwaldu, Hejda je prý pod dozorem, a tohle, pravil Hejda, protože v Kostelci se to tajemství dávno rozkřiklo, všichni je znali, je dítě jaksi problematické. Čvančara tentokrát scénu neudělal a šli vedle do Sboru Jednoty českobratrské.

Ta měla pověst milosrdenství, aspoň já si její věřící vždycky představoval jako mírné a s osudem smířené lidi, taky velice statečné, když šlo o víru, jež silně obsahovala pomoc bližnímu. Asi takoví byli. Mrak strachu zatemnil však stínem i nemalovaná okna jejich malé svatyně, a argumentace vzala na sebe podobu neupřímnosti. Fousatý pastor se poněkud chvěl a podívoval se, že přicházejí s brečícím dítětem k němu, když oba rodiče jsou katolíci. Čvančara mu nalil čisté víno, jenom se mu nezmínil o rouhačském gestu, jímž poškodil více méně cennou barokní malbu, a pastor se usmál, ale pořád se chvěl, byl však neobyčejně výřečný a slíbil, že s páterem Brejchou promluví, že mu cosi vysvětlí, že páter Brejcha cosi pochopí, ačkoliv bylo jasné, že páter Brejcha chápe všechno moc dobře, a Čvančara mu taky nalil čisté víno. Jsou prý přes rozdílnost víry dobří přátelé a tak dále. Pastor učinil to, čemu se říká vypoklonkovat ze dveří.

Octli se tedy na ulici a ubírali se pomalu se stále nepokřtěným skorněmeckým dítětem zpátky k městu, kde v Obecních domech bydleli, a tu náhle Bůh zasáhl, vzal na sebe nepravděpodobnou podobu reverenda Nováka, duchovního církve se jménem měnícím se podle politické situace státu, který se však projevil jako člověk, jehož víra se neměnila, nedala se zastrašit, ačkoliv nad vším pořád ještě visel černý mrak červených plakátů denně vylepovaných. Reverend Novák vyslechl problém, kývl, otočil se, vyzval manžele s dítětem už podobným horké bramboře, aby šli za ním do nedalekého kostela, nepěkné stavby lacino pořízené u zednického mistra, když se církev v nedávném osmnáctém roce překotně zakládala, a tam, ve světle už zapadajícího slunce, tak dlouho trvala ta pouť, započatá před polednem, se reverend Novák zeptal: „Jak se bude děťátko jmenovat, maminko?“

Místo ní – rozpačitě – odpověděl otec:

„Brunhilde. Po matce.“

Matka rychle pravila:

„Ne, důst – reverende. Bude to Ruth.“

Reverend se podíval na matku, potom na otce a otec řekl:

„Bruni, vždyť jsme si...“

„Já jsem si to rozmyslela,“ řekla pevně paní profesorka. „Ruth je krásné biblické jméno a mně se líbí.“

„Ale nebude se líbit...“

„Právě proto,“ řekla paní profesorka. „Milej, je to přece české dítě!“ „No...“ Otec se zamyslel, něco chtěl říct, spolkl to. „No je to český dítě. Aspoň – já to nedovedu vypočítat, ale když říkáš, milá...“ Obrátil se k duchovnímu:

„Ruth,“ pravil tónem, který prozrazoval, že se vzdává, a s obavami.

Tak reverend Novák dítě pokřtil z plechové křtitelnice s vyrudlým kalichem na přední straně.

Pouhých sedm let na to mu to připočetli k ostatním jeho politickým hříchům, jenže ne už nacisti, ale ti, co přišli po nich.

DŘÍVÍ DO LESA

Mám napsat vzpomínku na náhodský gympl, co mi dal pro život, co bych byl bez něho, něco na ten způsob. Rčení, které jsem zvolil jako titul své vzpomínky, vystihuje pocity, s nimiž sedám ke kompjutru, abych splnil slib.

O čem bych vlastně napsal tolik knih, nebýt té staré školy a holek a kluků, kteří tam se mnou chodili? Nebýt kantorů, kteří snad netušili, že jako všichni kantoři na celém světě se ve vzpomínkách svých žáků změní v karikatury? Nakonec všichni v milované karikatury, ačkoliv někteří na nás pouštěli hrůzu přímo olympskou. Jenže po způsobu psů, kteří čím víc štěkají, tím méně koušou.

Tak vzpomínám na nebožtíka prof. Kešnera, skutečného přeborníka v dávání koulí: v některých hodinách matematiky, počítám, tak pětasedmdesát procentům přítomných. Vysloužil si proto přezdívku Bivoj a pod ní vešel do mých knih, které bych bez své almy mater nikdy nenapsal. Nějak se nepamatuju, že by příliš mnoho Bivojových žáků z matiky propadlo. Nepamatuju se, že bych sám kdy propadl, ačkoliv řešení rovnic s dvěma neznámými zůstalo pro mne navždy záhadou. A vzpomínám, jak prof. Kešner – jak to u matematiků bývá, zapřísáhlý šachista – zachmuřen seděl v Beránku nad šachovnicí a nemohl pochopit, že šlachovitý kvartán Luděk Pachman ho právě matoval.

Pro mě, v těch dobách mládí, nejvíc znamenal češtinář, jemuž se začalo říkat „Kostrá na dovolené“, když se poprvé objevil na gymnplu, ale přezdívka se neujala, protože prof. Propilek se proměnil v legendu. Takže opravdu nevím, je-li to legenda nebo skutečnost, jak do jeho třídy němčiny – byl taky ruštinář, taková řeč se ovšem za protektorátu neučila – vtrhl rovněž legendární (ale to je záporná legenda) zemský školní inspektor Werner a předvedl své oblíbené číslo: před zraky třídy profesoru hulvátsky vynadal, a jestliže se mu obzvlášť nelíbil, zařídil, aby ho poslali do koncentráku. Šla z něho hrůza a pamatuju se, jak krásný prof. Puchwein, idol značného počtu studentek našeho gymnázia, se před ním třásl jako příslovečný strom, až ho Werner ze třídy vyhodil a jakýmsi sudeťáckým dialektem běsnil na téma, které si už nepamatuju. Pod jménem Jiří Marek se krásný profesor Puchwein po válce stal známým spisovatelem a Wenera oběsili. A tahle patologická příšera, a proto čítankový nacista, jala se tenkrát před našimi zraky hulvátsky nadávat prof. Propilkovi, až se zadýchala. Do pauzy pronesl prof. Propilek větu, která snad je legenda, ale jak jsem svého milovaného učitele znal, velmi se k němu hodí. Pan prof. Propilek oslovil inspektora Wenera přesnou němčinou: „Ich lehre Goethes Deutsch, Herr Inspektor, ich lehre nicht Schweindeutsch.“ Příšera zalapala po dechu, všichni jsme čekali, že prof. Propilka vidíme naposled, jenže Werner dech nechtyl, s jakými kletbami vypadl ze třídy, a prof. Propilkovi se nic nestalo.

Legenda? Nevím. Možná že ji někteří potvrdí. Pokud jde o mne, prof. Propilek se stal mým prvním literárním kritikem, nesrovnatelně laskavějším, než ti pozdější, co si mě podávali v novinách. Zahrnoval jsem ho rýmovanými plody svého nezralého ducha, on z nich citlivým instinktem, nebo snad se znalostí estetiky, vybíral ty nejmíň nepodařené a analyzoval mi je jako pravý, ovšem laskavý profesionál. Z těch jím schválených plodů jsem o mnoho let později sestavil sbírku *Dívka z Chicaga*. Za druhé diktatury, která nás postihla po pádu té první, se prof. Propilkovi, přesto že byl náchodská legenda, nevedlo. I ruštinu patrně učil způsobem, jaký by se nelíbil Josefu Vissarionoviči, a zřejmě se nelíbil nohsledům toho diktátora. Jenom ve zcela osobním životě ho nakonec potkalo štěstí v podobě dobré ženy. Pak umřel.

A když jsem u rýmované poezie (jinou jsem tehdy pohrdal): jediná básnička, již jsem napsal v jazyce, jímž kdysi, než jej zkompromitovali, psal i Máchá, zněla:

*Bald kommen Winterstürmen, mit dem weissen Schneen,
und langsam wird zum Kot der alte, liebe Pfad.*

In meinem Herze kalte Winde wehen.

Es ist der Herbst, er kommt in uns're Stadt...

To jsem vytvořil z lásky, nebo lépe z Hassliebe k mladé profesorce Evě Althammerové, která mě jako nejlepšího němčináře ve třídě krutě pronásledovala, a tak jsem ji nenáviděl, a velice potají miloval. Dala nám za úkol německy popsat příchod podzimu a mě inspirovala k těmhle učňovsky rilkeovským veršíkům. Po mnoha letech přeložila potom do němčiny mou povídku *Píseň ztracených let* pro vídeňský literární časopis přítele Paula Kruntorada.

Pronásledovala mě krutě, protože v jejích hodinách jsem byl teenagerovsky drzý, stejně jako v hodinách nepovinného náboženství, kde drzost patrně hraničila s rouháním. Asi za pokání jsem potom ve svých knihách vzkřísil vzpomínku na P. Josefa Plocka, který měl přezdívku Meloun pro téměř nadpřirozenou kulatost hlavy. Za pokání a z lásky, v níž vyústíují všechny karikatury hodných profesorů našeho mládí.

Neměl jsem rád prof. Jaroslava Remeše, neboť učil tělocvik, a na ten já měl ještě menší nadání než na matematiku. Třebaže jsem se později stal horolezcem, ovšem z důvodů zcela nesportovních. Nebožtík Vráťa Blažek popsal v knize, kterou jsme vydali v Kanadě pod titulem *Mariáš v Reykjavíku*, jak jsem mu se slzami v očích sdělil, že při cvičení na bradlech o nestejně výši žerdí řekl mi prof. Remeš: „Škvorecký, visíte na tom jako pytel h...!“ Neslušné, i když patrně výstižné slovo vynechám, neboť aniž jsem to tušil, byl prof. Remeš nesmírně statečný člověk, aktivní v nekomunistickém odboji, a za to v Buchenwaldu zaplatil životem. Statečnost, jakou já jsem nikdy neprokázal, a proto na něj vzpomínám.

A mohl bych takhle vzpomínat na jednoho po druhém, ale bylo by to nošení dříví do lesa, abych ztratil pár slov, omezených přípustnou délkou takovýchhle článků, o druhých mého mládí, spolužáků z náchodského gymnpla, o těch krásných gymnazistkách, které jsem tam hluboce miloval. Jsou tam taky, v lese mých knih.

Časy byly těžké, často životu nebezpečné, ale byli jsme mladí a osm let na náchodském gymnázium z nás udělalo spolek, který se rozpadne jen přirozenou cestou všeho živého. Byla to prima sezóna.

*Z almanachu vydaného ke stému výročí
Jiráskova gymnázia v Náchodě v roce 1997.*

MOJE VZPOMÍNKA NA KONEC VÁLKY

Vzpomínka na konec války – tj. druhé světové – se mi neoddělitelně pojí se vzpomínkou na její začátek. Na první léto protektorátu Böhmen und Mähren, tísnivé a plné naděje, že co nevidět začne válka. Ale než začala, přišlo děsivé zklamání, pakt Moskvy s Berlínem. Toho dne jsme šli na rodinnou procházku k německým hranicím v Bělovsi u Náchoda – tehdy se ještě chodilo na rodinné procházky – a mlčeli jsme. I na mě, tehdy čtrnáctiletého, už doléhala tíseň zlé doby, z níž nás mohla vysvobodit jen válka, našťastí už na spadnutí. Šli jsme po výpadové silnici k hranicím, a najednou kolem nás přejelo nákladní auto plné německých vojáků, za ním druhé, třetí, pochopil jsem to jako dobré znamení.

Můj otec, kulhající válečný invalida z první války, od Zborova, jenže na špatné straně, zdvihl hůl s neomylným gumovým nástavcem na konci a v té ponuré a zároveň nadějně náladě pohrozil holí vojákům na nákladních autech. Ti v něm poznali invalidu, a protože jeli do války, invalida jim asocioval válku. Otcovo gesto si vyložili po svém, pozdravil nás jejich nadšený vojácký křik, který vždycky zní trochu opile, i když to je patrně jenom moje iluze. Taky si zřejmě mysleli, že otec je Němec. Křik převzali vojáci na autě, které kolem nás přejelo, když měl otec hůl už opět na zemi, po něm další, další, otec se zastavil a už jenom zíral, my s ním. Křik pomalu odumřel.

Den nato konečně začala válka. Trvala šest let, co se všechno dělo, snad zhruba znají i ti, kdo se narodili dávno po ní. Jenže nevím. Co já věděl o válce, která jí předcházela o pouhých dvacet let? Nezájímala mě, ani otcovy historiky ze starého Rakouska. V mém mládí to byla pradávna historie, dnes je konec války, kterou jsem už zažil, pro lidi tak mladé, jako jsem byl tehdy já, historií patrně starověkou. Stalo se to před víc než půl stoletím. Aušvic, Majdanek, Treblinka jsou možná i mladým lidem z oblasti, v jejímž dosahu stála ta hrozná zařízení, jenom pojmy ze zlé pohádky, sotva realita. Co já vím. Měly by je třeba zajímat, ale zajímají?

Jednu věc jsem tehdy nemohl pochopit. V Náchodě vylepili plakáty, vyzývající lidi, aby vstupovali do komunistické strany. Nechápal jsem, že sotva nás válka zbavila jedné diktatury, spousta lidí, zdálo se mi, žene se do jiné. Nebyl jsem jasnozřivý ani historicky vzdělaný, to všechno byla nedůvěra, kterou pevně choval můj otec a já ji zdědil. Potom několik zážitků, které mi potvrzovaly, co si otec myslel o té nadcházející diktatuře – věděl jsem zcela jistě, že přijde, i když jasnozřivý jsem nebyl. Teta Marie, bohatá pražská dáma a klasická předválečná komunistka, plná lehkomyšlného nadšení, uprchla jako Židovka a komunistka z protektorátu do zaslíbené země své ideologie a napsala si otci o rusko-český

slovník, se zpáteční adresou jakéhosi lágru. Otec slzel, slovník poslal, a už jsme o ní neslyšeli. Ze zaslíbené země se nevrátila, kde zahynula, nevím.

Potom leták organizace té strany ve vesnici Babí ještě před koncem války: v něm se její členové vyzývali, aby teď, kdy Němci melou z posledního, obrátili pozornost k buržoazním odbojovým skupinám, které už brzy přijdou k likvidaci. Leták bezpochyby vyšší stranická místa tehdy neschválila, vyšší stranická místa nemluvila tehdy a vlastně ani nikdy potom k veřejnosti tak otevřeně. Leták byla patrně iniciativa nějakého vesnického funkcionáře, jenže taky to bylo jako v pohádce o nahém králi. Budoucnost, zdálo se mi, znám z první ruky. Taky jsem znal. A v těch prvních zlých letech státu s orwellovským názvem „lidová demokracie“ chyběla jedna věc: naděje, že bude válka. Brzy bylo jasné, že tentokrát by válka nepřinesla svobodu, protože by byla atomová a všechno by skončilo. Tomu jsme aspoň věřili.

Samozřejmě, časem jsme si zvykli, my, kteří jsme nebyli zavření. Vytvořil se modus vivendi, společnost se rozdělila, spíš byla rozdělena na komunisty, nekomunisty rovněž zvané nestraníci a na reakcionáře, záškodníky, třídní nepřátele apod., jichž však, podle stranických médií, byla jenom „hrstka“. Existovalo něco jako „nekomunista“ vedle „antikomunisty“? Mám dojem, že taková kategorie platila jenom v době té diktatury, kdy vystupovat jako antikomunista nikdo prostě nemohl. I Charta o mnoho let později žádala pouze dodržování platných komunistických zákonů. Kdo nebyl v partaji, byl více méně v tom nebo jiném ohledu, disciplíně, oblasti, proti partaji. Byl antikomunista – substantivum v partajním slovníku nerozlučně spojené s adjektivem „zuřivý“. Jenže tihle antikomunisti nebyli zuřiví, byli logičtí. Tvořili šedou zónu. Někteří se dokonce považovali za komunisty – reformní, lidské tváře apod. Jenomže to byla iluze.

A napadá mě, koho to všechno dnes vlastně zajímá? Druhá světová válka, plynové komory, čeští letci v RAF, druhý odboj, potom těch čtyřicet let, koho z lidí dnes tak starých, jako jsem byl koncem druhé světové války já, tohle všechno zajímá? Dokážou tihle lidé pochopit nechut' mé generace třeba k mírovým hnutím, která za našich časů byla vždycky jen kamufláží sovětských snah namířených proti Západu, proti Americe především? Dokážou se pohoršit nad výrokem iráckého exulanta v Praze, otištěným nedávno v Literárních novinách, že svoboda nestojí za lidské oběti? Stal se snad ze mě laudator temporis acti? Chválič zlatých starých časů? Ne. Jenom vím, jaký jsem byl já, tehdy, když začala a potom skončila válka. Jenom mě poněkud poučil let let, jak tomu výstižně říká Josef Hiršal. To je všechno.

(Mladá fronta Dnes 7. 5. 2003.

Tiskneme bez redakčních mezititulků.)

ODKUD VŠECHNY TY KNIHY?

Když jsme odjeli do exilu, vzal mou angloamerickou knihovnu do úschovy Zdeněk Mahler. Teď, po letech, ji předal archivu Literární akademie, vysoké školy, která nese moje jméno. První, co mě nad seznamem těch knih napadá, je: odkud jsem je proboha sehnal? V dobách moderního Temna v Čechách se v knihkupectvích knihy ze Západu neprodávaly, jediný možný zdroj byl strýček v Americe, a toho jsem neměl. Vlastně měl; před únorovým pučem byl generálním konzulem v New Yorku.

Tehdy jsem byl z protektorátu vyhladovělý po informacích o hlavním předmětu svého zájmu, a tak si vzpomínám, že od tohoto strýčka pocházejí knihy Jamese Weldona Johnsona, prvního černošského sběratele spirituálů, *The Autobiography of an Ex-Coloured Man*, *Along This Way* a *God's Trombones*. Rovněž z nylonového věku před pučem je řada knih, které jsem si z apanáže jako student zakoupil v pražských knihkupectvích. Před únorem 1948 se tam normálně dostaly, ovšem za ceny studentům se jevící jako astronomické. Zavinity mou tehdejší podvyživenost, neboť jsem se pokusil přežít na dietě slaných rohlíků a polévek v automatu Koruna.

Většinou to byly slovníky jako *Odhams Dictionary of the English Language* nebo *Dictionary of American Underworld Lingo* Goldina E. Hymana, různé literárněkritické studie o Hemingwayovi, který mi tenkrát otevřel oči pro možnosti prozaického dialogu, nebo o Faulknerovi a jeho stylistickém kouzelnictví. Jsou tam ale taky americké dějiny od Allana Nevins a Steele Henry Commagera – ty mě vlastně nestály majland, protože tohle vydání byla novinka zavedená americkou armádou: pocketbook. Byly to nevázané, ale nikoli brožované (nemusely se rozřezávat) knihy, které si voják snadno strčil do zadní kapsy kalhot. Mám dojem, že *Pocket History of the United States* jsem dokonce od nějakého G. I. Joea dostal v Plzni, kam jsem v létě 1945 jel, abych na vlastní oči spatřil americkou armádu. Už nevím. Víím, že někde jsem koupil *The Problems of Lieutenant Knap* Jiřího Muchy, tehdy čerstvě z anglického exilu, a taky víím, že jsem utratil hříšné peníze za *The American Language* H. L. Menckena, báječné dílo o tom, jak všelijak se mluví v Americe. Byl to myslím nejranější zdroj postavy napsané až po mnoha letech, Blběnky Cabicarové.

Zmínku o *An Experiment With Time* J. W. Dunna jsem našel někde ve Wellsovi a pak jsem neodolal, když jsem ten prazvláštní opus uviděl v antikvariátě v Karlově ulici. Kromě anglistiky jsem si zapisoval taky filosofii, ale o Dunnovi nikdo nepřednášel.

Potom zemi postihl Únor, mého newyorského strýčka odvolali a jediným pramenem neprodávaných knih byl seminář Anglického oddělení Karlovy university. Pro ten se už řadu let knihy nenakupovaly, universitu zavřeli nacisti a v prvních poválečných letech se hlavně musel doplnit rozkradený klasický fond. A tak kromě přátel, jako byl Franta Jungwirth, kteří vlastnili předválečná vydání (ve Frantově případě detektivek), se možnost vypůjčit, nebo dokonce opatřit si knihu ze Západu sevrkla na poslední dva prameny: státní literární agenturu DILIA, a později, v šedesátých letech, podnik zvaný Interpress v Londýně.

*

Jako redaktor SNKLHU (Státního nakladatelství krásné literatury, hudby a umění) dostával jsem několik anglických a amerických literárních časopisů, zakupovaných z hubeného devizového přidělu nakladatelství, a podle recenzí jsem si přes Diliu objednával knižní novinky. Teorie byla, že knihy, které nakladatelství nevydává, se přes Diliu vrátí západnímu literárnímu agentovi. Jenže já málokdy něco vrátil, a kolegové v jiných nakladatelstvích dělali totéž. Opětovaně jsem se dopouštěl knižních krádeží a mám dojem, že západní agenti nad nevrácenými tituly většinou mhouřili oči. Podobně jako ten pán ve stánku amerických nakladatelství na slavné první Americké výstavě v Moskvě koncem padesátých let.

Franta Jungwirth se tam tehdy – poprvé a naposled v životě – vypravil s Čedokem za jediným účelem: ukrást v SSSR co nejvíc amerických detektivek. To se mu podařilo, americký stánek přímo před nosem amerického zaměstnance zdatně vybílil.

Několik titulů Warrena Millera – *The Way We Live Now*, *The Siege of Harlem* a snad ještě něco – je na seznamu proto, že jsme se s Honzou Zábranou velice nadchli do Millerova nejúspěšnějšího románu *Prezident Krokadýlů* (*The Cool World*), a já přes Diliu objednal patrně celé Millerovo dílo. Moc toho nenapsal, protože zemřel mladý, a tehdy jsme nevěděli, že vůbec nejúspěšnější svůj román, proslulý bestseller *Love Me Little* o marné snaze dvou mladistvých dívek přijít o panenství, napsal pod pseudonymem Amanda Veil. České vydání *Prezidenta Krokadýlů* vedlo pak k velkému vydavatelskému skandálu v šedesátých letech, a potom k dalšímu, dokonce ještě po Sametové revoluci, kdy mi v Revolver Revui chtěli upřít autorství českého překladu.

*

Interpress byl geniální nápad pana Mastníka, jenž za tímhle anglickým názvem schoval agenturu, která – mimo jiné – opatrovala nedostupné titu-

ly českým zájemcům. Šlo o výměnný obchod: zákazníkovi, jenž se o jeho činnosti, ne nutně o jeho osobě (zrádného emigranta) nějak dozvěděl, si pan Mastník napsal o knihy, které pak prodával zájemcům v (nepřátelské) cizině; většinou o tzv. Coffe-Table Books, fotografické publikace velkého formátu o Praze, o krásách české krajiny, hradů a zámků, o národních krocích k vidění hlavně ve Strážnici. Výměnou si mohl pražský partner objednat jakoukoliv knihu ze Západu, pokud se o ní – opět nějak bůhvíjak – dozvěděl. Neočekávaný titul v mé knihovně, jako stvořený pro potřebu špionáže, *Cryptography* Dwighta Laurence Smitha, jsem si od pana Mastníka objednal proto, že jsme v té době chtěli s Honzou Zábranou v jedné z našich společných detektivek použít co nejvíc kryptogramů, z nichž ten nejtěžší rozluštila potom detektivova milá Boženka Skovajsová. Neměli jsme však, Honza ani já, o téhle vědě tušení, v Praze se o tom nic nedostalo, proto ten titul v knihovně.

Asi od poloviny šedesátých let zřídili soudruzi v Praze specializované knihkupectví, kde se daly koupit západní slovníky a literární příručky, ovšem za ceny astronomické nejen pro studenty. Tam jsem, myslím, koupil studii Carlose Bakera o Hemingwayovi. Ale tou dobou už začali pouštět lidi na Západ, pokud v Praze zanechali nějaké rukojmí. Bez manželek jsme se tedy vypravili s Josefem Nesvadbou do Ameriky, na konferenci na Longlandské universitě, kde nám to zařídil starý kamarád George Jirka Gibian. Po útěku rodiny před nacisty se Jirka vrátil do vlasti jako voják v Třetí armádě generála George Pattona, a brzo z vlasti zase rychle odjel. Já jsem cesty využil hlavně ke dvěma setkáním, která obohatila mou knihovnu soukromými dárky.

*

Fred Jordan, šéfredaktor Grove Pressu, byl jedním z nakladatelů, kteří po explozi se *Zbabělci* žádali Diliu o opční smlouvu. Mým jménem a proti mé bezmocné vůli Dilia všem odpovídala, že autor si vydání v cizině nepřejde. Dokonce mi tehdy přidělili menší sumu v amerických dolarech, abych si na *Zbabělce* zajistil v Knihovně kongresu americký copyright, protože jinak mohli američtí nakladatelé, aspoň teoreticky, knihu vydat bez autorského souhlasu. Sešel jsem se s Fredem Jordanem v nějaké hospodě v Greenwich Village, tam jsem mu dal souhlas k vydání knihy – tou dobou už se předsednictvo ÚV KSČ dohodlo na odzákázání mého románu – a taky jsem mu vyprávěl zatím nenapsaný příběh o Lence Stříbrné. Obě knihy, *Zbabělce* i *Lviče*, Fred vydal, ale to už jsme byli v Kanadě a na Diliu ani na ÚV KSČ jsem nemusel brát zřetel. Jedním z výsledků téhle schůzky je několik beatnických

a podobných titulů v mé knihovně: *The Soft Machine* a *Nova Express* Williama S. Burroughse, a myslím i Kerouacovy *On the Road* a *Doctor Sax*.

Před cestou do Ameriky jsem musel slíbit, že v New Yorku nevyhledám Allena Ginsberga. Několik let předtím jsem se provinil tím, že jsem mu dohodil funkci Krále majáles, což vedlo rovněž k maléru a ke stejnojmenné básni. Ani jsem se s ním scházet nehodlal: na rozdíl od Honzy Zábrany nebyl jsem jeho osobností zrovna okouzlen. Podle Murphyho zákona, jemuž se u nás výstižněji říká Zákon schválnosti, jsem do Ginsberga vrazil v newyorské podzemce.

Pozval mě k sobě do bytu kdesi v Lower East Side a tam se mně příliš nevěnoval, protože právě dával několik interviewů několika rozhlasovým stanicím. Předmětem byl právě zatčený Dr. Timothy Leary, hlavní guru přes omamné drogy, které Allen všem čtyřem nebo pěti reportérům nejenom hájil, ale velebil. Slyšel jsem ho přes pootevřenou skleněnou přepážku mezi pokojem, kde dával interviewy, a jídelnou, kde jsem za stolem seděl já.

Na stole stála hluboká mísa se studenými makarony a naproti mně seděl bledý mužík s vyhrnutými rukávy, jenž si melancholicky vkládal do úst makaron za makaronem. Pokusil jsem se navázat rozhovor, bezvýsledně, a kdo to byl, dozvěděl jsem se teprve, když se za posledním reportérem zavřely dveře a Allenův partner Peter Orlovski, s nádherným blond koňským ohonem až k pasu, odvedl pojídače makaronů někam jinam. Tehdy mi Ginsberg sdělil, že bledý mužík s předloktími obou rukou napuchlými od injekčních stříkaček je bývalý gangster, příslušník gangu snad Legse Diamondse nebo nějaké podobné podsvětní hvězdy dávných let. Nedávno si odseděl dvacetiletý trest, strčili ho do blázince, odkud ho zachránili Allen s Orlovskim, protože se z gangstera v base stal spisovatel. Knihu *Huncke's Journal* od Herberta Hunckeho vydali a tehdy mi ji věnoval Allen Ginsberg.

Odkud se vzaly všechny ty ostatní knihy, už nevím. Ale jsou tam, teď v archivu Literární akademie, studentům k dispozici.

KULATÁ VÝROČÍ

přicházejí na každého z nás jednou za pět let. Mnozí se v těch dnech snažíme předstírat, že žádné narozeniny nemáme a nikdy jsme neměli, někteří z nás však mají smůlu na přátele, kteří pečlivě hlídají kalendář a v pravou chvíli nám onen Den D připomenou. Takové přátele má i Josef Škvorecký (a oni se na jeho jubileum intenzivně chystají dokonce s ročním předstihem), a také Zdena Salivarová-Škvorecká, jejíž významné životní výročí, které připadá na letošní 21. říjen, Danny pochopitelně nemůže nepřipomenout.

Zdena Salivarová zasáhla do dějin české literatury a publicistiky několikrát, v povědomí širší čtenářské obce (a to i nepamětnické) je však její jméno spjato především s románem *Honzlová* a s nakladatelstvím 68-Publishers. Román, který psala s pravděpodobně značným psychickým vypětím na počátku emigrace, patří k nejsugestivnějším literárním vyjádřením tragiky padesátých let a komunistického režimu vůbec (i s tou výmluvnou datací za poslední tečkou *Praha-Berkeley-Toronto 1968-69*, která jako by tvořila velmi stručný – tedy pokud jde o počet slov – ale neméně sugestivní druhý díl románu), a nakladatelství zůstane navždy jednou z nejúspěšnějších „ideodiverzních centrál“ v dějinách protikomunistického odboje: autoři, kteří u Škvoreckých publikovali, jistě nezapomněli, co pro ně knížky typického „torontského“ formátu znamenaly – a my čtenáři si to také dosud vybavujeme docela přesně.

Přání pevného zdraví, klidu, štěstí a spokojenosti posílají do Toronta nejen redaktori Dannyho, ale také pracovníci a studenti Literární akademie a Soukromého gymnázia JŠ, a také všichni ti, kteří přispěli do Dannyho následujícími články.

(mlp)

ZDENA SALIVAROVÁ A JEJÍ KNIHY

Jan Jandourek

Pokud se říká o Zapomenutém světle Jakuba Demla, že je to nejsmutnější česká kniha, získal tento katolický básník silnou konkurenci. Román Honzlová od Zdeny Salivarové totiž graduje takovým způsobem, až to někdy bere dech. Občas se s určitým úsměškem hovoří o „ženském psaní“. Honzlová, ač nezapře ženskou perspektivu, je prostě „dobré psaní“. Bez přívlastků. Ale je smutné, stejně jako svět, ve kterém autorka žila. Jde o příběh mladé členky souboru Sedmikrásy, která jako jediná nesmí vyjíždět na zahraniční zájezdy, žije v nuzných poměrech ve starém pavlačovém domě, její otec emigroval za oceán, a ještě ke všemu se o mladou zpěvačku začne zajímat Státní bezpečnost a nutit ji ke spolupráci. Protože mnoho reálií připomíná biografické okolnosti ze života Zdeny Salivarové, je třeba se na její životaběh podívat blíže.

Rodiče pocházeli z tradičních sociálnědemokratických rodin, otec z Prahy, matka z Ostravy. Otec by zatčen za války a potom znovu po komunistickém převratu. Osudy rodičů někdy přecházejí na děti. Otec byl nakladatel a odešel do Spojených států, v čemž ho dcera později následovala. Rodiče měli šest dětí, z toho dva chlapci zemřeli ještě jako kojenci, starší bratr Lumír pobýval deset let v nápravných zařízeních a dva roky u „černých baronů“. Stejně jako v románu má i v reálném životě Zdena Salivarová dvě sestry (o kterých autorka říká, že nejsou tak hrozné jako ty sestry z Honzlové). Také pavlačový dům v Karlíně je skutečný, rodina tam bydlela poté, co je komunisté vystěhovali jakožto třídní nepřátele. „Od chvíle, kdy jsem začala koketovat se spisovatelským uměním, koketovala jsem také s myšlenkou na příběh o lásce. Něco hodně zamilovaného, hodně romantického, něco o tom, jak se prostě dva mají rádi.“ Než však došlo k tomu, že se touhy a inspirace proměnily v literární texty, absolvovala Zdena Salivarová několik let v dětském pěveckém sboru Bohumila Kulínského a ve Státním souboru písní a tanců. Na zájezdy ji moc nepouštěli, zato objížďení všelijakých posádek si užila. Zpívala také v tehdy známém dívčím Inkognito-kvartetu. Jako herečka působila v divadelním souboru Jiřího R. Picka Paravan. Objevuje se i na plátně, například ve filmu O slavnosti a hostech Jana Němce. Studuje na Filmové fakultě AMU. A také si v kostele Cyrila a Metoděje bere Josefa Škvoreckého, a co Bůh spojil, ani další pohnuté životní osudy nerozdělily.

V roce 1968 konečně vystupuje jako spisovatelka a první knížka Pánská jízda obsahuje tři kratší texty: Pánská jízda, La Strada a Tma. Kniha je vlastně reakcí na Směšné lásky Milana Kundery, protože mu chtěla oplatit jeho mužský šovinismus. Srpen 1968 však znamenal rovněž zlom v životě začínající spisovatelky. Spolu s manželem Josefem Škvoreckým odchází do kanadského exilu. Odchod z vlasti nebyl zřejmě pro oba stejně „jednoduchý“. Když později Josef Škvorecký líčí začátky exilu, říká: „Začalo to tím, že jsme se ženou odešli, když oni přišli. Po matce z částečně chodského rodu, nesnáším dobře postavení nevolníka. Proto – i z jiných důvodů – nebyl pro mne odchod tak těžký jako pro mou ženu. ...Moje žena, pro syndrom zvaný v stalinském parlundu buržoazní původ, dostala se na vysokou školu teprve dva roky před Dubčekem a mluvila pouze jazykem sladké Francie a méně už jazykem méně sladkého Quebecu. Smutně se loučila s těžce dosaženou FAMU, kde byl jejím oblíbeným profesorem pan profesor Milan Kundera.“ Zatímco Škvorecký hledá obživu, Salivarová si koupila v papírnickví sešity a píše román Honzlová (1972), na kterém začala pracovat už v Praze. Kniha vzbudila pozornost. „V exilu šla fáma, že Honzlová je nejlepší Škvoreckého román,“ říká později spisovatelka. „No to mě potěšilo. Ani nevíte jak.“ (Zato Škvoreckého to netěšilo. Soudil, že jeho paní si uznání zaslouží.)

Vyčerpávající práce pro nakladatelství 68 Publishers znamenala do značné míry rezignaci na vlastní tvorbu. Po Honzlové sice ještě vyšla v roce 1976 novela Nebe, peklo, ráj, ale věnovat se nesčetným rukopisům druhých autorů už neposkytovalo možnost ponořit se do vlastní tvorby. Posledním titulem z jejího pera je kniha vydaná v roce 1994 u nás i v Kanadě, epistolární román Hnuj země, inspirovaný osudy exulantů. Aby nebylo historickým paradoxům konec, udělil prezident Václav Havel v roce 1990 oběma manželům Řád bílého lva. V čem je ten paradox? V tom, že toto vyznamenání se uděluje pouze cizím státním příslušníkům. Protože Husákův režim občanství v roce 1978 Škvoreckým odebral, mohli teď být oba vyznamenáni za to, co pro českou kulturu vykonali. Zdena Salivarová také dostala v roce 1993 čestný doktorát torontské univerzity. Nejde však „jen“ o několik set vydaných titulů. Možnost publikovat totiž pro mnohé autory jistě znamenala obnovení smyslu života, pro čtenáře doma zase svobodné nadechnutí a pro čtenáře v exilu spojení s kořeny, ze kterých vyšli. Bylo by ještě o čem mluvit, třeba o tom, jak se Zdena Salivarová stala literární postavou v textech svého manžela. Třeba v povídce Můj táta haur a já (1957) nebo ve smutné novele Dvě vraždy v mém dvojím životě (1996). Nebo o tom, jak oba manželé v posledních letech společně píšou detektivky.

Snad jindy. Příběh té „neznámé holky“, o které snil Danny Smiřický na konci Zbabělců, že ji jednou potká v Praze, zatím určitě nekončí.

MF Dnes 27. 8. 2003, s. B6

Odkud jsem

Z Malé Strany – hotel Garni, z Letné – Ovinecká, Veletržní, Sochařská, z dětského domova pro podvyživené děti v Krči, ze Starého Města – Rybná 20, z Pařížské třídy č. 7, z Karlína – Vítkova 6, ze Smíchova – Na Březince, z Břevnova – U Kaštanu, z Toronta – Cabbage Town.

Čím vším jsem byla

Školačkou v Masné ul. Praha 1, mizernou studentkou gymnázia Elišky Krásnohorské, o prázdninách servírkou v Horově domě v Karlových Varech a účetní v hotelu Pupp, mizernou houslistkou, zpěváčkem u Kulínského, zpěvačkou ve Státním souboru písní a tanců, zpěvačkou v Laterně magie, herečkou z uleknutí a zpěvačkou v divadélku Paravan, filmovou neherečkou (3 filmy), překladatelkou z francouzštiny – 3 romány, tlumočnicí, konferenciérkou a holkou pro všechno na zájezdu Státního souboru ve Francii, studentkou dramaturgie na FAMU, hlídačkou tří dětí, autorkou šesti vydaných knih – povídky, 2 romány, 1 novela, 1 biografie a knihy dopisů lidí postižených Cibulkovými seznamy Osočení, spoluautorkou 3 detektivek, nakladatelkou, editorkou, písáčkou, sazečkou, tiskařkou, uklízečkou a hajzlbábou v nakladatelství, baličkou knih, řidičkou a delivery girl, údajnou agentkou StB – adeptkou na sebevraždu – v pozdějších seznamech MV omilosrdněna hvězdičkou, nyní penzistkou z kanadských zdrojů – ČR mi penzi neuznala, chybí mi půl roku práce v ČSSR.

Co se mi v životě asi nejvíc povedlo

Zalasovat Škvoreckého zatím na 45 let, bez něj bych posledních 45 let nebyla tím, čím jsem byla.

Můj velký úkol

Umřít bezbolestně, pokud možno ve vteřině, ale až po něm, abych mu nezpůsobila žal.

ÚNOROVÁ VZPOMÍNKA

Zdena Salivarová

V únoru 1948 jsem byla v kvartě Dívčího reálného gymnázia ve Vodičkově ulici, otec měl prosperující knihkupectví a malé nakladatelství v Celetné, hned za kubistickým domem U černé matky boží, kromě mne ještě další tři děti a obchodního partnera v matce. To partnerství spočívalo v tom, že se máti při obstarávání životních potřeb rodiny starala ještě o čistotu obchodu (umývala denně podlahy, utírala prach, myla výkladní skříně a zametala chodník před krámem). Říkám-li prosperující, znamená to, že jsme neumírali hladu a nechodili nazí. Tedy žádné kapitalistické hogo fogo, často k večeři kus chleba s taveňákem a melta. Bydleli jsme ve starém pavlačovém domě v Rybné ulici ve dvou pokojích a kuchyni, záchod a vodovod na pavlačí. Tak podobně žili i ostatní drobní živnostníci, otcové a matky mých spolužaček. Tatínek Zdeničky Havlové byl krejčí, měl dílnu v Týnské ulici, on i maminka šili dnem i nocí a bydleli „vzadu“ za plentou. Maminka Yvonky Šourkové měla v Masné hned za rohem od obecné školy kadeřnictví, tatínka neměly, matka Evičky Iltisové měla v bytě dámské krejčovství a otec díky smíšenému manželství ušel koncentráku a pracoval v Židovském muzeu v Maislovce za malý nebo možná žádný plat, naši sousedi Šachovi měli hned naproti domu krámek s šicími potřebami, kde paní Šachová na objednávku potahovala knoflíky a prodávala nitě. Pak v té Masné ulici byla drogerie pana Pollulicha, co nezákonně prodával dětem prezervativy místo nafukovacích balónků, které tehdy nebyly k máni. Jediný velkopodnikatel v sousedství byl pan Holan s rodinou – firma Stěhování Holan. Bydleli v měšťanském domě v Rybné ulici a hned za barákem měli Holanku – parkovací prostor pro nákladňáky s válečnou vodní nádrží pro hasiče náletových požárů, kam děti lezly přes plot a zlobily. S jeho Haničkou jsem taky chodila do obecné a občas i k nim domů. Taková to byla buržoazie v té staré pražské čtvrti. Všechny je Vítězný únor smetl, ač to byli lidé těžce pracující, vykořisťující maximálně sami sebe.

Někdy koncem roku 1947 jsme se přestěhovali do většího – tedy do obřího bytu v Pařížské třídě 7. Jak se ukázalo, můj otec nebyl žádný troškař (viz povídka Josefa Škvoreckého Můj táta haur a já). Buď Ritz, nebo nic. Pokojů tam bylo šest. Nás taky. Dal byt zadaptovat, zavedl etážové topení (koks ze sklepa tahala většinou matka, když byl), dal obnovit secesní štuky na stropech, po-

ložit parkety (matka je uměla hezky vydrátkovat), zrenovoval koupelnu (měli jsme bidet a vanu ponořenou do podlahy jako bazén). A dal vyrobit nábytek do obývacího u truhláře pana Roubíčka, opatřil černé křídlo (bratr chodil do piána, já jen do houslí) a tím to skončilo. Hádám, dodnes nevím jistě, že to všechno bylo na úvěr, protože můj táta byl opravdu gróf. Nicméně odvážný člověk hnaný ctízádností něco velkého vytvořit. Chtěl vybudovat velkou nakladatelskou firmu, chtěl z nás dětí mít vzdělané a schopné lidi, sám chudý chlapec z Košíř, syn hospodského, nenávidícího pivo a jakýkoli alkohol. Já na gymplu, brácha v Obchodní akademii, starší sestra v Knihkupecké škole. Ta nejmladší byla ještě předškolní. Takže jsme měli šestipokojový byt v té Pařížské třídě, ale jen jeden pokoj zařízený – na koberce ovšem už nebylo a nebylo ani na pořádné postele. Já spávala se starší sestrou na jednom gauči v prázdném pokoji (v té době jsme se nenáviděly, protože chcete-li děti odnaučit přirozené příchyllosti, dávejte je, dorůstající, spát na jedno lože, pod jednu peřinu, kterou jedno z druhého stahují, kopou se ve spaní a vystrkují na okraj), brácha spával na matraci v pokojíku pro služku. Kde spali naši a ta nejmenší, to už nemám ponětí. Ale díky tomu přestěhování jsme přešli do panského stavu. Dobrá adresa. Věřím, že by to všechno otec časem zdokonalil. Že by jeho podnik rozkvetl, třebaže za cenu útrap a odříkání. Jenomže. Přišel ten Vítězný.

Byl jedním z prvních knihkupců, které přišli znárodnit. Zmocněnci (nevím čeho) vešli do krámu a řekli otci: „VEN, ty kapitalisto a vykořisťovateli dělnické třídy!“ Táta nebyl žádná vazba, ale podařilo se mu vzít je (byli dva) za límec a vyrazit ze dveří. Tím si vysloužil soud a odsouzení na jeden rok (tenkrát ještě nebyly šibenice za nic, psal se teprve rok 1949) vězení ve Vikmanově. A vytáhli na něj dluhy, půjčky, směnky, obchodu se zmocnili tak jako tak, ani klobouk a sako si nesměl vzít. V září 1949 zhaftli bráchu. Bylo mu akorát osmnáct a poslali ho do Tábora nucených prací, protože, nádiva, znal pohraničí a převedl několik kamarádů. Pak ho propustili a znovu zatklí v roce 1952, kdy přidáno mu deset let za protistátní činnost.

A tak, když jsem byla v sextě, nastal den D. Sedím ve škole, probíráme křížácké války a najednou školní rozhlas hlásí, že Salivarová se má ihned odebrat domů ze závažných důvodů. Před domem stěhovací vůz, matka vláčí po schodech svázané peřiny, na schodech potkám stěhováka a mračím se. Stěhovák na mě zařve: „Já za to nemůžu, co na mě tak koukáš.“

Tak jsme jeli. Do Karlína, Vítkova 6. Pavlačový dům, záchod na pavlači, pokoje dva, temná kuchyň, v rohu kamna, zima. Z panského stavu zpátky do ještě horšího než předtím. Nábytek od pana Roubíčka nacpaný nadoraz

v té větší místnosti. Podlaha prkna, v kuchyni začernalé stoleté linoleum. Po zdech dráty elektrického vedení (nezasekaná elektřina), v noci jsme poznali, co dovedou štěnice.

Tak se nám kapitalistům a vykořisťovatelům ukázal (jenom z jedné malé části zatím) Vítězný únor. A to jsme měli štěstí. Kolik rodin bylo vyhnáno nejen do pavlačového domu ve zchátralé čtvrti v Praze, ale do zdevastovaného pohraničí. I to bylo pořád štěstí. Kolik jich bylo, co šli rovnýma nohama do koncentráků. Tehdy vzniklo pořekadlo – je to špatný, ale nejvíc natřený jsou ty zavřeny.

Takže mohu mluvit o štěstí. Nežehráám, přežili jsme to, já jsem díky kantorkám staré školy odmaturovala. Sice s odřenými zády, ale udržely mě ty staré dobré dámy ze staré republiky. Brácha ovšem smrděl v koncentracích od svým osmnácti do třiceti let. Matka po ta léta bez práce (byla přece spolukapitalistka), já prohlašovaná za buržoazního spratka, avšak díky slušným komunistům (zní to asi divně, ale byli) strpěna v Souboru písní a tanců za 900 korun měsíčně (z toho jsme žily matka, malá sestra a já). Nějak jsme to přežily. Matka v tom hnusném kvartýře umřela. Ale s nadějí, že my na tom jednou budeme líp.

Otec umřel v New York City. V bídě, jak si to vždycky bolševik přál. Ještě jsem ho v roce 1969 zastihla živého, znemohoucněného mozkovou mrtvicí. Brácha se dostal na Západ v roce 1977, stýkal se s disidenty, kolportoval zakázané tiskoviny, a tak mu dali na vybranou: buď vypadneš, nebo tě znovu zabásneme. Je v Kanadě s námi. Sestry přežily, jako přežila většina národa.

To je moje story o Vítězném únoru 1948. Často si představuji, jak by to bylo, kdyby se to všechno nestalo. Co by bylo z bráchy, co by bylo ze mne, mých sester, jak by asi déle žila má matka. A koho bych si asi byla vzala za muže. Sotva toho, kterého mám.

To je však jiný příběh.

Nový domov (Toronto), 28. 2. 1998

SÁRA

Olga Menšíková

Mám psát o Zdeně Salivarové jako její blízká přítelkyně, jak mě oslovili z časopisu Danny, jen nevím, mohu-li si troufnout na takový titul. Tak důvěrné a blízké jsme si asi nebyly, ale kamarádily jsme spolu a měly jsme se rády. Obě jsme patřily do party kolem Zdenka a Věry Nerušilových, Mařeny Pokšťeflové, Indry Vostřé, Pepička Pivoňky, Inky Vostřezové.

Byla jsem už několik let v Československém souboru písní a tanců, když k nám udělala konkurs čerstvá maturantka, takové vyžle, enfant terrible, Zdenka Salivarová. Její přezdívka Sára vznikla ze Sali-Vari a docela se jí to líbilo. Byla se mnou ve druhém sopránu, muzikální, jistá. Naše svazácká organizace jí chtěla trochu dostat pod křídla, ale ona zůstala svá. Byla bystrá, vtipná, bylo s ní fajn.

Vedoucí pěvecké složky Helena Kubátová vydělila ze sboru deset dívek, takzvanou Desítku, a v té jsme byly se Sárrou obě. A s Desítkou jsme absolvovaly spoustu zájezdů. Platy byly nízké, Sára ještě ke všemu hrdinně živila maminku a sestru, a my jsme se snažily z diet co nejvíce ušetřit. Tak jsme se Sárrou a Mařenou Dudkovou udělaly spolek, daly peníze dohromady, každá přidala něco ze zásob z domova a na zájezdech jsme si na malém lihovém vaříči, na suchém lihu, vařily. Užívaly jsme si báječně, mívaly jsme i zákusky a kafičko. Z ušetřených peněz jsme si kupovaly parádu i knížky. Doslova útokem jsme brávaly kdejaká knihkupectví v malých městech, protože žádané tituly byly v Praze obvykle brzy vyprodány.

Sára s sebou na zájezdy tahala učebnice francouzštiny, a zatímco my jsme ty dny proflákaly a probřebendily, ona si udělala z tohoto jazyka státnici!

Jednou náš zájezd končil na Slovensku ve Východné a já jsem Sáře navrhla, ať jde se mnou na vandr, na sběr lidových písní, na Horehroní. Bylo to z Východné přes kopec. A tak jsme prožily krásné dny, vařily si na ohýnku, přespávaly na seně a viděly ty nádherné lidi a kroje a zapisovaly zpěvy.

Pak jednoho dne čekal u divadla na Sárrou mužskej v legračním klobouku. No to jsme se divily, my jsme pro Sárrou čekaly jiného prince! Tak jsme poznaly Josefa Škvoreckého, tedy Errola. Sára mu tak říkala, protože tak ho oslovovali jeho přátelé, třeba pan Dorůžka. A byla z toho svatba. Bydleli spolu v podnájmu na Smíchově a čekali na družstevní byt. Errol pak ale onemocněl a zatímco se Sára stěhovala do nového bytu v Břevnově, on ležel v izolaci na infekčním oddělení

v Motole. Jela jsem Sáře pomáhat a trochu mi vyrazilo dech, když jsem zjistila, že ti mládenci, kteří nám pomáhají, jsou její bratr se spoluvězni; právě vyšli z kriminálu. Můj tatínek pak Sáře udělal do toho bytu několik skříněk a polic.

Mezitím se Sára dostala do Laterny magiky. Jednou mě upozornila na konkurs, který právě vypsalí, a tak jsem se tam dostala také, jen do jiné skupiny. Bylo to takové naše vedlejší povolání.

Další bylo utvoření Inkognito kvartetu, kde jsem zpívala s Indrou Vostrou, Mařkou Pokšteřovou a Věrou Nerušilovou. To už jsem žila s Vladimírem Menšíkem, a když jsem čekala našeho Honzu, nastoupila na moje místo právě Sára. Kvartet pak dostal angažmá v divadle Paravan v Redutě a naše cesty se rozešly. Já jsem zůstala s dětmi doma a dělala Vladimírovi zázemí.

Když se potom počátkem sedmdesátých let dostaly do Prahy výtisky Honzlové (které se tehdy musely do rána přečíst a předat dál), otevírala jsem tu knihu s lehkým mražením. Píše tam Sára také o mně? A co? Ježíšmarjá, to jsem já! Ne, to nejsem já. Tak tohle jsem já? Zaplat' pánbůh, ne. Až se tam objevila Helga – tak tady je náš vandr po Slovensku! A ráda na to vzpomíná!

Když přijeli Škvorečtí triumfálně do Čech, četla jsem o tom v novinách. Při pozdější návštěvě mi Sára vzkázala, že by mě ráda viděla. Sešla se nás

„Sedmkrása“ na zájezdu v Mongolsku. „Honzlová“ na snímku třetí zleva, autorka článku Olga Menšíková čtvrtá zleva.

Foto Archív Olgy Menšíkové

parta u Věry Nerušilové a já jsem tu našla zdrcenou Sáru. Vyšly Cibulkovy seznamy! Sára se mě ptala, jestli bych jí šla svědčit k soudu, který vyvolala, aby se očistila. Souhlasila jsem a vypovídala v kauze s Jugoslávci, protože Sára mi tenkrát opravdu neřekla, že ji kvůli mně vyslychali.

Sešla jsem se se Škvoreckými ještě několikrát, když přijeli do Čech, se Sárou si píšeme, teď hlavně novoročenky. (Už tu dlouho nebyli!) Když vyšly *Dvě vraždy v mém dvojím životě*, dotklo se mě, co tam Errol o mně psal, ale Sára mě uklidnila s tím, že ona tam dopadla ještě hůř. Holt spisovatelská licence!

Někdy přemýšlím o tom, kde Sára, která, jak se mi tehdy zdálo, nebrala život zas až tak vážně, vzala tu sílu a energii k dotažení myšlenky na vydávání knih. Myslím, že to byla

vůle naplnit tatínkovu vizi,

píle, kterou nás překvapila, když se například připravovala na státnici z francouzštiny,

odpovědnost, kterou cítila vůči rodině, mamince a mladší sestře,

houževnatost, s níž se po celou dobu potýkala s velice špatným kádrovým posudkem (otec emigroval do Ameriky, bratr seděl ve vězení za pokus o překročení hranic a s Errolem si také kádrově nepolepšila), a vůbec jistě to bylo

spolužití a partnerství s Josefem Škvoreckým.

Nevím, třeba si to jinak vykládám, to ví Sára nejlíp. Ale co ta ženská dokázala, je skoro neuvěřitelné. A já jí k té sedmdesátce přeju hodně zdraví a radosti a plno té síly, které je potřeba pro ně pro oba do těch dalších let!

Ahoj, Sáro!

MILÁ ZDENO,

co sis to zase na nás vymyslela? Ty – v kruhu blízkých přátel vždycky juniorka – Ty že slavíš sedmdesátiny? Není to nějaký kanadský žertík? Ačkoli když si promítnu, co všechno jsi zažila a zakusila, čím jsi prošla a co jsi vytvořila, leckomu by na to nestačil ani věk Metuzalémův.

Že jsi krásně zpívala, i když Ti často nebylo do zpěvu, že jsi úspěšně studovala a debutovala jako spisovatelka ve skulince doby, jíž jsi mohla k publikování a studiu proklouznout, že ses přes noc proměnila v nakladatelku, redaktorku, účetní a pošťačku, když to bylo třeba, to je dostatečně známo. Já

bych jen chtěla důrazně připomenout, žes to žila i o tom psala vždycky neokázale, s nadhledem, s vidinou služby dobré věci. To dokáže jen málokdo!

Před několika týdny Josef na otázku „Co se Vám v životě nejvíc povedlo?“ odpověděl: „Manželství se Zdenou Salivarovou.“ Je to pocta Tvé další přednosti, hluboké empatii, s níž přistupuješ nejen ke svým nejbližším, ale i k přátelům a spolupracovníkům.

Za tohle za všechno, i za to, že místo naříkání na „stará kolena“ jsi stále činorodá, že se bavíš psáním detektivek a někdy i sháněním receptů na knedlíky ze staré vlasti, volám jazykem Tvého druhého domova *Three Cheers for this Wonderful Junior!* a z celého srdce přeji *Many Happy Returns!*

Jarmila Emmerová

O ZDENĚ (NAVZDORY JEJÍ DOBRÉ RADĚ)

Lubomír Dorůžka

Zdena Salivarová je pro mě mimo jiné autorka dobré rady, kterou si zkouším zapsat do paměti. Na začátku devadesátých let, když Josef Škvorecký ve Varšavě besedoval se svými polskými čtenáři a já to setkání uváděl, jsme po besedě seděli na lavičce ve varšavském parku. Zdena se na nás tehdy podívala kritickým okem a pod dojmem právě skončené besedy prohlásila: „Zatím je to dobrý, ale uvažuju, jak dlouho vás mám nechat takhle volně kecat. Jednou musí přijít čas, kdy byste toho už radši měli nechat.“

Tahle připomínka se mi intenzívně vrací před jakýmkoliv ústním ale i písemným projevem. A pochopitelně vystupuje do popředí zvláště teď, když mám psát o té, která se zavázala dát mi včas výstražný signál: „Tak teď už snad dost!“ Takže jestliže ten závazný termín přetahuji, promiň, Zdeno: mrzí mě to tím víc, že obětí budeš tentokrát Ty sama.

Poprvé jsem Zdenu potkal v malé společné ubytovně někde v okolí Staroměstského náměstí. Bylo to společné sídlo několika tehdejších členek Státního souboru písní a tanců, známého prostě jako Stáťas. Mimo své profesionální pensum zpívaly velice prstonárodní písničky pražské periferie, ale nebyla to jen jejich osobitá poetika, která nás k takovému projevu přitahovala. Pro Josefa

Škvoreckého, který mě do tohoto doupěte zavedl, tu už nepochybně hrály úlohu osudy i osobnost jedné členky tohoto souručenství. Už před jejich svatbou jsem byl na další návštěvě v karlínském baráku, kam byla rodina Salivarových vystěhována. Pavlač tam tvořila spojovací chodbu, z níž se vcházelo do jednotlivých bytů a po níž se také maširovalo do společného WC. Snad tenkrát jsem už cítil, jakou energii musí být Zdena nabitá, aby se z takového prostředí dostala někam jinam. Zvláště, když jí kádrový posudek zdobila připomínka otce, jemuž zkonfiskovali nadšenecky vedené nakladatelství a knihkupectví a který potom opustil socialistickou vlast. Jak a kam, nevěděla přesně ani jeho rodina. A k tomu přistupoval malér jejího bratra Lumíra, který za „protistátní činnost“ skončil na deset let na uranu v Jáchymově. Holka z karlínského pavlačového bytu se nevzdala. Byla vytrvalá a podnikavá, uměla zpívat a podle povinných požadavků svého mateřského souboru i tančit, a chtělo se jí i psát. Po pečlivých prověrkách, které pro ni nebyly bez zádrhelů, mohla se Stáťasem vyjíždět i do zahraničí. Jedna ze Zdeniných historek, které nás okouzlovaly, se týkala výjezdu do Mongolska. Soubor cestoval dlouhé hodiny autobusem a nekonečné cesty tundrou mohli cestující snášet jen s pomocí vydatného vnitřního zavlažování. Jednou se autobus prodíral vytrvalým deštěm, až dorazil k jakémusi táboru mongolských pionýrů s velkým nekrytým stadionem a krytou tribunou. Stáťas nastoupil na krytou tribunu, stovky pionýrů v dlouhých hustých řadách mokly se svěřepým výrazem na stadionu. Nejdřív ovšem musel vystoupit vedoucí tábora. V sáhodlouhém projevu plynou mongolštinou poděkoval československým soudruhům za jejich návštěvu a vyzval trpělivě moknoucí posluchače, aby je uvítali mongolským pionýrským pozdravem. A z prostory stadionu se ozvalo hromové „Hov-No“.

Stáťasu přešel mráz po zádech. Nevěděli, slyší-li správně, mají-li svůj zvukový dojem připisovat zkonzumované závlaze, jde-li opravdu o mongolský pionýrský pozdrav, nebo o něco, co nějaký český recesista naučil důvěřivé Mongoly právě pro podobné příležitosti. A když se totéž opakovalo i po skončení programu, zůstala hádanka-enigma, které účastníky zájezdu asi doprovází po celý jejich život. Byl to Absurdistán – směsice úletů, drastických frašek i mrazivých dramát a vzácných drobných úspěchů, dosahovaných téměř výlučně podvedením (nikoliv pod vedením) strany. K těm patřilo i to, že se Zdena po několika marných pokusech posléze dostala na AMU, kde k jejím učitelům patřil i Milan Kundera. Roku 1968 jí v nakladatelství Československý spisovatel vyšla sbírka tří povídek nebo novel *Pánská jízda*. Byla to tichá odpověď Milanu Kunderovi za jeho nepřiliš lichotivé portréty žen. (Drobná polemika mohla pokračovat: o 18 let později už v kanadském exilu připravila Zdena antologii povídek disidentských autorek z husákovské ČSSR i z emigrační diaspory pod

názvem Doba páření. Měl prý vzniknout i její protipól, sbírka povídek mužských autorů pod názvem Doba paření. Ale tento projekt zůstal nerealizován.)

Roku 1968 stála tedy Zdena na počátku zdánlivě slibné dráhy: mohla studovat pod vedením pedagogů, kterých si vážila, a etablovala se už také jako slibná autorka. Ale přišly tanky a s nimi rázný stop všemu, co mohlo začít. Manželé Škvorečtí odjeli nejprve do Ameriky. Josef byl ještě zcela „legálně“ pozván k hostování na kalifornské universitě Berkeley. Uzavřená kapitola socialistického Absurdistanu si žádala osvobozující shrnutí. Tak, uprostřed zápasu o zvládnutí nového jazyka a zápolení o nové existenční jistoty, vznikl Zdenin román *Honzlová* – mistrné ztvárnění fantaskní reality pražských padesátých a šedesátých let. Podařilo se obstarat překlad do angličtiny a vydalo jej renomované americké nakladatelství Row i londýnské Harvey Press.

Potom přišel přesun do Kanady. Zdena se na něj těšila jako na příchod do dvojjazyčné země, kde jí její znalost francouzštiny umožní běžnou komunikaci. Jenže anglicky mluvící Toronto její představy rozmetalo: zůstávala tu nutnost sžít se s jiným jazykem, jiným prostředím, a také reagovat na skutečnost, že teď už natrvalo bude jeho součástí. Navíc tu byly dva rukopisy, česky dosud nevydané: *Honzlová* vyšla jen v angličtině (později také v kastilštině a katalánštině) a sazba Škvoreckého Tankového praporu byla v Praze po příchodu tanků rozmetána. Ve Zdeně zapracovaly nakladatelské a knihkupecké buňky jejího tatíčka. Byla to ona, kdo přesvědčil Josefa Škvoreckého, že exilová diaspora potřebuje svobodné slovo v českém jazyce, a přemluvila ho k projektu navýsost riskantnímu, ba zdánlivě téměř sebevražednému: vytvořit podnik, který by v Kanadě mohl tisknout a vydávat v Čechách nepublikovatelná díla krásné literatury a rozesílat je českým zájemcům po celém světě. Byl to podnik, do něhož jeho dva protagonisté vkládali nekonečné množství pracovních hodin denních i nočních, a riskovali veškeré své prostředky a tedy i sociální jistotu.

Pražské nakladatelství Odeon, odkud přišel Škvorecký, bylo typický „kamenný“ podnik: bohatě vybavená redakce, ale také samostatné výrobní oddělení pro styk s tiskárnami, samostatná propagace a obchodní oddělení pro odbyt; počet zaměstnanců šel do stovek. A teď si představte firmičku, kde veškerou tuto práci nesli na svých bedrech dva lidé, kteří svou produkci museli také vlastnoručně vysázet na vlastním sázecím stroji. Škvorecký se přitom převážně staral o úsek redakční, zatímco výroba, prodej i expedice byla doména Zdeny. Prvotní problém tkvěl už v tom, jak si v Kanadě obstarat sazečský stroj vybavený akcenty, čárkami a háčky. Jenže to se nakonec ukázalo i jako ekonomická spása celého projektu. Česky tištěné publikace by jej nemohly uživit. Zdena přišla na geniální myšlenku pronajímat volné kapacity

zájemcům, kteří rovněž potřebovali sazby s akcenty a s jiným typem písma, například ve franštině, polštině, ale také ruštině nebo ukrajinštině. Vedle nakladatelství Sixty Eight Publishers tak vznikl tiskařský podnik Prague Type-setting, který svými zakázkami vydělával na vydávání u nás nepublikovatelné krásné prózy i poezie. A Zdena, později už s jednou pomocnicí u sázecího stroje, sázela v češtině, francouzštině, polštině, maďarštině, nebo azbukou. Na vlastní oči jsem tento fantastický konglomerát mohl vidět dvakrát: na jaře v roce 1987 a 1989. Škvorecký (neboli Errol, jak jsme mu už v Praze před jeho odchodem říkali) pro mě prostřednictvím americké muzikoložky, která u nás měla dobré jméno a kterou jsem znal, zajistil fiktivní pozvání na soukromou návštěvu. V rámci tohoto termínu mi sjednal přednáškové turné po amerických univerzitách: jednou od východu k západu, po druhé od severu k jihu. Mými hostiteli byli čeští profesori, kteří tu působili. U každého z nich jsem se setkával s produkcí Sixty Eight Publishers a s dotazy, co nového lze z tohoto zdroje očekávat; byla to názorná ukáзка, co česká kniha znamenala pro českou diasporu. Moje cesta vždycky končila několikadenní zastávkou v Torontu. A teprve tady jsem viděl, co se za touhle prací skrývá.

Zdena byla nejen duchem, ale i výkonnou rukou tohoto miniaturně obsazeného nakladatelství. Obsluhovala sazárnu i expedici, musela se vyznat i v sázecí mašině. Když se u vchodu ohlásil nějaký zájemce o tisk v jakémisi pro Kanadány exotickém jazyku s akcenty a posuvkami, přišla mu občas otevřít pomazaná od tiskařské černi. Když se pak ptal na paní ředitelku, uvedla ho do jistých rozpaků. Byla také šéfem i výkonným orgánem expedice: těžké pytle s knížkami pro české objednavatele vozila sama na poštu, kde jí je občas pomáhali skládat místní drop-outi, podstatně sympatičtější odrůda dnešních pražských homelesáků. Pohromou pro nakladatelství mohla být stávka kanadských pošt: tehdy bylo nutné zříditi si fiktivní filiálku v americkém Buffalu a Zdena vozila své těžké pytle o stovku kilometrů dál. Byl jsem u ní v sídle nakladatelství. Na úroveň její kanceláře v prvním podlaží vylézali mývali, ta běžná droboť kanadských velkoměst. Zdena se k nim chovala velkomyslně. Ale byl jsem také svědkem večera, kdy jsme s Erollem seděli doma a v dojednanou dobu čekali na Zdenin návrat z jejího pracoviště. Termín se prodlužoval a Eroll si povzdychl: „To se někdy stává.“ Následovaly telefony: Zdena se v závalu svých povinností zcela odpoutala od věcí, které ji čekaly doma. Návrat ve stavu naprostého vyčerpání bylo nutno řešit taxíkem, kterým jsme pro ni společně dojeli. Mrazilo mě přitom v zádech: jak dlouho se takové vypětí dá snášet? Ale druhý den práce pokračovala. Zával práce v „nakladatelství“ byl takový, že mu za oběť padalo i jakékoliv aranžmá domácího života. Byla to

však oběť, kterou oba partneři chápali a sdíleli.

Nemám potuchy, za jakých podmínek Václav Matěj Kramerius na sklonku osmnáctého století věnoval své nadšení a svůj život České expedici, nakladatelskému projektu v tehdy strádajícím českém jazyku. Nevím, dělal-li totéž co Zdena: totiž že by si dítka svého nakladatelství vlastnoručně vysázel a pak je v těžkých pytlích sám odvlácel na poštu. Zdena zvládala tohle všechno a mnoho dalšího k tomu. A přitom v ní klíčila a dozrávala témata, která by mohla sama zpracovat – kdyby k tomu měla čas. *Nebe, peklo, ráj* nebo *Hněj země* jsou zřejmě jen malou ukázkou toho, co by české literatura mohla čekat, kdyby se jedna z jejích představitelk nerozhodla obětovat vlastní autorské projekty službě mluvčím téhož jazyka a tvůrcům, kteří jinou možnost zveřejnění dítek svého ducha neměli.

Když jsem se na jaře 1989 od Škvoreckých z Toronta vracel do Prahy, prožili jsme společně ještě jeden zážitek téměř z říše Absurdistánu, tehdy ovšem postmoderně univerzálního: Zatímco jsme večeřeli v otáčivé restauraci v nejvyšším poschodí torontské věže, létalo kolem malé sportovní letadlo řízené psychopatickým pilotem, který vyhrožoval, že to do té věže napálí. Nic jsme nevěděli a přežili jsme to ve zdraví. Jako bychom se společně podruhé narodili. Následujícího dne jsem při odjezdu na letiště zapomněl u Škvoreckých svou čepici a Zdena prý ji potom dlouho nosila. Byla solidní, ale pochybuji, že by jí vydržela dodnes: tak dlouho čepičí život netrvá. S lidským životem je to jinak. V reklamách na nový časopis teď čtu zprávu, že život prý začíná ve třiceti. V době mých mladých let se značné oblibě těšila knížka s titulem „Život začíná ve čtyřiceti“.

Konec konců, lze to i sečíst. Věřím, že Zdena své nevyčerpatelné zásoby energie ještě zdaleka nespálila a začátek klidného, ale neméně plodného období už si umístila tak, aby toho ještě mnoho a mnoho stihla: pro své čtenáře a třeba, pro změnu, také trochu pro sebe.

SEDMDESÁT?

Věra Rollerová

To číslo mě téměř vyděsilo. Zdena přece nemůže mít 70! Zdena je přece Honzlová! A napsat něco o Zdeně znamená tou *nestárnoucí* Honzlovou začít. To je přece Zdena, její mládí, její boje o život a přežití. Tam, právě tam začala životní dráha nejslavnější české vydavatelky a výborné spisovatelky.

Myslím, že jsme se staly kamarádkami v momentě, kdy jsme si podaly ruce ve slavném hotelu v Banffu v Albertě, kde jsme se poprvé potkaly na kongresu Československého národního sdružení v Kanadě. Pokud si pamatuju, hned jsme se odklidily k barovému pultu a popíjely a povídaly a měla jsem pocit, že vlastně Zdenu znám strašně dlouho – nejen z té Honzlové.

Když jsem se potom za pár let z Vancouveru odstěhovala do Toronta, hned první týden jsme se sešly na obědě. Zdena ze sebe umyla tiskářenskou čerň, snad si přehodila tričko (bylo léto), a vyprávěly jsme si o jejím nakladatelství. Úmyslně říkám „jejím“, i když tím zdaleka nechci ubrat zásluhy za obrovský podíl práce jejímu manželovi Josefovi. Ale ten nápad nakladatelství založit byl ze Zdeniny hlavy.

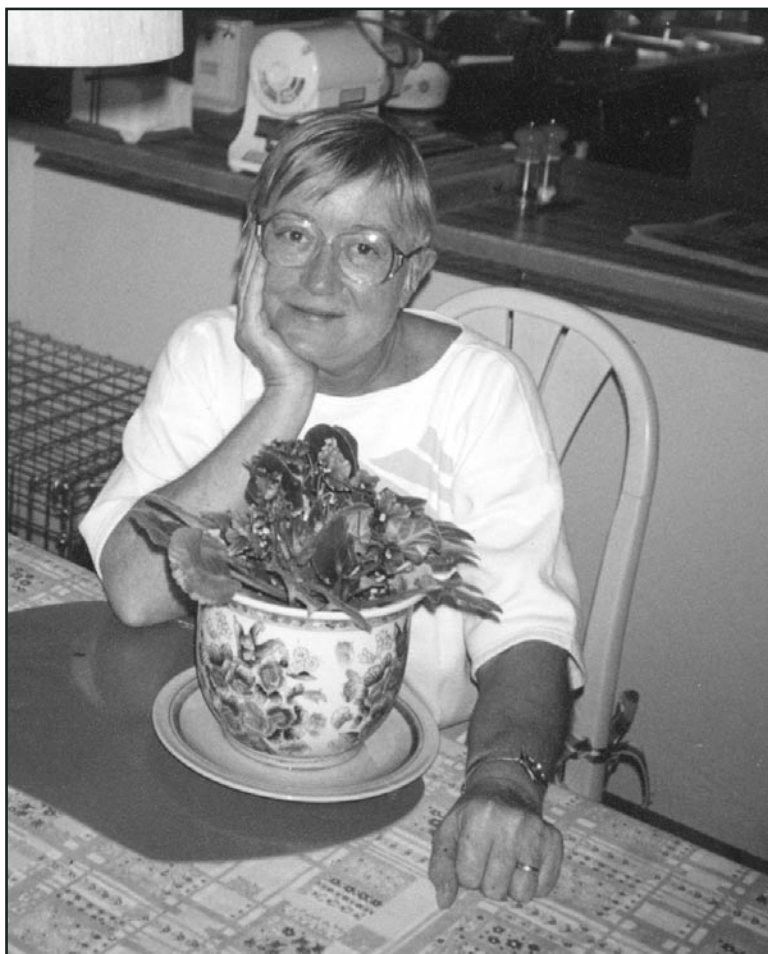
Josef Škvorecký to ostatně sám popisuje v knize *Samožerbuch*:

Někdy začátkem roku 1971 mi dr. Hanuš Lexa z Československé společnosti pro vědy a umění v Americe napsal, jestli bych společnosti nesvěřil k vydání svůj Tankový prapor. Věděli, že román byl v Praze ve stránkové korektuře zabaven, a chtěli mi pomoci (popravdě řečeno, nevím, zda měli tehdy Tankový prapor už taky přečtený, ale ať ano nebo ne, podali mi vzácnou pomocnou ruku). Byl bych knihu tenkrát svěřil každému, kdo by ji vydal. Ukázal jsem dopis ženě a řekl jí, že dr. Lexovi rukopis pošlu. V noci mě žena vzbudila. „Co je?“ „Vydáme to sami!“ „Co?“ „Tankovej prapor!“ „Neblbni,“ řekl jsem a opět usnul.

Tak a ne jinak začalo nakladatelství, kterému se říkalo „u Škvoreckých“, což se vyslovovalo se stejnou úctou jako „u Topičů“. Tak slavné bylo, aby ti mladší a ti, kdo nežili v exilu, věděli.

Tankový prapor vyšel v listopadu 1971. Druhým titulem byl *Miláček od Arnošta Lustiga* a má oblíbená Honzlová má číslo 5. Později, pod číslem 28, vyšlo *Nebe, peklo, ráj*, ale to už bylo nakladatelství v plném proudu. Tehdy jsme si my, čtenáři, začali říkat, jestli to není škoda, jestli by Zdena neměla hlavně psát. Ale kdo by pak vydával Kunderu, Drábka, Ulče, Beneše, Pecku a řadu dalších spisovatelů, kteří v té době v Čechách vycházet nemohli?

Jen nevím, jestli si někdo umí představit probdělé Zdeniny noci a chmurné dny, kdy si dělala starosti, zda nakladatelství přežije. Pokusů o exilová nakladatelství bylo už v minulosti mnoho, ale většina z nich po vydání několika knih ztroskotala. Ale v sedmdesátých letech už byla jiná doba a sociologicky je prokázáno, že exilová generace roku 1968 se do značné míry skládala z lidí, kteří byli vzdělaní – a sečtělí. A ti chtěli číst dobrou literaturu, takže nakladatelství vydrželo. Vydrželo díky neuvěřitelné pracovitosti a houževnatosti právě Zdeny Škvorecké. Aby totiž mohla vydávání knih financovat, založila ještě jednu firmu, tuším se jmenovala Prague Typesetting, kde sázela a tiskla noviny a publikace jiným národnostním skupinám.

Po čase už byla tak sběhlá například v srbštině, že i srbské exilové noviny sázela bez obtíží. Jejich redaktor, Bora Dragasevic, si spolupráci se Zdenou velmi pochvaloval. A nebyl sám, a tak nám Zdenina píle zachránila mnoho literárních hodnot.

Ale nemám za úkol psát o nakladatelství, ale o Zdeně.

Je to velmi vzácný člověk. Přímá, někomu se může zdát, že až příliš, ale v té honičce často na braní servítků neměla moc času. Je velmi citlivá a svým přátelům opravdu oddaná. Je ochotna prosedět celý den s kamarádkou, které se rozbouralo manželství, jen aby ji dostala z toho žalu, který – jak víme – časem pomine. Ale v ten moment Zdena ví, že musí být kamarádce po ruce. A nezaváhá ani minutu.

Zdena je také člověk velmi zvědavý. Kdysi někde objevila anglický text o starořímské kuchyni. S gustem z něho udělala seriál článků do *Nového domova*, a nejen to, Zdena podle popisovaných receptů zkoušela i vařit! Pravda, nakonec přiznala, že dnešní kuchyně je chuťově přece jen více vybroušená, ale nebála se těch pokusů. A Josef je také přežil.

Další z jejich velkých kladů je sociální citění. Vidí více než ostatní. Snad je to ta chudá holka Honzlová, která v ní vždycky zůstala, ať už zrovna seděla v tramvaji nebo v přepychové limuzíně cestou na předávání významné kanadské literární ceny či pro Řád Bílého lva na Pražský Hrad.

Přepychem, bez kterého se Zdena neobejde, jsou dobré knížky, obrazy a nejspíš i ta oblíbená letní bílá čepička, ve které vstupuje už deset let na výroční zasedání redakční rady *Nového domova* na Marmore a kterou má snad po celá ta léta v Kanadě. A moc jí sluší.

Zdena je také obětavou členkou redakční rady *Nového domova* a nikdy ani ona ani Josef neodmítnou prosbu o článek. A pokud to nevíte: my v exilu máme takový zvyk, že píšeme zadarmo! Oba mají zásluhu na tom, že *Nový domov* je dnes považován za výborný exilový (či zahraniční) čtrnáctideník.

Dnes vytvořili s Josefem autorskou dvojici, která se ohromně baví psaním detektivek z prostředí torontských Čechů. A že je to prostředí popisováno velmi, velmi věrně!

Kdybych teď chtěla Zdeně popřát k narozeninám, tak bych napsala: Milá Zdeno, 70 je jen číslo. Nic míň a nic víc. Ty jsi za svůj život porodila přes 200 dětí – a ty s námi jsou a s námi budou. Buď hodně zdravá, a ať si užiješ ještě mnoho krásných a plných let s Josefem a pejskem Billinkou!

S láskou a obdivem

Tvoje

Věra Rollerová

VÝBĚROVÁ BIBLIOGRAFIE ZDENY SALIVAROVÉ

František Knopp

A. KNIŽNÍ PRÁCE ZDENY SALIVAROVÉ A JEJICH RECENZNÍ OHLAS

Pánská jízda. Praha, Čs. spisovatel 1968. 116 s. (Život kolem nás. Malá řada, sv. 30.) • Soubor tří povídek.

VLAŠÍN, Štěpán: Trapné milování... *Kulturní tvorba* 6, 1968, č. 14, 4. 4., s. 20; podepsáno vl • DOBEŠ, Karel: Knížky s oranžovými obálkami. *Zemědělské noviny* 24, 1968, č. 98, 24. 4., s. 2 • KOŽMÍN, Zdeněk: Trapné lásky. *Host do domu* 15, 1968, č. 7, červenec, s. 65-66 • LOPATKA, Jan: Dvě prozaické novinky. *Slovenské pohľady* 84, 1968, č. 7, červenec, s. 135-137 – knižně in: J.L., *Předpoklady tvorby*. Praha, Čs. spisovatel 1991. S. 71-76 • JELÍNEK, Antonín: Dámská jízda. *Literární listy* 1, 1968, č. 21, 18. 7., s. 9 • ZÍTKOVÁ, Irena: Oranžové knížky. *Mladá fronta* 24, 1968, č. 219, 9. 8., s. 7 • KARFÍK, Vladimír: Kritický metr na metr knih. *Orientace* 3, 1968, č. 3 [podzim], s. 85-89 • MOLDANOVÁ, Dobrava: Nová jména v české próze. *Sešity pro literaturu a diskusi* 3, 1968, č. 23, září, s. 49-50 • RAJNOŠEK, Leo: Život kolem nás 68. *Červený květ* 14, 1969, č. 4, duben, s. 45-46 • Život kolem nás (malá řada) – citace z dobových recenzí. Připravil Michal Bauer. *Tvar* 11, 2000, č. 15, 21. 9., s. 17.

Honzlová. Protestsong. Toronto, Sixty-Eight Publishers, říjen 1972. 291 s. – 2. vyd., červenec 1976. 288 s. – 3. vyd. London, Rozmluvy 1982. 288 s. – 4. vyd. Praha, Art-servis 1990. 254 s. – 5. vyd. Praha, Academia 2001. 254 s. • Román.

VEJVODA, Jaroslav: Protestsong Zdeny Salivarové. *Zpravodaj [Čechů a Slováků ve Švýcarsku]* 5, 1972, č. 20, 15. 1. 1973, s. 12-13; podepsáno J.V. • JAVOR, Pavel: Zdena Salivarová, Honzlová. *Proměny* 10, 1973, č. 2, duben, s. 108-109 • MĚŠŤAN, Antonín: Zdena Salivarová, Honzlová. *Svědectví* 12, 1973/74, č. 46, [srpen] 1973, s. 359-360; podepsáno K.K. • OPASEK, Anastáz: Protestsong o Československu. *Nový život* 26, 1974, č. 11, listopad, s. 224 • TOMSKÝ, Alexandr: Honzlová podruhé. *Nový život* 29, 1977, č. 1, leden, s. 23-24 • PEROUTKA, Ferdinand: Třikrát o české literatuře. *Proměny* 20, 1983, č. 2, květen, s. 70-73 • SŮVA, Vladimír:

Salivarová alias Honzlová. *Nové knihy*, 1990, č. 22, 30. 5., s. 1 • PŘIBÁŇ, Jiří: Kniha jako protestsong. *Tvar* 1, 1990, č. 13, 31. 5., s. 14 • LUKEŠ, Jan: Karlínský morytát. Románový obraz 50. let od Zdeny Salivarové. *Lidové noviny* 3, 1990, č. 102, 3. 7., s. 5 • ŠTEFAN, Jan: Honzlová. *Kostnické jiskry* 75, 1990, č. 26, 1. 8., s. 3 • LOPATKA, Jan: Čtenář. *Literární noviny* 1, 1990, č. 18, 2. 8., s. 5 – Knižně in: J.L., *Šifra lidské existence*. Praha, Torst 1995. S. 296-297. • HÁJKOVÁ, Jaroslava: Zdena Salivarová-Honzlová. *Svobodný zítřek* 1, 1990, č. 33, 3. 9., s. 6 • KRAUSOVÁ, Marie: Pamatujme si do čítanek. *Občanský deník* 1, 1990, č. 112, 12. 9., s. 5 • VLAŠÍN, Štěpán: Protestsong Zdeny Salivarové. *Brněnský večerník* 21, 1990, č. 198, 11. 10., s. 3. • NOVOTNÝ, Vladimír: Český román sedmibolestný. *Svobodné slovo* 46, 1990, č. 248, 23. 10., s. 5 • JANÁČEK, Pavel: Protestpopromán. *Iniciály* 2, 1991, č. 14/15, únor-březen, s. 70-71 • NOVÝ, Petr: Rmutné žití. Román Zdeny Salivarové konečně i u nás. *Mladá fronta Dnes* 4, 1991, č. 33, 8. 2., s. 4 • KOLOMACKÁ, Marcela: Salivarová. *Práce* 47, 1991, č. 58, 9. 3., příl. č. 10, s. 4 • DONÁTOVÁ, Uljana: Kéž není drtivý soud. *Večerník-Praha* 1, 1991, č. 49, 11. 3., s. 6 • FRONKOVÁ, Marie: Pražský lidový román. *Lidová demokracie* 47, 1991, č. 82, 8. 4., s. 5 • BARTŮŠKOVÁ, Sylva: Zdena Salivarová, Honzlová. In: *Slovník českého románu 1945-1991*. Ostrava, Sfinga 1992. S. 216-217; podepsáno sb – *Danny* 3, 1992, č. 2, červen, s. 31-32; podepsáno (sb) – *Slovník české prózy 1945-1994*. Ostrava 1994. S. 341-342; podepsáno sb • LEDERBUCHOVÁ, Ladislava: Honzlová a ti druzí. *Česká literatura* 40, 1992, č. 5, s. 491-505 • SUCHOMEL, Milan: Zdena Salivarová, Honzlová. In: *Český Parnas*. Praha 1993. S. 50-55. • DEJMALOVÁ, Kateřina: Zdena Salivarová – Honzlová. In: *Český dekameron*. Praha 1994. S. 200-202; podepsáno kd • HARÁK, Ivo: Honzlová. *Severočeský regionální deník* (Ústí nad Labem) 4, 1994, č. 206, 2. 9., s. 18.

Nebe, peklo, ráj. Lovestory. Toronto, Sixty-Eight Publishers, červenec 1976. 122 s. – [2., rozšířené vyd.] Brno, Atlantis 1991. 272 s. – [3. vyd.] Academia 2001. 267 s. (Scarabeus, sv. 41.) – [Anglicky:] **Ashes, ashes, all fall down.** Translated from the Czech by Jan Drábek. Toronto, Sixty-Eight Publishers 1987. 165 s. (Larkwood Books.) • Novela, v dalších vydáních rozšířená o další povídky a novely.

KRATOCHVIL, Antonín: Love story z poúnorového temna. *Národní politika* 9, 1977, č. 1 (93), leden, s. 3 • ŘEHOŘ, Pavel (= STRNAD, Jaroslav): Knižní novinky. *Zpravodaj [Čechů a Slováků ve Švýcarsku]* 10, 1977, č. 2, [únor], s. 25 • KOSKOVÁ, Helena: Zdena Salivarová, Nebe

peklo ráj. *Svědectví* 14, 1977/78, č. 54, [říjen] 1977, s. 292-293; podepsáno H.K. – [Knižně v autorčině studii] Cena Egona Hostovského. In: Egon Hostovský, *Dobročinný večírek*. [3.vyd.] Toronto, Sixty-Eight Publishers, červen 1985. S. 209-237. • NOVOTNÝ, Vladimír: Peklička po salivarovsku. *Mladá fronta Dnes* 3, 1992, č. 20, 24. 1., s. 14 • DOKOUPIL, Blahoslav: Jak vyžrát na sentiment? *Nové knihy*, 1992, č. 6, 19. 2., s. 3 • BARTUŠKOVÁ, Sylva: Zdena Salivarová – povídkářka. *Svobodné slovo* (Brno) 48, 1992, č. 48, 26. 2., s. 5 • ŠVANDA, Pavel: Tak něco mezi. *Lidová demokracie* (Brno) 48, 1992, č. 52, 2. 3., s. 5 • STEINHAUSEROVÁ, Karolina: Malý průvodce Nebem, peklem, rájem. *Literární noviny* 3, 1992, č. 17, 30. 4.-6. 5., s. 5 • ZHRADNICKÝ, Jiří: Opožděná recenze na opožděnou knihu. *Tvar* 3, 1992, č. 35, 27. 8., s. 10 • FIC, Igor: Kniha osobní zkušenosti. *Reflex* 3, 1992, č. 41, 5. 10., s. 23.

Pas de trois. In: *Doba páření*. Povídky současných čs. spisovatelek. Vybrala a uspořádala Eva Límanová. Toronto, Sixty-Eight Publishers, srpen 1986. S. 143-193. – 2. vyd. Praha, Společnost Josefa Škvoreckého, říjen 1990. 51 s. • Povídka.

ŘEHOŘ, Pavel: (= STRNAD, Jaroslav): Sloupek Pavla Řehoře. *Zpravodaj [Čechů a Slováků ve Švýcarsku]* 20, 1987, č. 3, 20. 3., s. 25-27 • KUBEŠOVÁ, Blanka: Doba páření. *Reportér* 4, 1987, č. 4, červenec, s. 29 • DRESLER, Jaroslav: Ach, vy české emance! *Národní politika* 19, 1987, č. 7/8 (215/216), červenec, příl. Zvon, s. 3; nepodepsáno.

Tma. [Poprvé v knižním souboru VIZ *Pánská jízda* (1968).] 2. vyd. Praha, Společnost Josefa Škvoreckého, duben 1990. 51 s. • Povídka.

Anně K. je zima a další texty. Výběr textů Václav Křištof. Praha, Společnost Josefa Škvoreckého, červen 1992. 48 s. • Scénář Vladimíra Drhy podle povídky Z. S. Návštěva (s. 2-25) a výbor z článků Z.S. v časopisech *Svědectví* a *Západ*.

PÍŠA, Vladimír: Vy neznáte zkratku SJŠ? *Nové knihy*, 1992, č. 31, 26. 8., s. 5 • LUKEŠ, Jan: Slovo nevezmu zpět. Nerealizované scénáře šedesátých let. *Illuminace* 8, 1996, č. 1, s. 9-44.

Hnůj země. S doslovem autorky a s nepodepsanou poznámkou o autorce. Toronto, Sixty-Eight Publishers, květen 1994. 320 s. – 2. vyd. Praha, Ivo Železný 1994. 320 s. • Román.

KOTRLÁ, Iva: Zdena Salivarová, Hnůj země. *Akord* 19, 1993/94, č. 10, červen 1994, s. 549-552 • LUKEŠ, Jan: (Před)poslední slovo Zdeny Salivarové. *Lidové noviny* 7, 1994, č. 155, 2. 7., příl. Národní 9, č. 27, s. 2 • ADLER, Petr: Last, but not least. *Mladý svět* 36, 1994, č. 33, 11. 8., s. 51 •

HEŘMAN, Zdeněk: Kniha konfrontací. *Svobodné slovo* 50, 1994, č. 269, 16. 11., s. 6 • SLOMEK, Jaromír: Knižnička Literárních novin (a knihkupectví Fišer). *Literární noviny* 5, 1994, č. 47, 24. 11., s. 15 • PEŇÁŠ, Jiří: Pocukrovaný samožerbuch aneb Benefice Salivarové. *Mladá fronta Dnes* 5, 1994, č. 290, 10. 12., s. 19 • NOVOTNÝ, Vladimír: Bída exilu i domoviny. *Práce* 50, 1994, č. 305, 30. 12., s. 7 • NOVOTNÝ, Vladimír: Svěživotopis v cizích dopisech. *Tvar* 6, 1995, č. 2, 26. 1., s. 17 • SKALICKÁ, Vlasta: O osvěcování lidské mysli – a jak se z greenhornů stávají či nestávají starousedlíci. *Literární noviny* 6, 1995, č. 8, 23. 2., s. 7 • PEŇÁŠ, Jiří: Sumář exilové zkušenosti? *Mosty* 4, 1995, č. 14, 4. 4., s. 12 • HARÁK, Ivo: Inženýr hnůj. *Labyrint revue*, č. 5/6, 1999, s. 64-66 – Knižně in: I.H., *Nepopulární literatura*. Ústí nad Labem, CKK sv. Vojtěcha – Varnsdorf, Městská knihovna Varnsdorf 1999. S. 107-112. (Elipsa.)

Krátké setkání, s vraždou. Praha, Ivo Železný 1999. 224 s. (Spisy Josefa Škvoreckého, sv. 13.) • Román (spoluautor: Josef ŠKVORECKÝ).

CINGER, František: Manželé Škvorečtí nabízejí v knize několik hádank. *Právo* 9, 1999, č. 234, 7. 10., s. 14 • BÍLEK, Petr A.: Spisy 11-13 aneb Škvorecký trojjediný. *Týden* 6, 1999, č. 42, 11. 10., s. 52-54 – *Danny*, 2000, prosinec, s. 34-36 • JANÁČEK, Pavel: Poněkud symbolická třináctka Škvoreckého spisů. *Mladá Fronta Dnes* 10, 1999, č. 244, 19. 10., s. 20 • JANDOUREK, Jan: Zdena Salivarová – Josef Škvorecký, Krátké setkání, s vraždou. *Magazín AD* 10, 1999, č. 11, listopad, s. 39 • GEBERT, Adam: Bez hlavního chodu. *Tvar* 10, 1999, č. 21, 16. 12., s. 20.

Setkání po letech, s vraždou. Detektivka, zčásti romance. Praha, Ivo Železný 2001. 274 s. (Spisy Josefa Škvoreckého, sv. 17.) • Román (spoluautor: Josef ŠKVORECKÝ).

SLOMEK, Jaromír: Spisy Škvoreckého: další novinka. *Lidové noviny* 14, 2001, č. 45, 22. 2., s. 20 – Náš člověk v Torontu. *Danny*, 2001, č. 1, červen, s. 35-36 • HAMAN, Aleš: Ve stopách A. Christie. *Tvar* 12, 2001, č. 7, 5. 4., s. 20 • POHORSKÝ, Miloš: Už sedmnáctý svazek spisů. *Nové knihy* 41, 2001, č. 16, 18. 4., s. 23 – *Danny*, 2002, č. 1, květen, s. 35-36 • NOVÁK, Radomil: Hra na detektiva a vraha? *Host* 17, 2001, č. 6, Recenzní příloha, s. 1-2 • JANÁČEK, Pavel: Manželé Škvorečtí se do třetice setkali s vraždou. *Mladá fronta Dnes* 13, 2002, č. 35, 11. 2., s. B6.

Setkání na konci éry, s vraždou. Závěr trilogie. Praha, Ivo Železný 2001. 257 s. (Spisy Josefa Škvoreckého, sv. 19.) • Román (spoluautor: Josef ŠKVORECKÝ).

BURDA, Alois: Zdena Salivarová a Josef Škvorecký, Setkání na konci éry, s vraždou. *Tvar* 13, 2002, č. 3, 7. 2., s. 3 • JANÁČEK, Pavel: Manželé

Škvorečtí se do třetice setkali s vraždou. *Mladá fronta Dnes* 13, 2002, č. 35, 11. 2., s. B6.

Setkání v Bílé dámě, s vraždou. Detektivní encore. Praha, Ivo Železný 2003. 206 s. (Spisy Josefa Škvoreckého, sv. 20.) • Román (spoluautor: Josef ŠKVORECKÝ).

B. Z PUBLICISTIKY ZDENY SALIVAROVÉ

- Svědectví. *Text* 3, 1971, č. 8/9 (25/26), 29. 9., s. 2. [O reportáži Milo Kominka I pod oblohou je peklo.]
- Rozpoutalo se peklo a bůh si zakryl tvář... *České slovo* 17 (63), 1971, č. 10, říjen, s. 4; podepsáno Z.S. [O témže díle.]
- Pludek jde na vabank a Levít je prevít. *Svědectví* 12, 1973/74, č. 48, [říjen] 1974, s. 771-775 – Knižně in: Z.S., *Anně K. je zima a další texty*. Praha, Společnost Josefa Škvoreckého, červen 1992. S. 26-33. – [Upraveno:] *Západ Today* 2, 1993, č. 1, únor, s. 24-25 [O románu Alexeje Pludka Vabank (Čs. spisovatel 1974). • Na poslední přetisk článku reagoval A. PLUDEK v příspěvku Přitroublá paní Škvorecká? (*Naše pravda* 4, 1993, č. 12, [22. 3.], příl. Pecka, s. 2).]
- Sixty-Eight Publishers, Toronto. *Zpravodaj [Čechů a Slováků ve Švýcarsku]* 9, 1976, č. 9, 5. 9., s. 21-22; č. 10, 5. 10., s. 22-23. [O vzniku a prvních letech nakladatelství Sixty-Eight Publishers; část seriálu Čs. exilová nakladatelství se sama představují.]
- Jsou anglicismy tak velký hřích? *Západ* 3, 1981, č. 4, srpen, s. 34-35. – Knižně in: Z.S., *Anně K. je zima a další texty*. Praha, Společnost Josefa Škvoreckého, červen 1992. S. 34-37.
- Když nestačíš, nezírej. *Západ* 8, 1986, č. 1, únor, s. 32-33. [O distribuci cestopisů Jiřího Svobody vydávaných jeho vlastním nákladem; odpověď na kritickou poznámku Vladimíra Škutiny Nestačím zírat (*Západ* č. 6/1985).]
- Nečekané pozvání. *Západ* 10, 1988, č. 4, srpen, s. 25 – Knižně in: Z.S., *Anně K. je zima a další texty*. Praha, Společnost Josefa Škvoreckého, červen 1992. S. 38-40. [Referát o 3. mezinárodním feministickém knižním veletrhu 14.-19. 6. 1988 v Montrealu a panelových diskusích.]
- Marnění talentů. *Západ* 10, 1988, č. 5, říjen, s. 29-30 – Knižně in: Z.S., *Anně K. je zima a další texty*. Praha, Společnost Josefa Škvoreckého, červen 1992. S. 41-45. [Příspěvek na mezinárodním feministickém knižním veletrhu v Montrealu v červnu 1988.]

- Jak to myslel pan ministr. *Západ* 12, 1990, č. 6, prosinec, s. 14-15 – Knižně in: Z.S., *Anně K. je zima a další texty*. Praha, Společnost Josefa Škvoreckého, červen 1992. S. 46-48.
- Upadla mi vidlička. *Lidové noviny* 5, 1992, č. 196, 21. 8., s. 7. [K výskytu jejího jména v seznamu spolupracovníků tajné policie otištěném v periodiku Rudé krávo.]
- Havel mi zachránil život. *Polygon reportér* 9, 1992, č. 5, 17. 9., s. 29. [K témuž seznamu (přetištěno z: Satelitte, Kanada).]
- A co ti druzí? *Lidové noviny* 5, 1992, č. 225, 24. 9., s. 6. [O Výboru na obranu nespravedlivě osočených (VONO).]
- Co je to – VONO? *Západ Today* 1 (14), 1992, č. 3 (5), říjen, s. 24-25. [O nové občanské iniciativě.]
- Čím se baví Zelné město aneb náš život v Cabbagetownu. *Reportér* 7, 1992, č. 46, 18.-25. 11., s. 20-21. [Reportáž.]
- Reggie Hostovská, moje sestra v trable. *Západ Today* 2, 1993, č. 2, duben, s. 22. [Vzpomínka na třetí manželku Egona Hostovského (zemř. 28. 1. 1993).]
- Má vlast. *Danny* 3, 1992, č. 4, prosinec, s. 17-18 – *Danny* 4, 1993, č. 4, prosinec, s. 17-18. [Proneseno při udělení doktorátu honoris causa na University of Toronto 15. 6. 1992.]
- Zdena Salivarová-Škvorecká Miloši Šuchmovi – Miloš Šuchma Zdeně Salivarové-Škvorecké. *Český dialog* 3, 1993, č. 1, 18. 1., s. 19. [K odstoupení manželů Škvoreckých od spolupráce s českými exilovými časopisy Polygon a Západ Today.]
- Vinní a nevinní. *Listy* 23, 1993, č. 1 [únor], s. 20-22 – *Akord* 18, 1992/93, č. 6, únor 1993, s. 17-20. [Referát na „lustračním“ semináři v Praze 21. 11. 1992.]
- 27. září 1992. In: *Osočení. Dopisy lidí ze seznamu*. Vybrala, uspořádala a ediční poznámku (s. 579) napsala Zdena Salivarová-Škvorecká. Předmluvu (s. 7-15) napsal Petr Peňáz. Doslov (s. 553-571) napsal Josef Škvorecký. Toronto, Sixty-Eight Publishers, červenec 1993. S. 206-210.
- Ze života jevištní umělkyně. *Divadelní noviny* 4, 1995, č. 6, 21. 3., s. 2. [Vzpomínka na působení v souboru Inkognito kvartet.]
- Děti a válka. *Československý týdeník* (New York) 6, 1995, č. 9, 4. 5., s. 6. [Vzpomínka v souboru článků k 50. výročí konce druhé světové války Aby se nezapomnělo... (s. 5-8).]
- Byla jsem u toho. *Danny*, 1996/1997, květen 1997, s. 35-37 – In: Ad Prezydent Krokadýlů. *Kritická Příloha Revolver Revue*, č. 8, červenec 1997, s. 107-109.
- Vzpomínka na Vítězný únor. *Americké listy* 9, 1998, č. 5, 12. 3., s. 7. [Přetištěno z: Nový domov.]

- Veronika Martenová Charles neboli proměna Věry Krupařové. [Spoluautor: Josef ŠKVORECKÝ.] *Xantypa*, 1999, duben, s. 85-89. [O ilustrátorce, autorce dětských knížek, původně zpěvačce, která v r. 1970 emigrovala do Kanady.]
- Otevřený dopis paní Vlastě Chramostové. *Literární noviny* 11, 2000, č. 15, 5. 4., s. 15.
- Vzpomínka na divadlo Paravan, 1-2. *Divadelní noviny* 9, 2000, č. 21, 12. 12., s. 16; č. 22, 27. 12., s. 16 – *Danny*, 2001, č. 1, červen, s. 12-15; č. 2, listopad, s. 6-9

C 1. ROZHOVORY SE ZDENOUB SALIVAROVOUB

- Pánská jízda Zdeny Salivarové. Rozmlouvala Marie Vodičková. *Nové knihy*, 1968, č. 7, 14. 2., s. 1.
- Copak lze v literatuře takhle srovnávat? Rozhovor se Zdenou Salivarovou a Zdenou Škvoreckou. Rozmlouval Vladimír Valenta. *Telegram* 4, 1973/74, č. 1, 15. 5. 1973, s. 1-2.
- Interview se Zdenou Salivarovou. Ptala se Eva Límanová. *Západ* 4, 1982, č. 3, červen, s. 16-17.
- Náš rozhovor. Rozmlouval Vladimír Bonaventura. *Zpravodaj [Čechů a Slováků ve Švýcarsku]* 7, 1974, č. 7/8, 6. 7., s. 21-22.
- Rozhovor se Zdenou Škvoreckou-Salivarovou, dobrým duchem a hybnou silou nakladatelství 68 Publishers v Torontu. *Zpravodaj [Čechů a Slováků ve Švýcarsku]* 18, 1985, č. 12, 13. 12., s. 26-28.
- S vizitkou Sixty-Eight Publishers. Rozmlouvala Petra Pleskotová. *Maxima* 1, 1990, č. 2, s. 18-19.
- Kočka Jůlinka a spol. Původní rozhovor se Zdenou Salivarovou-Škvoreckou. Na trase Praha-Toronto si dopisoval Miloš Skalka. *Květy* 1, 1990, č. 13, 29. 3., s. 24-25.
- Paní z Torontoviček nad Ontárijkou. Rozmlouvala Marie Homolová. *Vlasta* 44, 1990, č. 23, 4. 6., s. 10-11.
- Co je zač. Rozmlouvala Inka Ciprová. *Tvorba*, 1990, č. 31, 1. 8., s. 6-7.
- Sixty-eight publishers – kruh se uzavírá. Hovoříme se Zdenou Salivarovou-Škvoreckou. Rozmlouval Vladimír Sůva. *Nové knihy*, 1990, č. 48, 28. 11., s. 8.
- Paní nakladatelka Zdena Salivarová v rozhovoru s pořadatelem této knihy... In: *Benefice*. Rozhovor přes oceán. Uspořádal Karel Hvízďala. Předmluvu Hommage aux éditeurs (s. 7-8, datováno v Paříži v květnu 1989) napsal Milan Kundera. Toronto, Sixty-Eight Publishers, prosinec 1990. S. 9-101. – **Rozhovor**. Rozhovor Karla Hvízďaly se Zdenou Salivarovou-Škvo-

reckou. Praha, Společnost Josefa Škvoreckého, říjen 1991. 37 s. – Rozhovor se Zdenou Salivarovou. In: *Opustíš-li mne, nezahyneš*. Rozhovory Karla Hvizďaly se Zdenou Salivarovou a Josefem Škvoreckým. Doslov Hommage aux editeurs (s. 203-204) napsal Milan Kundera. Praha, Ivo Železný 1993. (České osudy.) S. 9-112. • Rozhovor datován Toronto-Mnichov-Praha 1990.

LEŽÁK, Milan ml.: U bilanční pitvy spisovatelů Zdeny a Josefa Škvoreckých asistuje „kartograf“ Karel Hvizďala. *Český deník* 4, 1994, č. 3, 5. 1., s. 8 • ŠTAUDOVÁ, Lucie: Zahynou tvůrčí interview? *Lidová demokracie* 50, 1994, č. 8, 11. 1., s. 9 • HÁJKOVÁ, Jaroslava: Literární zápisník. *Denní Telegraf* 3, 1994, č. 11, 14. 1., s. 16 • HEŘMAN, Zdeněk: Karel Hvizďala. *Svobodné slovo* 50, 1994, č. 15, 19. 1., s. 8; podepsáno (zh) • ŘEZNÍČEK, Pavel: Nenapodobitelní vypravěči. Nad knihou Hvizďalových rozhovorů s Josefem Škvoreckým a Zdenou Salivarovou. *ZN noviny* 4, 1994, č. 17, 21. 1., s. 7 • BURIÁN, Roman: Levnější než láhev bourbon whisky. *Rovnost* 4 (109), 1994, č. 24, 29. 1., s. 7 • Samožerbuch číslo 2. *Nové knihy*, 1994, č. 4, 2. 2., s. 3; podepsáno AB • KOSTKA, Jan: Neodpustit, nezapomenout. Ona „pořád radikální“, on (také) „zavilý reakcionář“. *Naše pravda* 5, 1994, č. 18, 4.- 11. 5., příl. Pecka, č.18, s. 6 • ŠTAUDOVÁ, Lucie: Hvizďala zpovídal Škvorecké. *Betty* 5, 1994, č. 5, květen, s. 88 • KOSATÍK, Pavel: Rozhovory, prózy, Já. *Tvar* 5, 1994, č. 10, 19. 5., s. 20 • SOUČEK, Karel: K.Hvizďala – Opustíš-li mne, nezahyneš. Otázky pro Zdenou Salivarovou a Josefa Škvoreckého. *Plzeňský deník* 3, 1994, č. 147, 23. 6., s. 6 • PŘIBÁŇ, Michal: Dokumenty z různých časů. *Danny* 5, 1994, č. 1, září, s. 37-38.

- O Sixty-Eight. Rozmlouval Joachim Dvořák. *Labyrint* 1, 1991, č. 5, s. 1-2.
- Rozhovor přes oceán. (Karel Hvizďala se ptal Zdeny Salivarové.) *Západ* 13, 1991, č. 2, duben, s. 17-18.
- Vizita u spisovatelky Zdeny Salivarové. *Květy* 1, 1991, č. 48, 28. 11., s. 39.
- Ženské jemnosti Zdeny Salivarové aneb Babinec po dvaceti letech. Přípravila Magdalena Tománková. *Televize*, 1991, č. 52, 23. 12. – 29.12., s. 25.
- Nikdy jsem nikoho neudala. Rozhovor se Zdenou Salivarovou-Škvoreckou. Ptal se Karel Hvizďala. *Mladá fronta Dnes* 3, 1992, č. 147, 24. 6., s. 14.
- Kdo byl a kdo nebyl agentem? Rozmlouval Petr Bísek. *Československý týdeník* (New York) 3, 1992, č. 21, 22. 10., s. 1, 3.
- Dívá se exil na starou vlast obráceným dalekohledem? Rozhovor s agentkou, spisovatelkou, nakladatelkou a exulantkou Zdenou Salivarovou. Zaznamenal Michal Přibáň. *Danny* 4, 1993, č. 1, březen, s. 25-31.
- Magnet rodné země. Rozmlouvala Marie Kulijevyčová. *České a moravskoslezské Zemědělské noviny* 3, 1993, č. 174, 30. 7., příl. Náš domov, s. 1.

- Nejvíc mi vadí krátká paměť. Ptala se Olga Šulcová. *Listy* 24, 1994, č. 3, s. 108.
- Jezdím sem ráda. Rozhovor o rozhovoru. Hnuj země téměř hotov. Rozmlouval Michal Rudý. *Večerník-Praha* 4, 1994, č. 11, 17. 1., s. 5.
- České boty nepomohly. Zdena Salivarová o Josefu Škvoreckém, o nás i o sobě. Připravil Miroslav Vaic. *Story* 1, 1994, č. 16, 24. 11., s. 34-35.
- Život nejsou jen knihy. Rozmlouvala Milena Nyklová. *Svobodné slovo* 50, 1994, č. 278, 26. 11., příl. Slovo na neděli, s. 3.
- Josefa. Ve jménu a ve stínu Josefa žije a píše Zdena Salivarová. Rozmlouvala Irena Jirků. *Mladá fronta Dnes* 6, 1995, č. 28, 2. 2., příl. Magazín Dnes č. 5, s. 43-44 – *Československý týdeník* (New York) 6, 1995, č. 12, 15. 6., s. 8.

C 2. ROZHOVORY SE ZDENOU SALIVAROVOU A JOSEFEM ŠKVORECKÝM

- S Josefem a Zdenou Škvoreckých o 68 Publishers. Připravil Daniel Strož. *Obrys* 3, 1983, č. 2, červen, s. 7-9.
- Rozhovor se Zdenou Salivarovou a Josefem Škvoreckým. Rozmlouval Pavel Tigrid. *Svědectví* 19, 1984/85, č. 73, [říjen] 1984, s. 199-204.
- Pohled z Toronta. Rozmlouval Jaromír Slomek. *Mladá fronta* 45, 1989, č. 290, 9. 12., s. 4.
- Deo gratias. Po 21 letech v Praze se Z. Salivarovou a J. Škvoreckým. Rozmlouvala Olga Skalková. *Svobodné slovo* 46, 1990, č. 102, 2. 5., s. 1 a 3.
- Jak se za necelých dvacet let v Torontu narodilo 216 dětí z 1 manželství. Zpracoval Mojmír Jeřábek. *Brněnský večerník* 21, 1990, č. 92, 14. 5., s. 1 a 3.
- Zakazované ovoce je nejlepší reklama. Z brněnské návštěvy Zdeny Salivarové a Josefa Škvoreckého. Na besedách se spisovateli a studenty zaznamenal Libor Kalina. *Rovnost* 105, 1990, č. 113 [spr. 112], 15. 5., s. 5.
- Žloutenkou k detektivkám a naštváním k nakladatelství. Se Zdenou Salivarovou nejen o manželovi a s Josefem Škvoreckým nejen o Janu Zábrankovi. Rozmlouvala Irena Gerová. *Svobodný zítřek* 1, 1990, č. 18, 21. 5., s. 1, 3.
- Škvorečtí (opět) na skok doma. Rozmlouvala Irena Kubernátová. *Praha* 21, 1990, č. 7, červenec, s. 7.
- Za co, soudruzi...? Rozhovor s Josefem Škvoreckým, s několika vstupy Zdeny Salivarové. Rozmlouval Jan Lukeš. *Film a doba* 36, 1990, č. 10, říjen, s. 540-545.
- Celé umění záleží na jednotlivci. Původní rozhovor se spisovatelem Josefem Škvoreckým a jeho manželkou Zdenou Salivarovou. Rozmlouval Radovan Holub. *Plzeňský deník* 1, 1992, č. 84, 19. 12., příl. Magazín (Vánoční dárek), s. 2.

- Nejraději mají živého spisovatele. Původní rozhovor s Josefem Škvoreckým a jeho manželkou Zdenou Salivarovou o politice nakladatelství i jiné. Rozmlouval Radovan Holub. *Magazín Co vás zajímá*, 1993, č. 3, březen, s. 21-23.
- Všechno dobře dopadne. Rozhovor se spisovatelem Josefem Škvoreckým a jeho manželkou Zdenou Salivarovou. Rozmlouval a úvodní poznámku (s. 6, podepsáno R.H.) napsal Radovan Holub. *Tvar* 4, 1993, č. 9, 4. 3., s. 6-7.
- Prima návštěva. Zdena Salivarová a Josef Škvorecký. Rozmlouvala Marie Vodičková. *Vlasta* 47, 1993, č. 46, 4. 11., s. 9.
- 28. 9. u Fišera. Otázky kladl B. *Nové knihy*, 1994, č. 38, 12. 10., s. 3.
- Když se řekne knihovna. Připravil Jan Meier. *Čtenář* 48, 1996, č. 11, s. 414.
- Literatura je tuhé řemeslo. Připravila Barbara Nesvadbová. *Lidové noviny* 10, 1997, č. 26, 31. 1., příl. Magazín LN, č. 5, s. 17-19.
- Máme konečně čas na společné psaní. Stranu připravila Zdena Líkařová. *Hospodářské noviny*, 1999, č. 202, 15.-17. 10., příl. HN na víkend, s. 15.
- Manželé Škvorečtí „na penzi“. Rozmlouvala Agáta Pilátová. *Týdeník Rozhlas* 9, 1999, č. 44, 25. – 31. 10., s. 1 a 3.
- Se Zdenou Salivarovou a Josefem Škvoreckým hovoří Antonín Zelenka. *Týdeník Rozhlas* 9, 1999, č. 51, 13.-19. 12., s. 7 a 11.

D. O ZDENĚ SALIVAROVÉ

- Cena E. Hostovského 77. *Listy* 7, 1977, č. 5, říjen, s. 41. [Zpráva o udělení Ceny Egona Hostovského za novelu Nebe, peklo, ráj.]
- Zdena Salivarová zvítězila v mezinárodní soutěži o nejlepší novelu, vybrané časopisem Quarterly West... *Západ* 5, 1983, č. 5, říjen, s. 14. [Zpráva o ocenění novely The Darkness a jejím otištění (Quarterly West, č. 16, Spring/Summer).]
- KOSKOVÁ, Helena: Pokračovatelé generace šedesátých let. Zdena Salivarová, Jaroslav Vejvoda, Eda Kriseová, Jiří Gruša, Karol Sidon.. In: H.K., *Hledání ztracené generace*. Toronto, Sixty-Eight Publishers, leden 1987. S. 299-351. – 2., přepracované a doplněné vydání. Jinočany, H & H 1996. S. 187-223.
- KRIŠTOFOVÁ, Zdeňka: Josef Škvorecký, Zdena Salivarová. Bibliografická příručka. Praha, Komenium 1990. 41 s. („Bílá místa“ v české literatuře.)
- ULČ, Ota: Začínalo se v malém bytě. O Škvoreckých a jejich vydavatelství. *Nová Pravda* 1, 1990, č. 264, 10. 11., příl. č. 45, s. 4.
- NOVOTNÝ, Vladimír: Abeceda zapovězených. Zdena Salivarová. *Lidové noviny* 4, 1991, č. 53, 4. 3., s. 5.

- SVADBOVÁ, Blanka: Zdena Salivarová. *Čtenář* 43, 1991, č. 11, [listopad], příl. Kartotéka spisovatelů.
- Bělehradské vydání šesti českých žen. *Lidové noviny* 7, 1994, č. 183, 6. 8., příl. Národní 9, č. 32, s. 4; nepodepsáno • Povídky českých autorek vyšly srbsky. *Mladá fronta Dnes* 5, 1994, č. 196, 22. 8., s. 11 • DOROVSKÁ, Dagmar: České spisovatelky v srbštině. *Svobodné slovo* (Brno) 50, 1994, č. 241, 13. 10., s. 8. [O antologii povídek Slepice v klubu (přeložila a uspořádala Slavica Marinkovičová, Bělehrad, Prosveta 1994) s autorskou účastí Z.S.]
- MOLDANOVÁ, Dobrava: Zdena Salivarová jako autorka a jako literární postava. *Tvar* 8, 1997, č. 1, 9. 1., s. 12 – Knižně in: *Žena-jazyk-literatura*. Sborník z mezinárodní konference. Ústí nad Labem, Univerzita J. E. Purkyně – Pedagogická fakulta, katedra bohemistiky 1996. S. 163-166.
- LEVY, Alan: Zdena Salivarová. Keeping a culture alive. How a housewife's gift to her husband led to a Nobel-Prize nomination. *The Prague Post* 7, 1997, č. 26 (25. 6. – 1. 7.), příl. Night & Day, s. 2.
- ANÝŽ, Daniel: Americká antologie představuje české prozaičky. *Mladá fronta Dnes* 9, 1998, č. 124, 29. 5., s. 22. [O americké antologii české ženské prózy Všeckožka a jiné příběhy (přel. a sest. Alexandra Büchlerová, Seattle, Women in Translation 1998), obsahující práce D. Fischerové, I. Pekárkové, Z. Salivarové, A. Berkové, T. Boučkové, Z. Brabcové, V. Linhartové, E. Hauserové, A. Šerberové.]
- JUSTL, Vladimír: Škvorečtí v Praze. *Xantypa*, 1999, prosinec, s. 18. [Reportáž o průběhu návštěvy v Čechách.]
- JANDOUREK, Jan: Zdena Salivarová a „její“ knihy. *Mladá fronta Dnes* 14, 2003, č. 200, 27. 8., s. B6. [Medailon v pravidelné rubrice GEN-význačné osobnosti dneška.]

*

Poznámka:

Tato výběrová bibliografie sleduje v první řadě původní autorskou tvorbu Zdeny Salivarové a její ohlas. Nakladatelské dílo Zdeny Salivarové a její práce editorská a překladatelská jsou v bibliografii přítomny pouze skrytě: v oddílech B (publicistika) a C (rozhovory). Značný mediální ohlas společenského ruchu okolo manželů Škvoreckých, jak jej pamatujeme z let 1990-94, zachycuje tato bibliografie jen výběrově.

*Z bibliografických databází Ústavu pro českou literaturu AV ČR
a s použitím CD-ROM Josef Škvorecký: Život a dílo (1999) zpracoval
František Knopp.*

8. 9.2003

ROK ZBABĚLCŮ

Kateřina Bláhová

Z novoroční ankety Literárních novin ční mezi odstavečky více či méně otevřeně hodnotícími kulturní žeň minulého roku věty o kotěti „značně protřelém a chytrém, ale nebezpečně napadeném prašivinou. Má-li býti zachováno při životě, učinite, co redakční rada Čs. spisovatele zapomněla udělat: doneste je ihned k zvěrolékaři!“¹ Přepjatý imperativ s neurčeným adresátem, avšak jasně stanovenou diagnózou předznamenal mnohé z literárního dění roku 1959.

Na jeho počátku došlo totiž k zřetelnému obratu v poměru kulturní politiky a kultury. Jejich vzájemné vztahy se od druhého sjezdu Svazu československých spisovatelů (ovlivněného událostmi XX. sjezdu Komunistické strany Sovětského svazu) postupně rozvolňovaly. V průběhu tříletí 1956-58 se požadavky, s nimiž k československé kultuře přistupovali její tvůrci na jedné a oficiální státní a stranické instituce na druhé straně, začaly výrazně rozcházet. Slova Karla Nového o „prašivině“ na tento nesoulad upozornila a vystihla také rétoriku, s níž měla být „nezdravá“ česká literatura v příštích dvou měsících „vyšetřována“ a „lčena“. Tento proces je doposud zachycen subjektivně – pery pamětníků, nebo pouze prostřednictvím osudů jediné knihy, jež je především pacientem událostí tohoto období.²

Oním kotětem byl samozřejmě Josef Škvorecký se svými Zbabělci, uvedenými ještě v roce 1958 na předvánoční trh.³ Vyprávěním v první osobě, realistickými dialogy, hovorovým jazykem přítomným i v pásmu vypravěče, oproštěným stylem se zřetelným vlivem Ernesta Hemingwaye, především

¹ Karel Nový, *Literární noviny* 8, 1959, č. 1., 1. 1., s. 5. Nového výrok je v souvislosti s tažením proti Zbabělcům velmi často citován. Milan Jungmann vzpomíná, že Karel Nový k odsudku pravděpodobně inspirovaný svým synem Janem, redaktorem *Tvorby* „tenhle nehorázný výpad později těžce nesl, až do stařeckých let...“ Jungmann, Milan: *Literárky - můj osud*. Atlantis, Brno 1999, s. 73.

² Schonberg, Michal: *The Case of the Mangy Pussycat (An Account of the Literary Scandal Surrounding the Publication of Josef Škvorecký's The Cowards)*. *World literature today. A Literary Quarterly of The University of Oklahoma*, 54, 1980, č. 4, s. 532-539. Uceleně: Špirit, Michael: *Ohlas prvního vydání. (Komentář)*. In: Škvorecký, Josef: *Zbabělci*. Česká knižnice. NLN, Praha 1998; s. 452-468.

³ Na situaci v nakladatelství při vydání *Zbabělců* vzpomíná Vítězslav Kocourek - Kocourek, V.: *Jedna věta pro Josefa Š.* *Literární noviny* 1, 1990, č. 7, 17. 5., s. 4. Podobně i autor *Zbabělců*, in: Liehm, Antonín J.: *Generace*. 2. vyd. ČSS, Praha 1990.

však nehrdinským protagonistou a ironickým pojetím květnového povstání přesahovali Zbabělci rámeček soudobé české prózy a polemizovali s jejím poválečným vývojem. Vedle Zbabělců podobně zapůsobila Grossmanova edice *Ortenových deníků*, brechtovské interpretace téhož kritika, souborné dílo Františka Halase s komentářem Zdeňka Urbánka, nakladatelská politika Svazu československých spisovatelů vůbec a kulturní periodika (šlo především o časopis *Květen* a jeho vůdčího kritika Josefa Vohryzka, o *Literární noviny* s problematickou „filozofickou diskusí“ a o časopis *Divadlo*, spadající ovšem do působnosti dramatického svazu.) Ohlas Zbabělců podnítil diskusi na dvou lednových schůzích předsednictva ÚV SČSS (16. a 30. ledna) i na zasedání politbyra Ústředního výboru Komunistické strany Československa (20. ledna).⁴

První schůze předsednictva měla na programu projednání zprávy o činnosti nakladatelství Československý spisovatel (referoval šéfredaktor Vítězslav Kouček za přítomnosti členů ediční rady ČSS Františka Hrubína, Josefa Sekery a Viléma Závady), přípravy na zasedání ÚV svazu, své celostátní konference a Sjezdu socialistické kultury, doplnění redakční rady *Nového života*.⁵ Neúplný skizzovaný zápis zachycuje diskusi členů předsednictva o Škvoreckého románu v rámci prvního bodu – ediční politiky ČSS.⁶ Podkladem jednání byl i obsáhlý Přehled novinek původní beletrie v roce 1958 a 1959, odůvodňující stávající činnost nakladatelství a obhajující vydání Škvoreckého *Zbabělci* i připravovanou prvotinu Bohumila Hrabala *Skřivánek* na niti.⁷

Diskuse kolem ediční činnosti Čs. spisovatele za poslední tři léta se autor *Zbabělců* zúčastnil jen dopisem. Podal v něm, v záměrné návaznosti na prosincový rozhovor o *Zbabělcích* v nakladatelském bulletinu *O knihách a autorech*,⁸ svou interpretaci románu, ohradil se vůči recenzentům (polemizoval především s Václavem Běhounekem a Josefem Rybákem) a slíbil rozšířit *Zbabělce* na trilogii, dopsat dvě další pokračování, pracovně nazvaná *Na dosah ruky* a *Pramen živé vody*.⁹ Na základě dopisu byl Škvorecký i jeho recenzenti pozváni na další schůzi předsednictva SČSS, svolanou na

⁴ Kaplan, Karel: *K historii Škvoreckého Zbabělců*. *Literární noviny*, 9, 1998, č. 50, 16. 12., s. 10. Srov. Tomášek, Dušan: *Pozor cenzurováno! aneb Ze života soudružky cenzury*. *Vydavatelství a nakladatelství MV ČR, Praha 1993*, s. 128 - 9.

⁵ *Usnesení schůze pléna předsednictva ÚV SČSS, 16. 1. 1959. LA PNP, fond SČSS.*

⁶ *Neúplný skizzovaný zápis schůze předsednictva ÚV SČSS dne 16. ledna 1959. LA PNP, fond SČSS. Viz též Bauer, Michal (usp.): Zbabělci v lednu 1959. Část I. Tvar 11, 2000, příl. Edice Tvary, sv. 13.*

⁷ *Přehled novinek původní beletrie v roce 1958 a 1959. LA PNP, fond SČSS.*

⁸ *Autor a román. O knihách a autorech; Čs. spisovatel pro informaci čtenářů o novinkách svého nakladatelství*, 5, 1958, č. 6, s. 5-9. *Michael Špirit o ohlášeném pokračování Zbabělců v nakladatelském bulletinu (pouze Na dosah ruky): „Máloco vypovídá o povaze dobových norem tak výstižně, jako Škvoreckého pokus vyjit jim vstříc, formulovat jednoznačný smysl vlastního díla, aby jiným výkladem předělal – a v tomto případě dílo i zachránil.“ Dopis měl stejnou funkci. O „zamýšlené“ monumentální trilogii Daného přerodu se můžeme tedy spolu se Špiretem domnívat, že ohlášení dalšího pokračování v kulisách „Vítězného února“ je Škvoreckého „finální mystifikací“ nejen rozhovoru, jenž uváděl Zbabělce na trh, ale i tohoto sebezáchraného dopisu. Špirit, Michael: c. d., s. 453-454.*

⁹ *Dopis Josefa Škvoreckého předsednictvu SČSS ze 14. 1. 1959. Viz Bauer, Michal (usp.): Zbabělci v lednu 1959. Část I. Tvar 11, 2000, příl. Edice Tvary, sv. 13.*

30. leden. Po ní se předsednictvo usneslo, že „by nebylo správné uveřejnit prohlášení J. Škvoreckého [míněn dopis – pozn. aut.] ani prohlášení Svazu, a je toho názoru, že je nutno vyrovnat se s touto záležitostí na připravované celostátní konferenci, která se bude zabývat tendencemi a vývojem současné naší literatury, a kde bude třeba, aby Svaz řešil tuto otázku s dokonalou, vážnou a hlubokou analýzou.“¹⁰

Se Zbabělci souvisela abdikace vedoucího redaktora české prózy Čs. spisovatele Adolfa Branalda. Předsednictvo přijalo sdělení, že podal výpověď z nakladatelství, a vzalo na vědomí i to, že si přeje být uvolněn z redakčních rad Našeho vojska a SNDK. Zabývalo se dále působením redakční rady Května a jejím složením. O zlomu, k němuž se v procesech liberalizace navazujících na události roku 1956 schylovalo, svědčí také případ vězněného Bedřicha Fučíka. Krajský lidový soud v Praze požádal ÚV SČSS o stanovisko k případnému zkrácení Fučíkova trestu s tím, že o vyjádření byl již požádán Vilém Závada (a to nejprve dr. Jitkou Fučíkovou). Předsednictvo věc na své druhé lednové schůzi de facto odložilo: rozhodlo se požádat o posudek Fučíkova někdejšího melantrišského kolegu Václava Kaplického. Podle dokumentárních pramenů už se k případu později nevrátilo, možnost intervence ve Fučíkův prospěch zůstala nevyužita; Bedřich Fučík byl amnestován až v roce 1960 ve zcela jiných souvislostech.

Situace, do níž Škvoreckého Zbabělci vstoupili, jak o tom konec konců svědčila i reakce na ně, nebyla zdaleka jednoznačná ani příznivá. Protiliberalizační fronta se seskupovala již od poloviny roku. XI. sjezd KSC (18. – 21. 6. 1958) konstatoval, že základy socialismu jsou v Československu vybudovány. K dosažení kýženého cíle zbývalo splnit pět úkolů, mezi nimi dovršení kulturní revoluce.¹¹ Pro umění a literaturu z toho byla vyvozována naléhavá potřeba těsnějšího semknutí tvůrců kolem strany, rozvíjení „socialistického a realistického umění“, které „k širokým vrstvám lidu hovoří nej-*presvědčivěji*“. Zároveň byla postulována nutnost „rozhodně bojovat proti straně cizím, revizionismu nahrávajícím tendencím a náladám“ a posilovat „výchovnou sílu našeho umění v duchu komunismu“¹².

Celková koncepce činnosti SČSS nebyla s touto novou kulturně politickou linií, směřující k potření „literárního revizionismu“, v jednoznačném souladu. Náplň kulturních časopisů, především jejich literárně kritická složka, se ani po stranickém sjezdu výrazně nezměnila. Květnu, jenž prý

¹⁰ Usnesení schůze předsednictva ÚV SČSS 30. 1. 1959, s. 1. LA PNP, fond SČSS. Záznam diskuse ke Zbabělcům na této schůzi viz Bauer, Michal (usp.): *Zbabělci v lednu 1959. Část II. Tvar 11, 2000, příl. Edice Tvary*, sv. 14.

¹¹ L. V. (Ludvík Veselý): *Perspektivy živé tvůrčí práce. Literární noviny 7, 1958, č. 26, 28. 6., s. 3.*

¹² *Z usnesení XI. sjezdu KSC. Literární noviny 7, 1958, č. 26, 28. 6., s. 3.*

„za spolehlivou známku myšlenkové originality literární kritiky“ vydával „zásadu nereagovat na pomíjivé požadavky politické praxe“, tak mohl Jiří Hájek zpětně vytknout, že událostem ani závěrům stranického sjezdu nevěnoval až do konce roku 1958 žádnou pozornost.¹³ Takovýto postoj literární obce se svaz nesnažil změnit, alespoň nikoli účinnou formou. Zdůrazňované sepětí spisovatelů s „lidem“ a stranou tak před aférou Zbabělců zůstávalo především v rovině proklamací.

Posun v charakteru svazových aktivit způsobil až říjnový celostátní ideologický seminář, který KSČ svolala k „aktuálním problémům boje proti soudobému revizionismu“. Z literátů se ho zúčastnili Ladislav Štoll, Jiří Hájek a Jaromír Sedlák.¹⁴ Právě Sedlák pak obstaral hlavní projev na plenárním zasedání ÚV SČSS v prosinci v Praze (16. a 17. 12. 1958). Pod názvem *K otázce boje s revizionistickými tendencemi v oblasti kultury* roztržidil referát názorové pole české kultury na stanoviska správná a nesprávná (reprezentovaná pro Sedláka jmény jako Karel Kosík, Josef Zúmr, Ivo Fleischmann nebo texty, jako byla recenze Kafkaova Procesu od Ivana Dubského a Mojžíra Hrbka v listopadovém Květnu)¹⁵.

Proměnu atmosféry domácího literárního života si vynucoval také pohyb nejobecnějšího politického a ideologického kontextu. Na přelomu ledna a února 1959 se delegace nejvyšších představitelů strany a státu zúčastnila mimořádného XXI. sjezdu KSSS (27. 1. – 5. 2. 1959), kde se pacifikovaly a v duchu zájmů stranických špiček usměrňovaly procesy odstartované Chruščovovým projevem na sjezdu předchozím. V Moskvě zaznívaly věty o nutnosti odhalit „ubohost revizionistických poslušů buržoazie“, osvětlit „reakční úlohu dogmatiků a byrokratů, jež nepochopení požadavků života přivedlo až na protistranické pozice“¹⁶. Po svém návratu z Moskvy upozornil první tajemník KSČ a prezident republiky Antonín Novotný na městském a krajském aktivu strany v Praze na to, že k podobným „úchytkám“ dochází v řadách československých kulturních pracovníků. Varoval před autory, jež se „ideově pochybnými“ články, knihami, filmy a divadelními hrami pokoušejí „působit na vědomí lidí a obracet je proti politice strany“. Takovým „zjevům“, které by se v kulturní oblasti snažily „zatlačit vývoj člověka zpět, k společenské neodpovědnosti, k maloměšťáckému individualismu, cynismu, amorálnosti“¹⁷, vyhlásil důsledný boj.

¹³ Hájek, Jiří: Komunističtí spisovatelé a XXI. sjezd. *Literární noviny* 8, 1959, č. 6., 7. 2., s.3.

¹⁴ *Boj proti soudobému revizionismu - základní úkol mezinárodního revolučního hnutí. Nová mysl* 1958, č. 12, s. 1119-1136.

¹⁵ Sedlák, Jaroslav: K větší aktivitě na kulturní frontě. Výňatek z referátu „K otázce boje s revizionistickými tendencemi v oblasti kultury“. *Literární noviny* 7, 1958, č. 51-52, 23. 12., s. 6-7.

¹⁶ Vrba, František: Příklad myšlení a činu. *Literární noviny* 8., 1959, č. 6, 7. 2., s. 1 a 3; s. 1. Kromě revizionismu a dogmatismu se musel Sovětský svaz vyrovnat i s udělením Nobelovy ceny Borisi Pasternakovi v roce 1958.

¹⁷ Z projevu Antonína Novotného na schůzi městského a krajského aktivu KSČ v Praze. *Rudé právo* 39, 1959, č. 44, 14. 2., s. 1, 3 a 4. Krajské aktivity se konaly v celém státě.

K Novotného projevu a k inspiraci sovětským sjezdem vůbec se přihlásily Literární noviny statí Milana Jungmanna: „...*literatura musí nyní s mnohem větší intenzitou uměleckou i ideovou než dříve plnit výchovnou funkci v procesu socialistické výstavby*“¹⁸. Sovětské sjezdové projevy nezdůrazňovaly jen formativní roli literatury. Ještě větší význam přisuzovaly požadavkům ideovosti literatury a jejímu vztahu ke skutečnosti. Ideovost byla prakticky totožná se stranickostí; skutečnost znamenala především sepětí díla i jeho autora se „životem“. Nemyslela se jí tedy jen „realita“ a „modernost“ (ve významu časovosti, aktuálnosti), byla metou vnitřní pravdivosti uměleckého díla chápaného jako společenský instrument. A právě „ideovost“ a „skutečnost“ jako dvě nezbytnosti současného umění vytyčil úvodník Literárních novin *Dvojí nezbytné*¹⁹. V „předvečer konference Svazu čs. spisovatelů“, jak zněl podtitul citované statí, byla tedy „nemocná“ česká literaturu předepsána kompletní „léčebná kúra“, v základních obrysech vycházející z kulturní politiky sovětské.

Celostátní konference Svazu československých spisovatelů (1. a 2. března 1959 v Praze)²⁰ „analyzovala“ a v naznačeném duchu odmítla „*cizí a revizionismu nahrávající, ve svých konečných důsledcích nepřátelské vlivy*“, jak se měly projevit v literárním světě.²¹ Toto shromáždění, paralelní s konferencemi filmařů, hudebníků a kritiků (i regionálních schůzí pracovníků kultury a osvěty), souviselo s celostátní přípravou všech tvůrčích a kulturních pracovníků na Sjezd socialistické kultury. Aktuální krizová situace ve společnosti a kultuře dodala spisovatelské konferenci další význam. Konference nahradila sjezd, který by se za jiných okolností konal následujícího roku (čtyřletá periodicitu byla zakotvena ve stanovách). Řešení nakupených problémů spisovatelské obce příslušelo spíše sjezdové tribuně a konferenční závěry vlastně oktrojovaly svazový život. Náhrada sjezdu pouhou (plánovanou) konferencí mohla být způsobena nejen finanční rozbahou, ale též obavami organizátorů ze shromáždění celé členské základny, z obtížně kontrolované škály názorů, které by při jednání mohly zaznít, a z výsledků voleb do vrcholných orgánů Svazu. A konání sjezdu po této svazové konferenci už asi bylo zbytečné.

V hlavním referátu *Literatura a kulturní revoluce*²² Ladislav Štoll podrobně interpretoval československý kulturní vývoj posledních tří let, rozebral

¹⁸ Jungmann, Milan: Tvorba rozhodne. *Literární noviny* 8, 1959, č. 7, 14. 2., s. 1 a 8; s. 8.

¹⁹ *Dvojí nezbytné*. V předvečer konference Svazu čs. spisovatelů. *Literární noviny* 8, 1959, č. 9, 28. 2., s. 1 a 3. Konference předcházela diskuse na téma *Současnost v literatuře a úzké sepětí se životem* uspořádaná a částečně publikovaná *Literárními novinami* (LiN 8, 1959, č. 8., 21. 2., s. 6-7).

²⁰ Stenografický záznam z konference uložen v LA PNP, fond SCSS. Zkrácený hlavní referát, výtahy z diskusních příspěvků, rezoluce a dopis ÚV KSČ vyšly v *Literárních novinách*, 8, 1959, č. 10, 7. 3., s. 1 a 3-9 a č. 11, 14. 3., s. 1 - 8; nepronosené diskusní příspěvky v LiN, č. 12, 21. 3., s. 3.

²¹ Rezoluce celostátní konference Svazu československých spisovatelů. *Literární noviny* 8, 1959, č. 10, 7. 3., s. 3.

²² Knižně: Štoll, Ladislav: *Literatura a kulturní revoluce*. ČS, Praha 1959. Výtahy vyšly i časopisecky (*Literární noviny* 8, 1959, č. 10, 7. 3., s. 1, 3-8; *Tvorba*, 24, 1959, č. 10, 5. 3., s. 217-220).

vývoj „*nemarxistických nálad*“ v literatuře a literární teorii, a to v zahraničí i u nás. Ocenil práci soudobého „*zdravého tvůrčího proudu*“, ale zmínil se i o těch, kteří „*se zastavili na podivném hledisku domnělé neutrality mezi dogmatismem a revizionismem*“. Druhý sjezd Svazu československých spisovatelů charakterizoval v duchu svých starších tezí ze Třiceti let bojů za českou socialistickou poezii (1950). Znovu se zamyslel nad „*lidmi s rozbitými oblohami nad hlavou*“ – takovými, jimž jako by se po odhaleních dvacátého sjezdu KSSS zhroutil jejich svět (a přenesli tuto svou osobní krizi na spisovatelské fórum roku 1956). Odmítl moderní poezii problematizované existence, „*glorifikaci tzv. vnitřního sváru v básníkovi*“, opět máje na mysli zvláště Františka Halase.²³ Štoll dále připomněl tři diskusní vystoupení spisovatelů-nekomunistů z druhého sjezdu: Františka Hrubína, Jaroslava Seiferta („*něžného lyrika*“, tehdy ovšem „*dogmatického táborového rétora*“²⁴) a Václava Kaplického. Oni především vtiskli podle Štolla minulému sjezdu takovou „*pečet*“, že při něm tvůrčí (a ideová) problematika postoupila své místo „*politicko-ideologické diskusi*“. Příčiny Štoll odhalil v „*ideologických pozůstatcích zvetšelého haraburdí masarykovsko-benešovské ideologie*“, jež se v šestapadesátém seběhly s aktuálními revizionistickými tendencemi a působily v celém období, jež konference bilancovala. Společnou snahou obou splývajících proudů, revizionistů a antikomunistů („*starou utkvělou a přitom svrchovaně bláhovou ideou Stránského a Peroutky*“), mělo být převedení tvůrčí inteligence na protistranické pozice.

Škvoreckého Zbabělci se stali Štollovi exemplárním dokladem záporného trendu soudobé literatury – absence ideového stanoviska autora, umělecké nepravdivosti a nepoctivosti. Stopy příkře odmítnutých rysů vysledoval Štoll dále v posledním románu Karla Ptáčníka Město na hranici, v novelách Alfonze Bednára a v básních Milana Kundery (Monology). Pokud jde o literární kritiku a teorii, smířlivost vůči zavržením trendům se měla projevit především v okruhu časopisu Květen a ve statích Jana Grossmana. Jako „*lék*“ proti nim ordinoval Štoll (kromě dohledu a řízení umění komunistickou stranou) ideologické uvědomění spisovatelů a umělců – aby se „*společenské vědomí revoluční dělnické třídy*“ stalo jejich „*ideovou mateřštinou*“.

²³ S osobností Františka Halase se bylo nutno vyrovnat už na podzim, 27. října 1959 uplynulo deset let od jeho úmrtí: Hrubín, František: *Trojská válka srdce s mozem. Literární noviny* 8, 1959, č. 43, 24. 10., s. 3.

²⁴ Štoll, Ladislav: *Literatura a kulturní revoluce. ČSSR, Praha 1959*, s. 16. Obsáhlý rozbor v kapitole *Skoncovat s tradicí „ducha II. sjezdu spisovatelů...“*. Z diskusních příspěvků zaujme, zvláště v kontextu literárních polemik poloviny 60. let diskusní příspěvek Pavla Kohouta, jenž, závisle na Štollových Třiceti letech bojů za českou socialistickou poezii z roku 1950, pokračuje v kritice Jaroslava Seiferta: „*Jestliže jsme na II. sjezdu Svazu spisovatelů s tak bolestnou vážností hovořili o své spoluodpovědnosti za omyly, které se staly v revolučním procesu, jimž prochází dělnická třída, pak jsme to mysleli jako lidé, kteří se prací i veršem podíleli na zápech svého lidu. My jsme tam skutečně byli. Ale já nevím - a musím se ptát - kde jste byly vy, verše Jaroslava Seiferta, verše, které vyzpívaly naše utrpení v září roku 1938, verše, které s námi ještě oslavovaly naše vítězství a osvobození v květnu, kde jste se zastavily, s kým jste šly, že jsme vás nepotkali?(...)*“, Pavel Kohout, *LiN* 8, 1959, č. 11, 14. 3., s. 8.

Diskusní příspěvky se nevymkly ze směru, který předřečník udal. Obsáhlejší referát o činnosti Svazu a jeho perspektivách přednesl první tajemník Jan Otčenášek.²⁵ Konstatoval, že náprava „nedostatků“ v ediční praxi i v řízení literárních časopisů závisí především na ideové činnosti svazu; předejít jim mohlo „utužování“ vlivu svazových orgánů a větší politická odpovědnost samotných redakcí. Přes závažné ediční přehmaty svazového nakladatelství však, soudil smířlivější Otčenášek, nedošlo v české literatuře „k hromadným ideovým odchylkám, které by znamenaly záměrnou dezerci od základních principů socialistického myšlení“.

Závažnost situace podtrhl Zdeněk Nejedlý, jenž všem přítomným připomněl, že „*ted' nejde o žádný papír, ted' jde o velikou věc: o budování socialismu a komunismu.*“²⁶ „Diskutující“ spisovatelé, kteří vlastně jen rozváděli Štollova vstupní slova, ve svých vystoupeních zavrhli minulé období s tím, že bylo vidinou změn a nadbytečnou svobodou svedeno na scestí, že „*hledání se měnilo v bloudění, v ohničky nad močály*“²⁷. Volali po stále přítomnosti ideového stanoviska v díle, k němuž měla tvůrčím pracovníkům napomáhat zvláštní školení, po důsledné autocenzuře, po nutnosti zapojit krajně individuální povolání, jakým spisovatelství je, do „života“ společnosti. Přítomní „Květnáci“ Jiří Šotola a Karel Ptáčník podstoupili na svou obhajobu sebekritiku.²⁸ Přestože byla dosti důsledná, Ladislav Štoll konstatoval, že v jejich projevech zaznělo sice „*přiznání k chybám*“, avšak oba „*zůstali u slov*“ a „*nepochopili smysl kritiky ani příčiny, pro něž v Květnu k chybám došlo*“²⁹. Květen a jeho kritický protagonista Josef Vohryzek inspirovali k vystoupením ještě Ivana Skálu³⁰ a Jiřího Hájka, který za nejškodlivější rys Května označil jeho „*falešnou*“ skupinovitost.³¹ O chybách Literárních novin referoval jejich (dosavadní) šéfredaktor Jan Pilař,³² se svými články odtud se sebekriticky vyrovnal Jiří Brabec.³³

Konferenci Svaz československých spisovatelů vlastně uzavřel jednu epochu. Definitivně odmítl představu spisovatele jako „*svědomí národa*“,

²⁵ Jan Otčenášek, *K otázkám ideové činnosti Svazu čs. spisovatelů. Literární noviny* 8, 1959, č. 11, 14. 3., s. 3-4.

²⁶ Zdeněk Nejedlý, *Literární noviny* 8, 1959, č. 10, 7. 3., s. 9.

²⁷ Vladimír Mináč, *Literární noviny* 8, 1959, č. 10, 7. 3., s. 9.

²⁸ Jiří Šotola i Karel Ptáčník, *Literární noviny* 8, 1959, č. 11, 14. 3., s. 8.; Šotola připouští, že „...teoreticko-kritická část Května trpí malým pochopením společenského významu umění, ústupem od závažných společenských a kulturně politických otázek a nedostatkem takových pozitivních myšlenek, jež by dokázaly přesvědčit, strhnout, podněcovat vlastní tvůrčí práci...“, a žádá, aby byl z Května vytvořen časopis mladých spisovatelů, převážně beletristický měsíčník.

²⁹ *Do práce!* Literární noviny 8, 1959, č. 10, 7. 3., s. 4-5; s. 4.

³⁰ *Literární noviny* 8, 1959, č. 10, 7. 3., s. 9.

³¹ Jiří Hájek, *Literární noviny* 8, 1959, č. 11, 14. 3., s. 5.

³² „První chyba byla v nesprávně chápaném demokratismu, kdy jsme poskytli publicitu i falešným a protistranickým hlasům ze sjezdu. (...) Za druhé jsme dali vzplanout stejné živelné filosofické diskusi a nepostřehli jsme, že tu filosofové ve velmi složitěm abstraktním hávu rozvíjejí některé nesprávné teorie a myšlenky nahrávající revizionismu.“ Jan Pilař, *LtN* 8, 1959, č. 10, 7. 3., s. 8.

³³ „...reagovali jsme na jednostrannost dřívějších soudů taktéž soudy jednostrannými,“ shrnuje Jiří Brabec, *LtN* 8, 1959, č. 11, 14. 3., s. 7.

proslavenou druhým sjezdem SČSS v roce 1956, a zdůraznil proti ní podřízení spisovatele budovatelské ideologii, jeho poslání „jako spoluvůrce nového světa“³⁴. Podtrhl tak společenskou utilitarizaci umění, znovu se pokusil utužit závislost kulturní obce na státu, snažil se omezit význam autorské osobnosti a naopak zdůraznil závažnost kolektivních subjektů literárního dění, spisovatelské organizace a svazové práce. Kritice byly podrobeny sklony k apolitičnosti v členských řadách i mezi zaměstnanci svazu, jejich individualismus a subjektivismus, jež měly popírat socialistický charakter literatury. Rezoluce svazu uložila rozvinout „takové formy svazové práce, které by pomohly upevňovat zásadní ideovou jednotu spisovatelů“, umožnit spisovatelům „hluboké a soustavnější poznání života v nejdůležitějších ohniscích výstavby socialismu“ a konečně zajistit „odpovědné ideové řízení svazového tisku a nakladatelské činnosti“³⁵.

Vytčený cíl – pozvednout ideovost literatury a ideovou jednotu literární obce – naplnilo vedení svazu řadou opatření přijatých vzápětí po skončení konference. Zásadní význam měla mezi nimi reorganizace svazu, vyjasnění kompetencí jeho volených orgánů a jejich částečný přesun na svazový aparát³⁶, změna personálního obsazení na klíčových pozicích ve svazu i jeho tiskových orgánech a snaha „potřít“ skupinové „tříštění“, realizovaná především působením na nejmladší uměleckou generaci. Opatření dále provázela revize edičního plánu nakladatelství Čs. spisovatel a změna jeho redakční koncepce, proměna struktury svazového tisku i korekce jeho obsahu.

Na závěr konference navázalo ještě týž den zasedání doplněného ústředního výboru SČSS. Zvolil si nové předsednictvo³⁷, provedl nejnaléhavější personální změny a projednal první opatření, zatím pouze v obecné rovině.³⁸ S poděkováním bylo vyhověno řediteli nakladatelství Čs. spisovatel Ladislavu Fikarovi, který požádal o uvolnění z funkce. Na jeho místo ústřední výbor vybral Jana Pilaře; jej v čele Literárních novin vystřídal Josef Rybák. Jan Noha, jehož výbor zbavil funkce svazového tajemníka svazu, odešel od 1. dubna na tvůrčí dovolenou. Tajemníkem se místo něj stal po jednomyslné volbě Ivan Skála.

³⁴ Ústřednímu výboru Komunistické strany Československa v Praze, 2. března 1959. *Literární noviny* 8, 1959, č. 10, 7. 3., s. 1.

³⁵ Rezoluce celostátní konference Svazu čs. spisovatelů. *Literární noviny* 8, 1959, č. 10, 7. 3., s. 3.

³⁶ Vymezení kompetencí volených orgánů SČSS - ústředního výboru, předsednictva ÚV a sekretariátu znamená posílení významu sekretariátu v běžné agendě. *Usnesení schůze pléna předsednictva ÚV SČSS* 20. 3. 1959, s. 3 - 8. LA PNP, fond SČSS.

³⁷ Jan Drda, Jarmila Glazarová, Jiří Hájek, František Hrubín, Zora Jesenská, Peter Karvaš, Július Lenko, Marie Majerová, Oldřich Mikulášek, Vladimír Mináč, Jan Otčenášek, Jan Pilař, Andrej Plávka, Josef Rybák, Ivan Skála, Miloslav Stehlik a Ladislav Štoll. *Zpráva o zasedání ústředního výboru Svazu československých spisovatelů. Literární noviny* 8, 1959, č. 10, 7. 3., s. 3.

³⁸ *Srov. závěry týkající se Května a svazového tisku. Ze zprávy ústředního výboru Svazu čs. spisovatelů. Květen* 4, 1959, č. 3, s. 98-99.

O necelé tři týdny později, 20. března 1959, poprvé zasedalo nově zvolené předsednictvo ÚV SČSS. Jan Pilař zde podal informaci o situaci v Čs. spisovatelství.³⁹ Předsednictvo přijalo jím navrhované změny ve složení redakce a usneslo se „přijmout výpověď Vítězslava Kocourka“, „rozvázat pracovní poměr s Kamilem Bednářem, Janem Grossmanem a Josefem Hiršalem“ a naopak „nepřijmout výpověď A. M. Piši a získat jej pro další práci v nakladatelství.“⁴⁰ Zároveň Českému literárnímu fondu nedoporučilo udělení tvůrčího stipendia Janu Grossmanovi. Vedoucím české redakce svazového nakladatelství se stal Bohuslav Březovský, zahraniční Jiří Fried. Předsednictvo vzalo na vědomí rezignaci ediční rady Československého spisovatele a jmenovalo novou.

Po Pilařovi vystoupil Ivan Skála, aby zrekapituloval stav svazových tiskovin. Navrhl sloučení Května a Nového života. Po omezenou dobu, kdy bude Květen ještě vycházet (jako termín zastavení navrhoval Skála polovinu roku), měl být Květen podroben dohledu svazového sekretariátu (schvalování plánu čísel, kontrola rukopisů). Do čela zamýšleného nového časopisu, kam měl vplynout jak Květen, tak Nový život, byl předurčen Jiří Hájek (ze dvou uvažovaných titulů, Kmen a Plamen, byl posléze vybrán ten druhý). Z redakcí svazových časopisů zmizel Jiří Šotola, který po dokončení likvidace Května (již zajišťoval z titulu šéfredaktora listu) přešel do čtrnáctideníku Kultura, vydávaného ministerstvem kultury.⁴¹ Z Literárních novin byl uvolněn redaktor zodpovědný za kritizovanou „filozofickou diskusi“ – Jaroslav Putík. Předsednictvo schválilo dále Literárním novinám novou redakční radu.

K ideovému stmelení svazu přispělo nově ustavené ideově tvůrčí oddělení sekretariátu organizací členských prověrek. Sestavilo seznam členů a kandidátů SČSS, s nimiž bylo třeba (za účasti členů sekretariátu a nakladatelství) pohovořit o jejich tvůrčích plánech i osobních problémech.⁴² Výrazně byli v seznamu zastoupeni mladí autoři. Po metodické, nikoli personální stránce měla o tzv. mladou literaturu pečovat nově ustavená komise ve složení František Buriánek, Antonín Jelínek a Pavel Kohout. Z jejího působení vyrostla

³⁹ *Podrobná zpráva k 11. 3. 1959, jež je přílohou k jednání, informuje i o datech, k nimž je pracovní poměr ukončen, délce vyplácení platu a případně i o novém pracovním zařazení. Zpráva o kádrové, redakční a výrobní situaci v ČSS. LA PNP, fond SČSS.*

⁴⁰ *Pro úplnost - dále uvolněn Ladislav Fikar, Karel Scheinpflug, na vlastní žádost Adolf Branald, M. Staňková (nemá dostatečnou kvalifikaci); na úseku časopisů: Jaroslav Janů (Nový život, zároveň redakce českých básní v ČSS), Jiří Šotola (přechází do Kulture), Milan Jariš, Jaroslav Putík, Jarmila Urbánková; Karel Ptáček z Května přechází do sekretariátu ÚV SČSS, Olga Kvasničková z LiN přechází do aparátu Svazu. Tamtéž, s. 1-4. Josef Škvorecký po skandálu musel v lednu 1959 odejít z redakce časopisu Světová literatura (byl zástupcem šéfredaktora), ale mohl se vrátit do angloamerického oddělení SNKLU.*

⁴¹ *Usnesení schůze pléna předsednictva ÚV SČSS 20. 3. 1959, s. 9-11. LA PNP, fond SČSS.*

⁴² *Usnesení schůze sekretariátu ÚV SČSS 28. 4. 1959. LA PNP, fond SČSS.*

tradice didakticky vedených setkání mladých tvůrců na Dobříši, jež přetrvávala až do konce socialistické éry.

Proškrtán byl ediční plán svazového nakladatelství. Tituly, o jejichž zastavení rozhodly orgány svazu, se shodovaly s cenzurními zásahy, pro něž se v rámci širší revize v předních nakladatelských domech nezávisle rozhodla Hlavní správa tiskového dohledu.⁴³ Budoucí Knížka o Babičce Václava Černého (v ČSS připravovaná pod jiným titulem) byla přesunuta do Nakladatelství ČSAV (a tam vydána se zpožděním čtyř let). Došlo na rozmetání sazby knih „*Jos. Hrabala Skřivánek a Jos. Knapa Věno*“⁴⁴ a Světa jazzu Lubomíra Dorůžky. Zničena byla také Závist Jurije Olešy, s níž se počítalo v edičním plánu na rok 1961. Jinak ze světové literatury propadl Fitzgeraldův román Velký Gatsby (byl postoupen SNKLU). Uvolnění několika dalších knih, mezi nimi románu Jiřího Weila Na střeše je Mendelssohn bylo vázáno na ochotu autorů k přepracování textu, popřípadě některé jeho části. Po delším jednání byly uvolněny paměti Vítězslava Nezvala Z mého života – ovšem s podmínkou, že je předmluvou uvede Jiří Taufer.⁴⁵

Již v březnu předsednictvo SČSS schválilo postup překonání výrobních potíží nakladatelství (zásahy do současného edičního plánu značně narušily rozpočet Čs. spisovatele) a koncepci edičního plánu na příští rok.⁴⁶ Ta vyšla z požadavků svazové konference. Nakladatelství mělo podporovat rozvoj takové původní tvorby románové, básnické, kritické, jež bude spjata se „současností“. „*Prakticky to znamená: zbavit akademismu a estétství skladbu edičního plánu, prolomit nevyvalčovaný mechanismus reedic a vytvořit zelenou ulici pro díla nová.*“⁴⁷ Nejpozoruhodnější novinky, které by s „uměleckou náročností“ koncepci naplňovaly, měly být napříště odměňovány výročními cenami (poprvé uděleny 1960).⁴⁸ Nově redakce Čs. spisovatele koncipovala soustavu edic – vznikla řada kratších próz (črt, reportážní, povídek) Život kolem nás, jejímž charakteristickým rysem měla být právě kýžená „současnost“, k níž se měla programově obrátit také řada malých monografií žijících spisovatelů Profily. Ediční politika svazového nakladatelství se ustálila, „*hlavní směřovka míří k životu*“.⁴⁹

⁴³ Srov. Tomášek, Dušan: Cenzurované knihy. Česká literatura 41, 1993, č. 6, s. 703-716; s. 709-710.

⁴⁴ Usnesení schůze pléna předsednictva ÚV SČSS 20. 3. 1959, s. 9. LA PNP, fond SČSS.

⁴⁵ Zpráva o kádrově, redakční a výrobní situaci v ČSS, s. 6-7. LA PNP, fond SČSS. Viz též Bauer, Michal (ed.): Změny v nakladatelství Československý spisovatel v roce 1959. Tvar 12, 2001, č. 7, 5. 4., s. 14-15.

⁴⁶ Usnesení schůze pléna předsednictva ÚV SČSS 20. 3. 1959, 14s.; s. 9 - 10. LA PNP, fond SČSS.

⁴⁷ O knihách, které budou. Rozhovor nad edičním plánem nakladatelství ČSS. Sch. a Jan Pilař. Literární noviny 8, 1959, č. 34, 22. 8., s. 5.

⁴⁸ Ceny nakladatelství Československý spisovatel byly udělovány od roku 1960. Návrh odměňování nejlepších knih roku vydaných v nakladatelství Československý spisovatel, 1s. Příloha Usnesení schůze pléna předsednictva ÚV SČSS 13. 10. 1959. LA PNP, fond SČSS.

⁴⁹ O knihách, které budou; c. d., s. 5.

Požadavek sepětí literatury se „životem“ doznal uskutečnění také co do aktivizace čtenářstva prostřednictvím mnohostranné popularizace literatury. Jí sloužily diskuse v tisku, pořádání nových básnických festivalů, jako byly Dny poezie v Litoměřicích, v Ústí nad Labem, v Liberci.⁵⁰ Publikum poezie začal Čs. spisovatel podchycovat a organizovat na bázi Klubu přátel poezie.⁵¹ Spisovatelé opět, jako v první polovině padesátých let, organizovaně vyjížděli do regionů, pořádali besedy na školách i mezi pracujícími, ke vzájemné komunikaci literární obce byly zavedeny jourfixy – pravidelná setkávání autorů ...⁵²

Část své aktivity směřoval svaz navenek, mimo literaturu. Činorodě se zapojoval do politických akcí – 2. 4. 1959 uspořádal manifestaci „Nejde jen o Berlín“ ve velkém sále Lucerny,⁵³ zúčastnil se kampaně na obranu řeckého spisovatele Manolise Glezose...⁵⁴ Přispěl k přípravám reprezentativního Sjezdu socialistické kultury (navazujícího na Sjezd národní kultury z roku 1948).⁵⁵ Jmenoval ze svých řad účastníky uměleckých brigád, kteří výjezdy mezi „lid“ zajišťovali komunikaci sjezdu s „životem“ a „skutečností“. Vybral čtyřicet delegátů-spisovatelů, kteří pak společně připravili náměty svých diskusních vystoupení.⁵⁶

Jaký výsledek měla rozsáhlá škála zásahů, jimiž se kulturně politické a literární autority pokusily na přelomu roku 1958-59 „vyléčit“ českou literaturu z „nemoci“ (či dokonce z „prašiviny“), jíž se měla nakazit v roce 1956? Ze stránek českého kulturního tisku zmizela sice jména Ivan Sviták, Karel Kosík, Josef Vohryzek či Jan Grossman, brzy se však začala postupně znovu objevovat a během čtyř let se stala v kulturním životě zcela samozřejmými. Knižní debut Bohumila Hrabala byl o čtyři roky odložen. V roce 1964 nepatrně pozměnění znovu vyšli Škvoreckého Zbabělci. Z událostí, jež současníci a aktéři chápali jako pokus o převrat či zvrat kulturního vývoje, se stala jen epizoda. Procesy, o něž šlo, se nepodařilo zastavit, ale pouze zpomalit.

⁵⁰ *Usnesení ze schůze pléna předsednictva ÚV SČSS 18. 9. 1959, s. 2. LA PNP, fond SČSS. První pokonferenční návrh popularizace poezie počítal se zavedením festivalů současné poezie v Praze, Brně a Bratislavě. Usnesení schůze pléna předsednictva ÚV SČSS 20. 3. 1959, s. 2.*

⁵¹ *Usnesení ze schůze pléna předsednictva ÚV SČSS 13. 10. 1959. Zpráva nakladatelství ČS a plán na rok 1960, s. 3-6. Návrh na ustavení Klubu přátel poezie; knihy budou vycházet od roku 1961. LA PNP, fond SČSS.*

⁵² *Návrh akcí SČSS do konce roku 1959. Usnesení ze schůze pléna předsednictva ÚV SČSS 18. 9. 1959, s. 2. LA PNP, fond SČSS.*

⁵³ *Usnesení schůze pléna předsednictva ÚV SČSS 20. 3. 1959, s. 13. LA PNP, fond SČSS.*

⁵⁴ *Usnesení ze schůze pléna předsednictva ÚV SČSS 25. 6. 1959, s. 3 - 5. LA PNP, fond SČSS.*

⁵⁵ 8. - 11. června 1959 v Praze. *Sjezd socialistické kultury. (Sbírka dokumentů). Orbis, Praha 1959.*

⁵⁶ *Usnesení ze schůze pléna předsednictva ÚV SČSS 10. 4. 1959. Usnesení pléna předsednictva ÚV SČSS 5. 5. 1959.*

Literární akademie vydá knihu Heleny Koskové o Josefu Škvoreckém

V září příštího roku u příležitosti autorova životního jubilea vydá Literární akademie monografii o Josefu Škvoreckém z pera literární historičky Heleny Koskové. Autorka v připravované knize sleduje dílo Josefa Škvoreckého – počínaje juvenilní poezií a konče prozatím nejnovější novelou *Pulchra* – v českém i světovém kontextu doby jeho vzniku.

Ve čtyřicátých letech navazuje podle Koskové Škvoreckého poetika na civilismus Skupiny 42 svým zájmem o všednodenní život a hovorovou řeč i orientací na angloamerickou literární tradici. Další silný dobový vliv představuje existencialismus, který poznamenává autorův přístup k životu už od *Zbabělců*. V padesátých a šedesátých letech reaguje Škvorecký na všeobecně pocíťovanou krizi jazyka a románu širokým rejstříkem tvůrčích postupů: od otevřenosti a fragmentarizace románové formy (*Tankový prapor*, povídkové cykly), inspirace filmem a okrajovými literárními žánry (detektivky, *Lviče*), až po magickou poetičnost *Legendy Emöke* a *Bassaxofonu*.

Zkušenost exilu výrazně posílila Škvoreckého domovské právo ve dvou kulturních oblastech, české a angloamerické. Jeho schopnost evokovat prožitek ztraceného času vizuálním detailem a absolutním sluchem pro hovorový jazyk vytváří dojem autenticky zachycených scén a epizod. Složitá, filmovým stříhem inspirovaná kompozice je spojuje v téměř surrealistickou koláž, vyjadřující chaos současného světa. Intertextualita, četné literární a hudební aluze ho sblížují s postmoderními tendencemi, jeho hluboce zakotvený křesťanský humanismus a smysl pro groteskní směsici vysokého a nízkého v lidském životě navazuje na tradice české a střeoevropské.

Helena Kosková postup své práce přiblížila i studentům Literární akademie během přednášky a diskuse uspořádané dne 23. dubna 2003.

Nový studijní obor na Literární akademii

V květnu 2003 byl Literární akademii akreditován nový specializovaný studijní obor *hudební publicistika*.

Studium, které bylo zahájeno v právě započatém akademickém roce, rozvíjí aspekty tvůrčího psaní, které jsou zaměřeny na vnímání, studium

a kritiku hudební kultury a zvukového umění. Tvůrčí a odborné psaní o světě populární a vážné hudby ve všech jejích podobách napomůže mediálně efektivními prostředky zprostředkovat kontakt s hudebním uměním širšímu než jen odbornému publiku. Studium bude rozvíjet schopnost publicisticky zajímavého, autorsky osobitého a přitom odborně fundovaného referování o otázkách hudební kultury.

Cílem jednooborového tříletého bakalářského studia je poskytnout odbornou kvalifikaci a rozvíjet tvůrčí schopnosti pro profesi hudebního publicisty či specializovaného redaktora v tištěných i audiovizuálních médiích. Absolvent oboru dokáže informovat o širokém spektru hudebních událostí a jevů, psát kriticky a měl by se podílet na kultivaci posluchačů různých hudebních oblastí. Mezi pedagogy jsou Aleš Opekar, Jiří Černý, Wanda Dobrovská, Petr Dorůžka, prof. Marek Kopelent, Vojtěch Lindaur, Vlastislav Matoušek, Miroslav Pudlák, Milan Svoboda a další osobnosti.

Josef Škvorecký věnoval LA část své „předemigrační“ knihovny

Knihovní fond Literární akademie se od nového semestru rozšířil o podstatnou část „předemigrační“ knihovny Josefa Škvoreckého. Knížky zejména angloamerické krásné a odborné literatury, které na stůl někdejšího redaktora Světové literatury a Odeonu doputovaly nejrůznějšími cestami a které mu kdysi posloužily především jako nezbytný zdroj informací i jako překladatelská inspirace, se ovšem po osmašedesátém roce nevešly do zavazadel, s nimiž Škvorečtí na dlouho odjížděli z Československa. Knihovnu převzal do opatrování Zdeněk Mahler a nyní ji předal Literární akademii, kde poslouží studentům, pedagogům a zájemcům z řad odborné veřejnosti. Soupis tohoto zásadního přírůstku knihovního fondu LA obsahuje 365 položek, mezi nimiž na první pohled upoutá množství titulů zabývajících se životem a dílem Ernsta Hemingwaye (samozřejmě včetně autorových próz), připomene nám i dlouhodobý Škvoreckého zájem o tvorbu Greenovu, Faulknerovu, samozřejmě též o detektivky atd. atd. Josefa Škvoreckého soupis těchto knih inspiroval ke vzpomínce *Odkud všechny ty knihy?*, kterou adresoval studentům LA a čtenářům tohoto čísla Dannyho.

❑ **Tři nové knihy** Josefa Škvoreckého si mohou čtenáři dopřát v tomto roce. Ještě na jaře vydala Literární akademie dosud nerealizovaný filmový scénář *Malá pražská matahára*, v září vyšla v brněnském Petrově novela *Pulchra* a téměř současně vydal Ivo Železný i čtvrtou detektivku autorské dvojice Škvorecký-Salivarová, nazvanou *Setkání v Bílé dámě*, s vraždou.

❑ **Úvahou na téma** Jak by se Peroutka díval na dnešní stát přispěl Josef Škvorecký do tematického bloku, věnovaného Ferdinandu Peroutkovi u příležitosti knižního vydání výboru z jeho rozhlasových projevů odvysílaných Svobodnou Evropou v letech 1951-1959. Lidové noviny se tématu věnovaly 19. 4. 2003 (s. 13).

❑ **Do rubriky Hyde Park** (Mladá fronta Dnes, 7. 5. 2003) přispěl Josef Škvorecký článkem *Moje vzpomínka na konec války*. Úvahu o českém komunismu čtrnáct let po pádu režimu nazvanou *Kecy, kecy, kecy...* publikoval v témže listě dne 22. 8. 2003.

❑ **Povídky Josefa Škvoreckého** *Pan učitel Katz a Kukačka* ze souboru *Sedmiramenný svícen* byly znovu otištěny v antologii českých a slovenských próz o holocaustu *Souhvězdí smutku*, kterou uspořádala Lucie Friedlaenderová. S předmluvou Leo Pavláta Starší příběhy v nových souvislostech a s editorčiným medailonem Josefa Škvoreckého antologii vydalo pražské nakladatelství Epoque.

❑ **Rozsáhlou vzpomínku** Josefa Škvoreckého na jeho působení v redakci dvouměsíčníku *Světová literatura* uveřejnil v tematickém bloku časopis *Souvislosti* (č. 1-2/2003) pod názvem *Světovka*.

❑ **Rubrika GEN**, kterou pravidelně zařazuje deník *Mladá fronta Dnes*, byla 30. července 2003 věnována Josefu Škvoreckému a 27. srpna Zdeně Salivarové.

❑ **Editoři povídkové antologie Short Fiction** (Oxford University Press, 2003) Rosemary Sullivanová a Mark Levene zařadili do svého výboru též povídku Josefa Škvoreckého *Panta Rei*. Škvorecký se zde ocitá ve společnosti mj. E. A. Poa, Henryho Jamese, Josepha Conrada, Jamese Joyce, Ernsta Hemingwaye, Williama Faulknera či Flannery O'Connor.

❑ **Televizní seriál** *Hříchy pro pátera Knoxe* reprízovala Česká televize každou neděli dopoledne od 1. června do 3. srpna 2003.

□ **Úvaha o malých divadlech**, kterou jsme uveřejnili v minulém čísle Dannyho, byla publikována jako úvod knihy rozhovorů Šest z šedesátých, kterou u příležitosti stejnojmenného divadelního festivalu připravili Vlastimil Ježek a Zdeněk A. Tichý. Na festivalu se představilo šest někdejších divadel malých forem, která přečkala období normalizace i bouřlivý vývoj devadesátých let. Kniha, kterou vydal pražský Radioservis, zahrnuje rozhovory mj. s Jiřím Suchým, Ivanem Vyskočilem, Milanem Lasicou, Zdeňkem Svěrákem, Ladislavem Smoljakem ad. Škvoreckého úvodní text byl v mírně zkrácené verzi uveřejněn též v Mladé frontě Dnes 24. dubna 2003.

□ **Poslední srpnový den** zemřel v Héricy ve Francii jeden z nejvýznamnějších představitelů českého protikomunistického exilu Pavel Tigrid. Jedna z největších autorit naší poválečné žurnalistiky a politologie se příležitostně zabývala i dílem Josefa Škvoreckého. Poprvé se tak stalo bezprostředně po vydání Zbabělců v roce 1959, kdy na půdě Mezinárodního PEN-klubu Tigrid varoval před nebezpečím, které autorovi v Československu hrozí, a upozornil tak světovou veřejnost na mimořádné dílo české literatury. Josef Škvorecký se stal autorem Tigridova čtvrtletníku Svědectví již v šedesátých letech, kdy se zde objevila řada ukázek z jeho prací. O svém vztahu k Pavlu Tigridovi a jeho časopisu psal Škvorecký v článku Svědectví v mém životě, uveřejněném mj. i v Dannym (č. 1/1993).

□ **Doslov** ke knize českoaustralského prozaika Stanislava Moce Upadlí vlastenci aneb Český wake (Brno, Petrov 2003) napsal Josef Škvorecký.

□ **Josef Škvorecký** byl mezi respondenty rozsáhlé ankety časopisu Host na téma Jak se v posledních třinácti letech změnilo postavení a funkce literatury. Jeho odpověď najdete v č. 6/2003 na straně 16. Ve stejném čísle Hosta byla uveřejněna i ukázka z první kapitoly novely Pulchra (s. 30-33).

□ **Statí Poe and the Beautiful Segar Girl** je Josef Škvorecký zastoupen v knize The Art of Detective Fiction (Umění detektivky), která vyšla v londýnském Macmillan Press Ltd. a newyorském St.Martin's Press, Inc. Škvoreckého článek byl dvakrát publikován i česky: pod názvem Poe a smrt krásné dívky. Jak jsem napsal televizní scénář v Divadelních novinách 19/1996 a pod názvem Jak jsem napsal televizní scénář Poe a smrt krásné dívky v torontském Novém domově 25/1996.

Klasikova temná hříčka

Josef Škvorecký zjevně přechází ve své poslední tvorbě na žánry, které se těší trvalému čtenářskému zájmu. A nejsou to jen detektivky, jež píše ve spolupráci se svou manželkou, rovněž spisovatelkou.

Zatím poslední dvě prózy Josefa Škvoreckého *Nevysvětlitelný příběh* aneb *Vyprávění Questa Firma Sicula* (1998) a nejnověji *Pulchra* naznačují, že autor mění záměr a povahu své představitosti. Namísto někdejších nostalgických retrospektiv či humorně laděných průhledů do všedního života kanadských krajanů okořeněných kriminálními zápletkami se objevily prózy, v nichž začíná hrát stále větší úlohu fantazie spojená se schopností vtipné kombinace faktických podnětů. Tak vznikl jeho první „historicko-fantastický“ román *Nevysvětlitelný příběh...*, založený na tradičním modelu „nalezeného rukopisu“, v němž hravá fabulace vytvořila fiktivní děj z antického dávnověku kombinovaného se současností, jehož pointa vrhla překvapující světlo na osud římského básníka Ovidia. Dějinné mystifikace nejsou v naší próze ničím neobvyklým (vzpomeňme jen skvělé parodie literatury faktu v Urbanově *Poslední teče za Rukopisy*). Škvorecký ovšem prokázal v *Nevysvětlitelném*

příběhu nadání pro jazykové hříčky a literární narážky prozrazující literární kultivovanost, jež povznáší jeho výtvořiny nad pouhou zábavnost, nebo lépe činí z nich zdroje inteligentní zábavy.

Ještě početnější a čtenářsky oblíbenější jsou fantastické výlety literátů do budoucnosti. Žánr vědecko-fantastické literatury se ve druhé polovině minulého století rozrostl do neobyčejné šíře a díky tradici (Čapek) nalezl u nás příznivé prostředí, které nedokázala potlačit ani komunistická cenzura. Díla Ludvíka Součka či Josefa Nesvadby si získala trvalou přízeň čtenářů nejen u nás, nýbrž i za hranicemi. Do soutěže s nimi se nyní pustil i Škvorecký.

Pro titul se obrátil – jako v předchozím případě – k latině. *Pulchra* je latinský výraz označující krásu. Už volba výrazu klasického jazyka pro název díla a planety, jež se stala dějištěm utopického příběhu, je příznačná. Naznačuje, že autorovo citění je vázáno na antickou tradici. V tomto případě je to tím nápadnější, že tu vzniká dvojí rozpor s povahou prostředí i s jazykem, jímž hovoří jeho obyvatelé. Z narážek v textu totiž vyplývá, že neznámá planeta ve vzdálené galaxii, pro niž pozemšťané měli jen strohé kódové označení,

souvisí s biblickým příběhem Adama a Evy. Dalo by se tedy očekávat, že autor pro její název sáhne spíše k hebrejštině nebo řečtině (když už nechtěl odhalit a zničit pointu povídky názvem Eden). Druhým paradoxem je, že sami obyvatelé planety, ačkoliv mluví americkou angličtinou, ji nazvali latinským slovem. Možná však to mělo naznačit, že Pulchřané tak vyjadřují svou návaznost na věk římské vzdělanosti.

Příběh sám je velmi prostý, nepříliš napínavý, zato plný moralizujících narážek. Je vybudován na biblické představě dědičného hříchu, který vyhnal praotce Adama a pramáti Evu z ráje a zavedl do světa mravní rozpor dobra a zla. Nebyl by to Škvorecký, aby nezdůraznil sexuální aspekt této události (spíše než hledisko noetické). Kompozičně použil oblíbené metody časových „prostrhů“, kterou virtuózně ovládá, takže spolu s vypravěčkou, astronautkou (Marií) Magdalénou (opět biblická narážka, tentokrát ovšem jen v podobě „mluvícího“ jména – mladá žena se kaje z hříchu cizoložství s ženatým vedoucím výpravy), střídavě přecházíme z fiktivní přítomnosti na Pulchře do fiktivní minulosti jejího osiřelého mládí. Planeta, na níž se ocitla, je v mnohém podobná Zemi, ale liší se v řadě detailů – neexistují tu velkoměsta, průmyslové zplodiny ani choroboplodné bakterie, obyvatelé prožívají sexuální vztah jen dvakrát za život, nejsou tu války – jak vidno jsou autorovy představy o blaženém světě poměrně jednoduché, i když občas bizarní. Magdaléna zároveň ve vzpomínkách oživuje své osiřelé

dětství poznamenané vztahem k strýci, jednomu z posledních duchovních v zamerikanizovaném světě druhé poloviny třetího tisíciletí, zaplňovaném klonovanými jedinci. Ten dal své adoptované neteři do vínku nejen znalost bible, nýbrž i silné mravní citění a víru v transcendentno (tím se stala mezi svými vrstevníky naprostou výjimkou). Sexuální pud se stane výpravě pozemšťanů osudným; jeden z jejich členů se pokusí svést krásnu Pulchřanku, výprava musí předčasně odcestovat a její návrat končí tragicky. Škvorecký se snažil odlehčit apokalyptický závěr své povídky různými nápady i sentimentálními, zřejmě parodicky míněnými epizodami citového vztahu Magdalény k pulchřanské holčičce Pernillce. Chtěl také naznačit, na čem je založena utopická existence planety, narážkami na rozdíl letopočtu, jenž se na Pulchře liší od pozemského o pět let. Vysvitne z toho, že planeta byla prostě dalším experimentem božím; podobně jako stvořil Zemi a z Adamova žebra ženu, když zjistil, že „není dobře člověku být samotnému“, vytvořil i nový svět s novými obyvateli, v němž se chtěl vyhnout chybám, jakých se dopustil při stvoření Země a lidí (ti jako boží omyl jsou odsouzeni ke zkáze a smrti). Podlehce zábavným povrchem utopické hříčky chtěl autor ukryt varovné mravní poselství, jež řadí jeho prózu do řady apokalyptických spisů počínající Zjevením Janovým. Motivy, jimiž své poslání byť i jen náznakově zpodobil, by však přece jen asi vyžadovaly hlubší založení než odkazy na bibli a narážky na pýchu lidského rozumu,

nárokujícího si místo Stvořitele. Aby dílo nezůstalo jen vtipnou hříčkou, muselo by ho prostoupit mnohem více údivu, úžasu i hrůzy ze záhady stvoření. Pak by se v něm asi také mnohem intenzivněji uplatnila hloubka

utrpení a lásky smrtelníků, bez níž by ani rajský život nebyl životem.

Aleš Haman

Lidové noviny, 18. 9. 2003

Malá pražská matahára

Tato sličná knížka je de facto literárním scénářem. Snad bychom ji měli doporučit zvláště mladší generaci, která neví...

Jako u mnoha jiných Škvoreckého příběhů je hlavním protagonistou děje Danny Smiřický. Děj se odehrává v době těsně poúnorové a dalšími účastníky děje jsou mladí lidé ještě nezasažení hrůzou možné totality, která teprve před nedávnem začala vystrkovat zlé zkažené zuby.

Mladí lidé všude na světě ve věku teenagerovském či těsně po něm chtějí žít, bavit se. Přesto již do jejich osudů padly chmury: vyhození ze školy, ze zaměstnání, ztráta existence. Shlukují se tedy ponejvíce kolem hudby – jak jinak, autorem je přece Josef Škvorecký – a to kolem hudby swingové, kolem tance. Jsou zamilovaní, nebo taky nejsou, hledají útěk z doby v tanečních sálech a na soukromých mejdanech. Jenže – útěk není. I tam, v těch nevinných radostech si je najde už dokonale fungující Státní bezpečnost, jejíž příslušníci jsou plni horlivosti vysloužit si své ostruhy. Přiznám se, že i když jsem věděla (už z názvu), jaké bude vyvrcholení příběhu, tajil se mi dech

obavami nad nezkušenými mladými lidmi. Ano, nedopadne to dobře...

Ale nebyl by to Josef Škvorecký, kdyby se v knížce neobjevil jemný sarkastický humor. Jeho estébáci sice mají moc, ale nemají inteligenci, vzdělání, a jsou to stejně nadutí a suroví hlupáci, jakými byli jim podobní nacisté jen před krátkou dobou. Ono i namlouvání, ten obřadný rituál, který nezničí ani politická korektnost, je vedeno v duchu krásného českého „ukecávání“. Škvorecký je vidí ironicky a s pochopením, protože to jednak byla doba jeho mládí a jednak autor ani jinak vidět neumí. Život je přece jen tragikomedie...

Literární scénář je, jak jsem se dozvěděla, vlastně předchůdcem scénáře technického. A tak je text rozdělen na dialogy a popisy scén. To vše by klidně mohlo být napsáno formou knižního příběhu. Ale není – a přesto je to literatura. A velmi dobrá. I když v levém sloupci nacházíme zdánlivě pouze suché popisy scény a situace („Dveře do chodby, na níž je Geraldinčin pokojík, se otevrou a objeví se nakadeřená Geraldinka. Je bez vady, až na to, že má u blůzy

tři horní knoflíčky rozepjaté. Mamá si toho hned všimne.“), je v tom o něco víc. Nepřibližuje nám to totiž jen vizuální vjem situace, ale cítíme atmosféru celého dialogu. Plasticky vidíte taneční sál, ředitelnu školy, kavárnu, byty účastníků. A také máte téměř dokonalou představu o podobách aktérů.

Mezi nimi je ale jeden netypický: Vořech, spolužák jednoho z hlavních hrdinů. Těmto typům sice vládnoucí komunisté říkali „dělnický kádr“, ale takové ironické pojmenování si tito lidé nezasloužili. Byli tzv. správného původu, ale inteligentní a dobrého

srdce a nenáviděli novou šlechtu stejně jako ti ostatní.

Dá se říct, že ti, kteří v oné době žili, mohou téměř do každé postavy dosadit někoho živého ze svého okolí z dob mládí. A ti, pro které je tato doba dávnou historií, by se mohli dozvědět, jak tenkrát žili mladí lidé.

Často se píše o obětech totality z řad politických vězňů, ale oběťmi totality byla i tato nevinná mládež, kterou odsoudil komunistický režim ke ztrátě budoucnosti.

Věra Rollerová

Nový domov (Toronto), 31. 5. 2003

Škvorecký napsal filmový scénář

Pražská Literární akademie neboli Vysoká škola Josefa Škvoreckého si během své nedlouhé, teprve tříleté existence získala celou řadu sympatizantů (žel také odpůrců), má se však přes různé dětské nemoci čile k světu – a je chvályhodné, že se Akademie snaží rovněž o ediční činnost: vydala už sugestivní prozaickou prvotinu Tomáše Vučky *Mezidveří* (napsanou pod uměleckým dohledem Alexandry Berkové). Škoda, že se mladý kritik Štefan Švec ke knize svého vrstevníka postavil značně odmítavě (dokonce v Tvaru prohlásil, že pokud se ukáže, že Vučkův debut patří ke klenotům své doby, potom „zrudne jak opruzená prdel“). Naopak jiný redaktor Tvaru, Jakub Šofar, zařadil v anketě Lidových novin

Vučkovu prózu mezi nejlepší knihy roku.

Hlavně však nezůstalo u vydání *Mezidveří* a letos začala v Literární akademii vycházet nová knižnice s názvem *Edice Josefa Škvoreckého*, přičemž jako její první svazek vyšlo spisovatelovo dílko doposud neznámé, totiž filmový scénář s tragigroteskním pojmenováním *Malá pražská matahára* (autor obměňuje jméno slavné špionky z první světové války Mata Hari, resp. jméno ženy, která byla označena za špionku a poté popravena). Tady jde o příběh z rozhraní stalinistických čtyřicátých a padesátých let minulého století, vystupuje v něm opět Danny Smiřický, ale i jiné postavy z autorových klasických povídek. Miloš Forman se právem nechal

slyšet, že by „v citlivých rukách mohl vzniknout velmi poutavý a barvitý film“ a že dějové pásmo scénáře hodně vypovídá o „době, která svou špinou poznamenala každého“.

Jenže u nás se často stává, že když už se udělá třeba ve sféře knižní kultury „dobrý skutek“, potom se zpravidla nedotáhne do konce a vznikne cosi jako polotovar. Ať je vydání neznámého filmového scénáře z pera Josefa Škvoreckého sebevíc záslužné, co je to platné, když v knize není nic o autorovi a o jeho textu? Ruku na srdce: kdo z vás ví, kdy přesně se spisovatel narodil a kolik mu bylo, když scénář psal? Vždyť jen ti nejpozornější čtenáři objeví drobnou poznámku, že tato „tragikomedie z dávných časů“ je datována únorem 1996 – také však mohla být rozepsána mnohem dřív! A o čem se v ní vypráví? To odpovědnému redaktorovi Michalu Příbáňovi text nestál za pár řádek? Napsat, ze kterých povídek umělec vycházel, které motivy ze scénáře se objevují v jiných spisovatelových knihách atp.? Škoda, kniha je to

náramně sličná a Škvorecký v ní působivě tlumočí poválečný „hořkej svět“ v českých zemích. Také proto by si kniha zasloužila větší péči!

Vladimír Novotný (*Reflex*)

Poznámka editora:

Asi by se slušelo omluvit se čtenářům za chybu, jíž jsem se při přípravě *Malé pražské mataháry* dopustil: doprovodný text na záložce skutečně chybí a je to skutečně – jak píše Vladimír Novotný – moje chyba. Avšak pokud jde o dataci scénáře, v knize je uvedena zcela přesně (únor 1996), a pokud autor na rozdíl od jiných svých knih nezaznamenává, kdy začal na scénáři pracovat, asi sám nepovažuje tento údaj za zajímavý. Hledání souvislostí mezi scénářem a Škvoreckého povídkami z padesátých let je podle mého názoru spíše úkolem recenzenta než redaktora a je škoda, že recenzenta Vladimíra Novotného toto téma neinspirovalo.

M. P.

LITERÁRNÍ AKADEMIE

Soukromá vysoká škola Josefa Škvoreckého

poskytuje vzdělání v rámci magisterského studia
v oborech

**Tvůrčí psaní, Redakční práce,
Mediální komunikace, Interaktivní média**

a v rámci bakalářského studia v oborech
Tvůrčí psaní a Hudební publicistika

Sídlo: Malovická 2751, 141 00 Praha 4 - Záběhlice
tel.: 272 773 045, 272 772 003; fax: 272 763 020
<http://www.lit-akad.cz> e-mail: lit-akad@lit-akad.cz